

HELSINGIN YLIOPISTO

HEDONISMIN PUOLUSTUS ROBERT NOZICKIN JA EDEN LININ AJATUSKOEITA VASTAAN

Marko Forsell
Pro gradu -tutkielma
Helsingin yliopisto
Käytännöllinen filosofia
Toukokuu 2021

Ohjaaja: Antti Kauppinen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos - Institution - Department Filosofian maisteriohjelma	
Tekijä - Författare - Author Marko Jan-Erik Forsell			
Työn nimi - Arbetets titel Hedonismin puolustus Robert Nozickin ja Eden Linin ajatuskokeita vastaan			
Oppiaine - Läroämne - Subject Käytännöllinen filosofia			
Työn laji - Arbetets art - Level Pro gradu -tutkielma		Aika - Datum - Month and year 05/2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 91
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Hyvinvointi koskettaa jokaista ihmistä erittäin henkilökohtaisella tasolla. Teoria siitä, mikä muodostaa hyvinvoinnin kuvaa, kuinka ihmisen hyvinvointi muodostuu. Tällä on merkitystä esimerkiksi silloin, kun päätetään hyvinvointivaltion varojen jakamisesta. Teorioilla on myös merkitystä pohdittaessa eettisiä kysymyksiä siitä, miten yritykset tarjoavat ja hyödyntävät hyvinvoinnin rakentajiin liittyviä tuotteita ja palveluita. Hedonismi, haluteoriat ja listateoriat ovat yleinen tapa luokitella keskeiset hyvinvointiteoriat. Hedonismi on saanut osakseen voimakkaasti kritiikkiä alusta lähtien ja varsinkin lähempänä nykyaikaa Robert Nozickin ajatuskoe kokemuksesta ja Eden Linin ajatuskoe Identtiset elämänajat ovat olleet sen verran vakuuttavia, että hedonismi usein sivuutetaan huonona teoriana hyvinvoinnista. Tämän työn tarkoituksena on puolustaa hedonismia Nozickin ja Linin ajatuskokeita vastaan. Mikäli hylkäämme jonkin hyvinvointiteorian väärin perustein, niin tällöin hyvinvointiin liittyvä keskustelu ja sen pohjalta tehtävät päätökset ovat lähtökohtaisesti ongelmallisia.</p> <p>Työn argumentti rakennettiin analysoimalla Nozickin ja Linin ajatuskokeita ja esitettiin niiden heikkoja kohtia. Tämän pohjalta työssä rakennettiin kaksi ajatuskoetta, jotka johdettiin Nozickin ja Linin ajatuskokeista, mutta jotka pyrkivät korjaamaan niissä löytyneitä puutteita.</p> <p>Työssä todettiin, etteivät Nozickin ja Linin ajatuskokeet lopullisesti kumoa hedonismia hyvinvointiteorianana. Työssä ei kuitenkaan voida lopullisesti sanoa, että hedonismi olisi ainoa oikea hyvinvointiteoria. Työn keskeisiä kontribuutiota ovat Nozickin ja Linin ajatuskokeiden analyysin pohjalta löytyneet uudet ongelmalliset kohdat argumenteissa sekä työssä rakennettujen ajatuskokeiden tuomat uudet vastaväitteet ja mahdollisuudet hahmottaa kokemukseeseen pohjautuvien ajatuskokeiden tuloksia</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords hyvinvointi, hyvinvointiteoriat, hedonismi, haluteoriat, listateoriat, ajatuskokeet, kokemuskone			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Antti Kauppinen			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	HYVINVOINTITEORIOITA.....	6
2.1	Hyvinvoinnin määritelmä.....	7
2.2	Hyvinvointiteorioiden luokittelu	9
2.3	Hedonistinen näkemys hyvinvoinnista.....	13
2.3.1	Argumentit hedonismia vastaan.....	15
2.3.2	Erilaisia hedonismeja	17
2.3.3	Miksi hedonismi.....	19
2.4	Haluteoria.....	20
2.4.1	Argumentteja haluteoriaa vastaan.....	21
2.4.2	Erilaisia haluteorioita	23
2.4.3	Miksi haluteoria	24
2.5	Listateoriat.....	25
2.5.1	Argumentteja listateorioita vastaan.....	26
2.5.2	Erilaisia listateorioita	28
2.5.3	Miksi listateoria ja Linin argumentti pluralismin puolesta.....	29
2.6	Yhteenvedoa luvusta	33
3	NOZICKIN KOKEMUSKONE JA AJATUSKOKKEET TIEDON LÄHTEENÄ.....	36
3.1	Nozickin kokemuskoneargumentti.....	36
3.1.1	Kokemuskone argumenttina hedonismia vastaan	39
3.1.2	Mitä itseasiassa kokemuskone testaa	42
3.1.3	Argumentteja kokemuskoneen kautta hedonismin puolesta.....	44
3.2	Ajatuskokeet.....	47
3.2.1	Ajatuskokeiden rooli tiedon tuottamisessa	48
3.2.2	Kritiikkiä ajatuskokeita vastaan	49

3.3	Ajatuskokeet etiikassa	54
3.4	Yhteenvetoa luvusta	57
4	KAKSI AJATUSKOETTA HEDONISMIN PUOLUSTAMISEKSI	59
4.1	Nozikin kokemuskoneargumentti	60
4.1.1	Vapaa tahto	60
4.1.2	Kehollisuus	63
4.1.3	Ihmissuhteet	65
4.1.4	Yhteenvetoa Nozickin ajatuskokeesta	66
4.2	Linin Identtinen elämänaika -ajatuskoe	67
4.2.1	Kehollisuus, ihmissuhteet ja vapaa tahto Linillä	67
4.2.2	Ulkopuolisen havainnoijan ongelma.....	68
4.3	Nozickin ja Linin ajatuskokeiden kehittäminen.....	71
4.3.1	Identtinen elämänaika 2.0	73
4.3.2	Kokemuskone 2.0	77
4.4	Yhteenvetoa luvusta	82
5	YHTEENVETO.....	84
	LÄHTEET.....	86

1 JOHDANTO

Jos filosofilta kysyy ”Kuinka hyvin voit?”, niin vastaus voi olla sama kuin psykoanalyytikon sohvalta olevalla potilaalla ”Oman kokemukseni mukaan hyvin, mutta mitä mieltä sinä olet.” Tässä lyhyessä sananvaihdossa tiivistyy hyvinvointiteorioiden ja tämän työn yksi keskeinen jakolinja eli perustuuko hyvinvoinnin kokemus yksilön omaan kokemukseen vai voiko ulkopuolinen kertoa yksilön hyvinvoinnista jotain sellaista, mitä yksilö ei itse kykene kertomaan. Aivan triviaalina esimerkkinä voi toimia psykoanalyytikon tieto, että sohvalta makaava kaveri on täysin rikki oleva ihminen, muttei vain itse sitä tiedosta. Tällaisessa tapauksessa olisi varsin luonnollista sanoa, että ulkopuolisella on enemmän tietoa yksilön hyvinvoinnista kuin yksilöllä itsellään.

Hyvinvointiteorioiden pohtiminen ja eteenpäin vieminen on tässä ajanhetkessä tärkeämpää kuin pitkään aikaan. Luonnollisesti hyvinvoinnin pohtiminen esimerkiksi 1900-luvun alkupuolella, kun luotiin modernia hyvinvointivaltiota, oli suuressa roolissa, mutta kun keskeiset asiat saatiin määritettyä ja modernit länsimaiset hyvinvointivaltiot rakennettua, niin näiden ymmärrysten valossa on toimittu pitkän aikaa. Kuitenkin 1900-luvun loppupuolella hyvinvointia on alettu tutkailemaan yhä enemmän neo-liberaalien silmälasien läpi, joten viimeisen 40 vuoden aikana on käyty painia hyvinvoinnin uudelleen määrittelemiseksi valtioiden tasolla.

Tämän hyvinvointivaltion uudelleenmäärittelyn rinnalle, tai sen rinnalla, on noussut myös yksilökeskeisyyden korostaminen. Hyvinvoinnista ja sen mittaamisesta on tullut yksilöiden toimintaa. Sen sijaan, että kysyttäisiin psykoanalyytikolta hyvinvoinnin tilaa, niin ihminen voi tukeutua erilaisiin mittaaviin laitteisiin ja testeihin. Ja mikä parasta, nykyajan ihminen ei enää tarvitse psykoanalytikkaa välittäjänä lukemaan mittareita, vaan välittäjän roolissa toimivat erilaiset laitteet ja sovellukset, jotka mittaavat ihmistä jatkuvasti ja kertovat koneen näkemyksen hänen hyvinvointinsa tilasta. Toki loikkaus määrittää ihmisen hyvinvointi samaksi kuin fysiologisten mittareiden määrittämän hyvinvointi ei ole ongelmaton.

Hyvinvointiin tulee täysin uusi näkökulma, kun otamme huomioon erittäin suureen rooliin jokapäiväisessä elämässä nousseet algoritmit ja tekoälyn. Algoritmien tiedettään ohjaavan ihmisten käytöstä sosiaalisessa mediassa. Heidät altistetaan sellaiselle tiedolle, jonka tiedetään sitovan heitä yhä tiukemmin sovellukseen ja sen käyttämiseen. Ihmisille luodaan omia ”somekuplia”, joissa heidän omat näkemyksensä saava vahvistusvääristymiä.

Ihmiset viettävät myös yhä enemmän aikaa erilaisissa virtuaalimaailmoissa ja -peleissä. Massiiviset tuhansien yhtäaikaisten käyttäjien pelaamat pelit tuovat aivan uudenlaisia mahdollisuuksia kokea elämää ja saada kokemuksia. Nämä kaikki kokemukset luodaan koneiden syövereissä ja ne välitetään sähköisin impulssein pelaajille ympäri maailman. Nämä koneen sisällä luodut kokemukset välittyvät verkkoja pitkin pelaajan näytölle ja kuulokkeisiin. Tuhannet ihmiset ovat tutustuneet toisiinsa pelkästään verkon välityksellä ja heidän väliset suhteensa ovat itse asiassa täysin koneen välittämiä.

Edellä mainitut kysymykset pohjaavat erilaisiin näkemyksiin siitä, miten hyvinvointi syntyy. Hyvinvointivaltiota rakennettaessa ja yhteiskunnan kokonaishyvinvointia pohdittaessa kysymyksessä on usein joukko hyvinvoinnin rakentavia tekijöitä, joista pyritään huolehtimaan. Ajatellaan joukkoa tai listaa hyvinvoinnin tekijöistä; kunhan ihmisellä on mahdollisuus koulutukseen tai että hänen terveydestään huolehditaan, niin voidaan taata tietty taso hyvää elämää. Usein hyvinvointivaltioissa näkemys hyvinvoinnin tekijöistä on pluralistinen tai niin kutsuttu listateoria hyvinvoinnista. Tällöin ajatellaan, että hyvinvointi rakentuu useammasta osatekijästä ja että pyrkimällä takamaan erilaisten osatekijöiden toteutuminen voidaan edistää yhteiskunnan jäsenten kokonaishyvinvointia.

Neo-liberaali maailmankuva ja varsinkin taloudelliseen logiikkaan nivoutuva hyvinvoinnin käsitys lähtee liikkeelle siitä, että ihmiselle on hyvää se, että ihminen saa mitä haluaa. Tähän näkemykseen törmää taloustieteissä useasti ja voidaan uskottavasti väittää, että taloustiede pohjaa voimakkaasti tällaiseen hyvinvoinnin näkemykseen. Markkinoilla pärjäävät sellaiset tuotteet, joita ihmiset haluavat ja ihmiset haluavat sellaista, joka on heille itselleen hyvää. Tämän näkemyksen mukaisesti ihmiset hankkivat sitä mitä haluavat, jos vain pystyvät. Hyvinvoinnin haluteoriat kuvaavat tällaista lähestymistä.

Sosiaalinen media ja verkkopelit operoivat ihmisen mielihyvällä. Sovellussuunnittelussa löydetään jo ammatteja, joiden tarkoituksena on vain suunnitella ominaisuuksia, jotka saavat ihmiset pysymään yhä pidempään ja tiiviimmin sovelluksen parissa. Sovellukset pyrkivät tuottamaan ihmiselle välitöntä mielihyvää, jotta he eivät haluaisi poistua sovelluksen parista. Tällaista samantyyppistä suunnittelua käytetään erittäin laajasti myös markkinoinnissa. Tämän kaltainen lähestymistapa voi hyväksikäyttää sitä seikkaa, että ihmisen hyvinvointi syntyy mielihyvistä ja sen tuottamisesta. Hyvinvointiteorian hedonismi toimii tällaisen toiminnan pohjalla.

Edellä kuvatut kolme erilaista hyvinvointiteoriaa, listateoriat, haluteoriat ja hedonismi, ovat perinteinen tapa luokitella hyvinvointiteoriat. Näistä hedonismia on pitkään pidetty epäkelpona teoriana, jopa niin kutsuttuna sikojen etiikkana, mutta viime vuosikymmeninä se on kokenut uuden tulemisen. Hedonismin huono maine 1900-luvun jälkipuoliskolla johtuu pitkälti Robert Nozickin kokemuskoneajatuskokeesta, jota pidettiin hedonismin lopullisena kumoamisena. Sittemmin 2010-luvulla varsinkin Eden Linin hyökkäykset monistisia teorioita vastaan ja listateorioiden puolustaminen ovat olleet vaikuttavia.

Tämän työn tutkimuskysymys juontaakin juurensa hedonismin pätevydestä. Onko tosiaan niin, että hyvinvoinnin tulee perustua useampaan tekijään ja näin ollen hyvinvoinnin listateoriat ovat totta? Tämän voi muotoilla myös toisella tavalla ja hieman tarkemmin. Voidaanko hedonismia pitää uskottavana vaihtoehtona hyvinvoinnin teoriaksi Robert Nozickin ja Eden Linin argumenttien valossa? Tässä työssä vastataan tähän kysymykseen. Työssä puolustetaan hedonistista hyvinvointiteoriaa siinä mielessä, että osoitetaan sen kykenevän selviytymään Nozickin ja Linin vasta-argumenteista.

Vastauksella tähän kysymykseen on merkitystä. Lähestymme jatkuvasti teknologisesti sitä päivää, että ihminen on kykenevä kytkeytymään täysin Nozickin kuvaamaan kokemuskoneeseen. Tällöin pohdinta siitä, mistä hyvä elämä muodostuu, on merkityksellistä. Vaikka etiikka ja hyvinvointi eivät välttämättä liity toisiinsa, niin kuitenkin voidaan uskottavasti väittää, että on eettisesti väärin rakentaa jotain sellaista, joka ei auta ihmistä saavuttamaan hyvinvointia. Tämä sivuaa myös muun muassa verkkopelejä ja markkinointia. Vaikka työssä puolustetaan hedonismia, niin tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sitä voisi käyttää ihmistä vastaan. Päinvastoin. Mikäli hedonismi pitää paikkansa ja esimerkiksi ulkopuoliset käyttävät räikeästi hyväksi tätä ominaisuutta, niin sitä voidaan pitää eettisesti tuomittavana tekona.

Työ on rakennettu seuraavasti. Seuraavassa luvussa kaksi käydään tarkemmin läpi mitä hyvinvointi käsitteenä tarkoittaa. Tämän deskriptiivisen kuvauksen kautta pyritään osoittamaan mistä hyvinvointi ihmiselle rakentuu. Seuraavaksi luvussa esitetään erilaiset tavat luokitella hyvinvoinnin tuottavia teorioita. Tämä auttaa näkemään niitä keskeisiä jakolinjoja, joiden mukaan hyvinvoinnin muodostavia tekijöitä nähdään olevan. Toisen luvun lopuksi käydään läpi kolme keskeistä hyvinvointiteoriaa: hedonismi, haluteoriat ja listateoriat. Jokaisesta esitetään niiden kuvaus, vahvuudet sekä keskeiset vasta-argumentit. Luvun

keskeisenä tavoitteena on tarjota lukijalle riittävän kattava kuvaus keskeisistä hyvinvointiteorioista, jotta hän kykenee seuraamaan argumentaatiota hedonismin puolesta.

Työn argumentaatio rakennetaan ajatuskokeiden varaan. Tämän vuoksi työn kolmannessa luvussa perehdytään ajatuskokeisiin ja siihen, miten hyvin ne soveltuvat erityisesti filosofian ja eettisten kysymysten pohdintaan. Kolmannen luvun tarkoituksena on perustella ajatuskokeiden soveltuminen tiedon lähteiksi. Luvussa käydään tarkemmin läpi Nozickin esittämä kokemuskoneargumentti, jota pidetään yleisesti hedonismin kumoajana. Tämän tarkka läpikäynti on tarpeen myös siksi, että myöhemmin läpikäytävä Linin Identtinen elämänaika -ajatuskoe on johdannainen Nozickin ajatuskokeesta. Linin ajatuskoe pyrkii suoraan kumoamaan hedonismin. Tuloksena luvusta saadaan tarkempi kuvaus Nozickin argumentista ja sen tosiasiallisista väitteistä. Tämä on merkityksellistä siksi, että voidaan a) kumota Nozickin kokemuskoneargumentti, b) kumota Linin kokemuskoneargumentista johdettu Identtinen elämänaika -ajatuskoe ja näin c) puolustaa hedonismia vartenotettavana hyvinvointiteorian.

Edellisten lukujen pohjalta voidaan luvussa neljä esittää kaksi ajatuskoetta asennehedonismina tunnetun hedonismin muodon puolustamiseksi. Aluksi esitetään, että Nozickin kokemuskoneargumentin taustalla piilottelee ihmiselle erittäin keskeisiä arvoja kuten vapaa tahto, ihmissuhteet ja kehollisuus. Luvussa argumentoidaan sen puolesta, että Nozickin asetelmassa nämä arvot toimivat väkisin taustalla, kun ihminen vertaa ajatuskokeessa elämää kokemuskoneessa elämään todellisessa maailmassa. Tämä vääristää kokeesta saatavaa tulosta. Linin Identtinen elämänaika -ajatuskoe selviää ainakin osittain paremmin Nozickin kokeen ongelmista, mutta Linin ajatuskoe tuo mukanaan ulkopuolisen arvioijan tarpeen. Työssä esitetään, että (objektiiviset) listateoriat vaativat ulkopuolisen arvioijan mahdollisuutta, joten Linin puolustaessa listateoriaa siinä otetaan lähtökohtaisesti kantaa tällaisen teorian puolesta.

Tämän jälkeen luvussa neljä esitetään kaksi ajatuskoetta, jotka pyrkivät paikkamaan tunnistettuja aukkoja Nozickin ja Linin ajatuskokeista. Esitettävien ajatuskokeiden kautta voidaan esittää, etteivät Nozick tai Lin lopullisesti kumoa hedonismia. Ensimmäinen ajatuskoe muokkaa Linin Identtinen elämänaika -ajatuskoetta eteenpäin. Toinen ajatuskoe pyrkii tuomaan Nozickin kokemuskoneen lähemmäksi nykypäivää. Ajatuskokeiden antamien tulosten pohjalta työssä esitetään, että hedonismi on vielä vartenotettava hyvinvointiteoria.

Työn kontribuutio on esittää muutamia uusia argumentteja Nozickin kokemuskoneen vastan. Varsinkin keskittyminen vapaan tahdon ja kehollisuuden tuomat arvionitivääristymät eivät ole

tulleet vastaan kirjallisuudessa. Myös esitettävät kaksi uutta ajatuskoetta tuovat kontribuutiota auttamalla hahmottamaan Nozickin kokemuskoneeseen perustuvaa argumentaatiota uudella tavalla. Linin Identtisten elämänaikojen -ajatuskokeen eteenpäin kehittäminen ja Linin hedonismin kieltävän argumentin lieventäminen tuovat oman lisänsä keskusteluun hyvinvointiteorioiden paikkansa pitävydestä.

2 HYVINVOINTITEORIOITA

Mitä on hyvinvointi? Miten hyvinvointi voidaan määritellä? Kuinka voi elää hyvin? Mistä koostuu hyvä elämä? Kun kysytään mitä hyvinvointi on, niin saadaan deskriptiivinen kuvaus siitä, milloin ihmisen elämä menee hyvin. Kun etsitään vastausta siihen, mikä on hyvinvoinnin arvo, niin saadaan normatiivinen kuvaus hyvinvoinnista. Sumnerin (1984, 1) mukaan vastaus kumpaan tahansa kysymykseen voidaan laskea teoriaksi joko hyvinvoinnin luonteesta tai sen arvosta.

Hyvinvointi koskettaa yksilön elämää, sitä kuinka hyvin se menee. Hyvinvointia tuleekin katsoa *yksilön* näkökulmasta, siihen ei voida sotkea esimerkiksi kansakunnan hyvinvointia, jonka voisi jossain tapauksessa nähdä heikentävän tietyn tai tiettyjen yksilöiden hyvinvointia koko kansakunnan kustannuksella¹. Hyvinvoinnissa on *oma etumme* kyseessä. ”[T]ietty määrä itsekeskeisyyttä on erottamaton osa ihmisenä tai subjektina olemista. Tällaisen minimin alitus välittämällä omasta hyvästä liian vähän ei ole hyve, vaan patologia, ei altruismia tai pyhimyksenä oloa vaan halventamista tai orjamaisuutta.” (Sumner 1996, 1—2.)

Tässä luvussa aluksi määritetään, mitä hyvinvointi on. Tämä puhtaasti deskriptiivinen kuvaus antaa yleiskuvan siitä, miksi hyvinvoinnin käsite on tärkeä. Seuraavaksi käännytään hyvinvointiteorioiden puoleen, eli siihen, miten hyvä elämä voidaan saavuttaa. Aluksi esitetään erilaisia mahdollisuuksia luokitella hyvinvoinninteoriat. Tämä auttaa lukijaa hahmottamaan, millaisilla lähestymistavoilla vastausta hyvään elämään on pyritty hakemaan. Seuraavaksi esitetään keskeiset hyvinvointiteoriat ja niiden vahvuuksia ja keskeisiä vasta-argumentteja niitä vastaan. Varsin vakiintunut käytäntö on jakaa teorialuokat kolmeen luokkaan: hedonismi, haluteoriat ja listateoriat. Kuten mikä tahansa luokittelu, niin ei tämäkään ole täydellinen. Osa hyvinvointiteorioista voitaisiin luokitella useampaan luokkaan ja osalle ei tahdo tästä luokittelusta löytyä paikkaa. Tämän työn tarpeisiin tämä luokittelu kuitenkin riittää, sillä tarve on vain tunnistaa yleisimpien hyvinvointiteorioiden keskeisimmät piirteet. Lopuksi yhteenvedossa esitetään, että hedonismi näyttäytyy tämän esittelyn pohjalta varteenotettavalta hyvinvointiteorialta. Kuitenkin sitä vastaan esitetty Nozickin (1974) kokemuskone ja siihen perustuvat Linin (2016a) vasta-argumentit täytyy kyetä kumoamaan, jotta hedonismia voidaan

¹ Mielenkiintoisesti kylläkin utilitaristi on aina hyvinvointivaltion (wellfarism) kannattaja (Sumner 1996, 3).

pitää vaihtoehtoisena teoriana. Näiden keskeisten vasta-argumenttien sisältöön keskitytään tulevissa luvuissa.

2.1 Hyvinvoinnin määritelmä

Hyvinvointia (well-being) on *se*, mikä ei-välineellisesti tai pohjimmiltaan on hyvää ihmiselle (Crisp 2017). Tämä Crispin määritelmä näyttää selkeältä ja yksinkertaiselta, mutta hyvinvoinnin kuvaaminen on osoittautunut varsin vaikeaksi. Kysymyksen ytimenä on mitä *se* sisältää. Hedonisteille *se* on mielihyvän ja kivun suhde. Haluteorioille *se* on todellisten tai idealisoitujen halujen täyttyminen. Listateorioille *se* voi olla joukko asioita, joista ihminen välittää tai hänen tulisi välittää.

Arkikielessä hyvinvointia kuvataan usein olemalla esimerkiksi terve. Tämä ei kuitenkaan aina riitä, vaan hyvinvointiin liitetään terveyden lisäksi muita seikkoja. Yleensä kysyttäessä ihmisiltä, mitä hyvinvointiin kuuluu, saamme vastaukseksi *listan* asioista, kuten esimerkiksi terveys ja ystävyysuhteet ja perhe ja riittävä toimeentulo jne. Filosofisessa käytössä termi sisältää ajatuksen siitä, että hyvinvointia luovat sellaiset seikat, jotka ovat itsessään hyväksi ihmiselle. Voidaan myös puhua negatiivisesta hyvinvoinnista silloin, kun ihmisellä menee huonosti. Puhumme huono-osaisista sekä työelämän huononemisesta, jotka vähentävät hyvinvointia ja sen mahdollisuutta.

Hyvinvoinnin määritelmä on merkityksellinen ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin määritelmän kautta voidaan nähdä koskevatko erilaiset hyvinvointiteoriat ylipäättensä hyvinvointia. Toiseksi määritelmän avulla voidaan erottaa teorioita toisistaan ja vertailemaan niitä keskenään. (Campbell 2015, 402.) Kolmanneksi määritelmää vaaditaan mitattaessa hyvinvointia, sillä emme voi mitata sellaista, mitä emme ole määritelleet. Campbell (2015, 405—408) esittää neljä erilaista tapaa analysoida hyvinvointia (jätän määritelmät siitä, mikä on pahaa pois, koska ne ovat tässä tapauksessa hyvän negaatioita):

Rationaalisen välittämisen analyysi: p on hyvää S:lle = jos S on välittämisen arvoinen, niin silloin on syy haluta p S:n takia.

Paikallistava analyysi: p on hyvää S:lle = p on hyvää *simpliciter*² ja sijaitsee S:n elämässä.

Asemoiva analyysi: p on hyvää S:lle = p tekee S:n aseman haluttavammaksi.

Sopivuusanalyysi: p on hyvää S:lle = p on sopiva S:lle siten, että se palvelee S:ää hyvin.

Cambell (2015) päätyy lopulta ajatukseen, että hyvinvoinnin määritelmän tulee olla laaja ja mahdollistaa, että jokin voi olla ihmiselle hyvää tai huonoa tämän siitä välittämättä. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että erilaiset lähtökohdat hyvän luonteesta saavat ihmiset puhumaan erilaisista näkökulmista. Tällöin toistensa ohipuhuminen käy mahdolliseksi.

Vaikka hyvinvoinnin määrittely tuntuu hankalalta, täytyy jonkin määritelmä ottaa käyttöön. Esimerkiksi hyvinvointipolitiikan yhteydessä Haybron ja Tiberius (2015, 712) esittävät määritelmäksi pragmaattisen subjektivismin, jonka mukaan ”hyvinvointia on se, mitä kohteena olevat edunsaajat näkevät hyväksi itselleen: mielihyvää hedonisteille, erinomaisuutta Aristotelelaisille jne.” Hersch (2019) esittää, ettei hyvinvointiin liittyviä päätöksiä voida tehdä, ellei sitouduta johonkin hyvinvointiteoriaan. Tämä ei kuitenkaan vaadi, että käytössä olisi ”puhdas” teoria ja erittäin tarkkarajaisesti määritellyt käsitteet. Eteenpäin menemiseen riittää poliittisessa päätöksenteossa myös tarpeeksi lähelle osuvat määritelmät. Hersch (2019) esittää välimuodon (intermediate account) keskeisistä hyvinvointiteorioista, jonka tarkoitus ei ole toimia totuutena hyvinvointiteorioista, vaan ohjata hyvinvoinnin mittaamista. Hyvinvoinnin välimuoto asettaa hyvinvoinnille kolme vaatimusta (ibid., 13):

1. *Kokemus*: jokaiselle subjektille S, ainoat tekijät S:n hyvinvointiin ovat S:n kokemukset
2. *Hyväksyntä*: jokaiselle subjektille S, ainoat tekijät S:n hyvinvoinnille ovat jokin joukko S:n hyväksymiä tiloja
3. *Olemassaolo*: jokaiselle subjektille S, ainoat tekijät S:n hyvinvoinnille ovat jokin joukko tosiasiallisia ilmenemisiä (constituents of S’s welfare are some set of actual occurrences)

² Hyvää *simpliciter* viittaa sellaiseen hyvään, joka on hyvää itsessään riippumatta kokijasta, siis jotain absoluuttisesti hyvää.

Näiden kolmen tekijän kautta Hersch esittää, että meidän on mahdollista saada keskeisten hyvinvointiteorioiden, hedonismin, haluteorioiden ja listateorioiden, ydin esiin. Herschin tarkastelemasta kolmannesta kohdasta jää uupumaan subjektin S olemassa olon käsittely. Tätä puolta valottaa mm. Bradley (2016) käsitellessään, mitä kuolema aiheuttaa hyvinvoinnille. Otettaessa hyvinvoinnin ilmeinen loppumiskohta, kuolema, yhdeksi vertailukohdaksi, avaa sekä kuolemasta että hyvinvoinnista uusia näkökulmia. Varmastikin hyvinvointi pienenee kokijan kohdatessa loppunsa, tuntuu erittäin uskottavalta myös väite, että hyvinvointi menee nolnaan. Kuitenkin tässä tulee ottaa huomioon, että kokemuksemme kuolemaa kohtaan on lisäksi muuta kuin pelkän hyvinvoinnin menettämistä, joillekin kuoleman ajattelu tuottaa jopa kauhua. Tästä Bradley ehdottaa, että kenties hyvinvointiin liittyy myös elämän merkityksellisyys, joka lakkaa täysin kuoltaessa. Nagel (1970, 74) huomauttaa sivumennen, että kuolema peruttaa kaikenlaisen hyvinvoinnin kokemisen, esimerkiksi mielihyvän havaitsemisen tai halujen muodostumisen.

Kuten alussa määriteltiin, niin tässä tekstissä käytetään Crispin määritelmää hyvinvoinnista: ”Hyvinvointia (well-being) on *se*, mikä ei-välineellisesti tai pohjimmiltaan on hyvää ihmiselle.” Kuitenkin on hyvä pitää mielessä tämän käsitteen ulottuvuudet, kun käymme läpi hyvinvointiteorioita. Hyvinvointiteoriat pyrkivät kuvaamaan mitkä asiat ovat ei-välineellisesti hyviä jollekin ja miksi (Woodard 2013, 788).

2.2 Hyvinvointiteorioiden luokittelu

Luokittelussa todellisuutta pyritään jakamaan mielekkäisiin osiin, joiden kautta kokonaisuutta olisi helpompi ymmärtää. Esimerkiksi luonnosta yritetään löytää luokitteluja, jotka kuvaisivat luonnollisia jakolinjoja (*carving nature at its joints*). Tämä on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Tilanne monimutkaistuu yhä enemmän luokiteltaessa käsitteellisiä kokonaisuuksia, kuten esimerkiksi hyvinvointiteorioita. Luokittelun täytyy kertoa jotain mielekästä kohteestaan. Hyvinvointiteorialta voidaan vaatia *soveltuva kuvausta* (*descriptive adequacy*) hyvinvoinnista (Sumner 1996, 10). Kuvauksen täytyy kyetä tavoittamaan ihmisen arkiset

uskomukset ja intuitiot hyvinvoinnista³. Näin ollen esimerkiksi jonkinlainen kemiallisen koostumuksen mittaaminen ihmisestä ja sen arvojen mukaan hyvinvoinnin määrittäminen tuntuu varsin vieraalta ajatukselta. Hyvinvointi täytyy pystyä kokemaan itse, omilla aisteillaan.

Parfitin (1987, 493—502) vaikutusvaltainen jako jakaa hyvinvointiteoriat kahteen pääluokkaan: oman edun teorioihin (self-interest) ja objektiivisiin listateorioihin. Oman edun teorioita ovat hedonismi ja haluteoriat (desire-fulfilment). Hedonismin Parfit jakaa edelleen kapeaan hedonismiin, joka keskittyy mielihyvän ja kivun *kokemuksiin*, ja preferenssihedonismiin, joka puolestaan keskittyy saavuttamaan sellaisen mentaalisen tilan, joka *koetaan mielihyvä*nä. Haluteoriat Parfitin mukaan ovat joko rajoittamattomia tai onnistumisteorioita (success theory). Rajoittamattomien teorioiden mukaan kaikkien halujemme toteutuminen, jopa sellaisten, jotka eivät liity omaan hyvinvointiin lainkaan, lisäävät hyvinvointia. Onnistumisteoriat halujen yhteydessä rajoittavat hyvinvoinnin lisääntymisen sellaisiin haluihin, joilla puolestaan on vaikutusta elämään. Näiden molempien oman edun teorioihin Parfit näkee hyödyllisenä mielihyvän ja halujen jaon sen mukaisesti ovatko ne paikallisia vai globaaleja. Esimerkiksi paikallinen halu saattaa johtaa siihen, että nähdään parempana saada jokapäiväinen nikotiiniannos polttamalla tupakkaa, kun taas koko elämän kannalta, globaalisti, olisi parempi, ettei poltaisi lainkaan. Oleellista tässä jaossa on huomata, että paikallisten ja globaalien halujen toteuttamisen välille syntyy ristiriita.

Sumner (1996) esittää jaon objektiivisiin ja subjektiivisiin teorioihin. Keskeistä tässä jaottelussa on ymmärtää, että subjektiiviseksi teoriaksi lasketaan kaikki sellaiset teoriat, joissa on subjektiivinen elementti läsnä. Sumnerille tämä subjektiivinen elementti on subjektin, siis kokijan, mielentila. Sumnerin näkökulmassa erotellaan toisistaan subjektin asenne ja kokemus toisistaan. Kokemuksen hyvyys tai huonous riippuu lopulta subjektin asenteesta kokemusta kohtaan. Tässä nähdään jo hyvin Sumnerin keskeinen lähtökohta jaotteluille. Kuten tämän luvun alussa jo viitattiin Sumnerin hyvinvointimääritelmän yhteydessä, niin hyvinvointi koskettaa ihmistä itseään ja näin ollen subjektiivinen kokemus hyvinvoinnista on hyvinkin odotettavaa. Joten jos hyvinvointi on riippuvainen subjektin mielentilasta, niin se on subjektiivista. Tämä Sumnerin jaottelu ja hedonismin luokittelu tätä kautta subjektiiviseksi

³ Tosin tämä väite saattaa jatkossa osoittautua virheelliseksi, kun medikalisoituneessa yhteiskunnassa ihmiset tukeutuvat yhä enemmän asiantuntijoiden lausuntoihin ja laitteiden antamaan dataan eivätkä omaan kokemukseen. Onko uni lisännyt hyvinvointia, jos itse et tunne levänneisyyttä, mutta laitteesi väittää toisin?

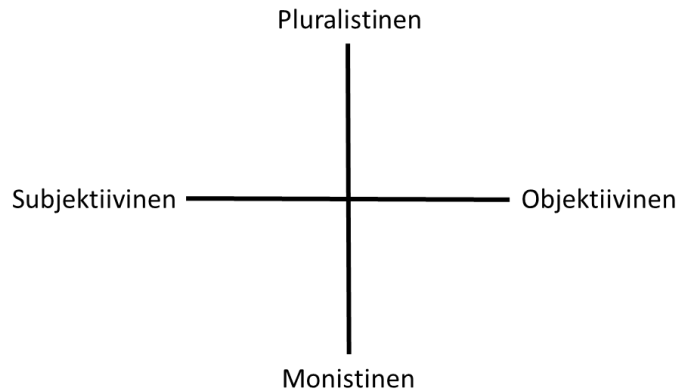
teoriaksi on ongelmallinen (vrt. Bramble 2016). Toisaalta, jos päädytään siihen, että hyvinvointi on subjektiivista, niin näin tullaan myös siihen, että hyvinvointi riippuu mielentilasta. Jotta tällaiseen kehäpäätelemään ei jouduttaisi, niin meidän on kuitenkin aloitettava jaottelu siitä, että onko hyvinvointi subjektiivista vai objektiivista.

Objektiiviset teoriat ottavat lähtökohdaksi kieltää riippuvuus hyvinvoinnin kokijan kokemuksista, olivat ne sitten positiivisia tai negatiivisia (Sumner 1996, 38). Objektiiviset teoriat väittävät, että ihmisen hyvinvoinnille merkityksellisiä asioita voi olla, vaikkei ihmisellä itsellään olisi mitään mielipidettä asian suhteen tai jopa kieltäisi sen hyvyden itselleen. Keskeinen kysymys jaettaessa hyvinvointiteorioita subjektiivisiin ja objektiivisiin on, että onko suhde subjektin asenteen ja hyvinvoinnin tekijän kesken *välttämätön*. Objektiiviset teoriat väittävät, ettei tällaista välttämätöntä suhdetta ole. Objektiiviset teoriat nostavat usein esimerkeiksi tällaisista hyvinvointitekijöistä ovat perustarpeet: ruoka, uni, suoja jne.

Nämä edellä esitetyt Parfitin, Sumnerin sekä myös Crispin tapa luokitella hyvinvointiteoriat muodostavat perinteisen jaon kolmeen luokkaan: hedonistisiin, haluteorioihin ja objektiivisiin listateorioihin. Tämä jako löytyy myös Griffininiltä (1986), joskin hän kuittaa hedonismin hyvin nopeasti kelvottomana teoriana ja nostaa keskeiseen rooliin myös perfektionistiset teoriat. Luonnollisesti tällainen teorioiden jako ei ole ainoa olemassa oleva. Haybron (2008, 22) jakaa teoriat viiteen luokkaan ja nostaa edellä mainittujen rinnalle autenttisen onnellisuusteorian ja luonteenmukaiset (eudamonistic, nature-fulfilment) teoriat. Nämäkään luokittelut eivät kuitenkaan täydellisesti onnistu kattamaan ja erottelemaan erilaisia teorioita toisistaan. Mihinkä luokkaan esimerkiksi hyvinvoinnin nihilismi, eli näkemys, ettei ole mitään ei-välineellisesti hyvää kenellekään, kuuluu (vrt. Woodward 2013, 789) tai mihin luokitellaan hybriditeoriat?

Toinen keskeinen tapa luokitella hyvinvointiteorioita on jakaa teoriat hyvinvointitekijöiden mukaan, onko niitä yksi (kuten hedonismissa ja haluteorioissa) vai onko niitä monta (kuten esimerkiksi lista- ja hybriditeorioissa) (Lin 2015). Vastaavasti hyvinvointiteorioita kutsutaan näin joko monistisiksi tai pluralistisiksi.

Esimerkiksi Lin (2014, 129; 2016b, 101) esittääkin objektiivisuus—subjektiivisuus akselin ortogonaalisena monististen—pluralistinen akselin kanssa ja näin saadaan aikaiseksi Kuvan 1 mukainen nelikenttä, jonne eri teorioita voidaan sijoittaa.

Kuva 1. Hyvinvointiteorioiden luokittelu subjektiivinen—objektiiivinen ja monistinen—pluralistinen akselien mukaisesti

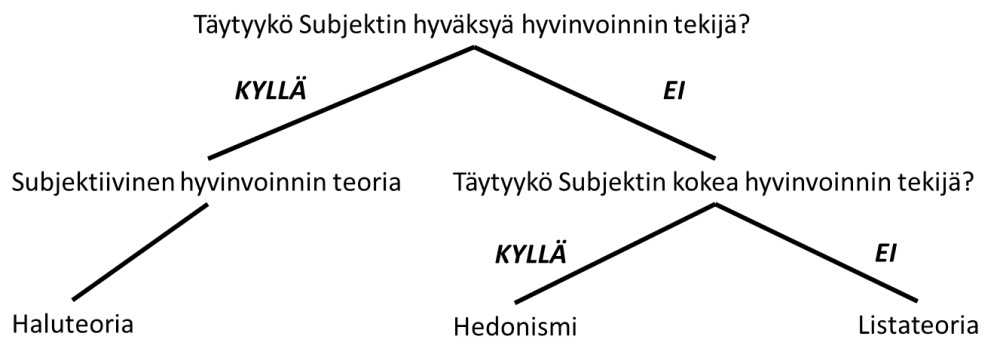
Tällaisessa luokittelussa hedonismi⁴ voidaan sijoittaa objektiiviseksi ja monistiseksi. Haluteoriat pääsääntöisesti luokitellaan subjektiivisiksi ja monistisiksi. Listateoriat asetetaan useimmin objektiivisiksi ja pluralistisiksi, vaikka löytyy myös listateorioita, jotka ovat subjektiivisia ja pluralistisia. Esimerkki objektiivisesta ja monistisesta teoriasta on erinomaisuusteoria. Tämäkin luokittelu on kuitenkin vajavainen, sillä tässä luokittelussa esimerkiksi hyvinvointinihilismille ei ole luonnollista paikkaa.

Kuten edellä esitetystä voidaan huomata, niin hyvinvointiteorioiden perinteinen tapa luokitella näyttää pikemminkin historian luomalta kuin käsitteelliseltä jaolta. Fletcher (2013) esittää erittäin mielenkiintoisen tavan jakaa hyvinvointiteoriat kahteen ulottuvuuteen: luetteleviin (enumerative) ja selittäviin (explanatory). Luettelevat teoriat kertovat mitkä tekijät parantavat hyvinvointia. Selittävät teoriat kertovat, miksi jokin parantaa hyvinvointia. Hedonismi ja (objektiiviset) listateoriat kertovat ne tekijät, jotka muodostavat hyvinvoinnin. Hedonismille tämä on mielihyvä ja listateoriat puolestaan kertovat joukon hyvinvointia parantavia tekijöitä. Haluteoriat tai perfektionismi puolestaan kertovat hyvinvoinnin muodostuvan siitä, että haluteorioiden tapauksessa saamme sen mitä haluamme tai perfektionismin tapauksessa

⁴ Heathwood (2014, 209) tarkentaa, että mikäli hedonismilla viitataan mielihyvän tuntemuksen tuntemiseen, niin tällöin voidaan joko välittää tai olla välittämättä tästä tunteesta. Itse asiassa suhtautuminen voi olla, ettei mielihyvän tunnetta lähtökohtaisesti haluttu edes. Tällaisessa tapauksessa hedonismia pidetään objektiivisenä teoriana. Kuitenkin hedonismia voidaan käsitellä myös asenteellisena teoriana, jolloin täytyy olla lähtökohtaisesti hyväksyvä asenne mielihyvän tunnetta kohtaan, jotta sen voi laskea hyvinvointia kasvattavaksi. Tällöin hedonismi on subjektiivinen teoria.

pystymme toteuttamaan määritettyjä asioita. Esimerkiksi haluteorioiden suhteen on lähes mahdotonta lähteä luettelemaan niitä tekijöitä, joita ihmiset haluavat, ts. emme voi luetella hyvinvointia rakentavia tekijöitä, mutta voimme kertoa, että hyvinvointi saavutetaan, kun saamme haluamiamme asioita.

Neljäs lähestymistapa jakaa hyvinvointiteoriat on kysyä ensin täytyykö subjektin itse hyväksyä hyvinvointitekijä ja toiseksi vaaditaanko subjektilta hyvinvointitekijän kokeminen (Kuva 2).

Kuva 2. Hyvinvointiteorioiden luokittelu subjektin hyväksymisen ja kokemisen suhteen⁵

Tässä jaottelussa hedonismi luokitellaan ei-subjekttiiviseksi teoriaksi. Tätä voidaan perustella ajatuksella, että mielihyvä on itsessään hyvää, se ei ole riippuvainen kokijan hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Seuraavaksi käydään läpi keskeisimmät hyvinvointiteoriat hedonismi, haluteoriat ja listateoriat. Nämä kuvataan ja esitetään niiden keskeisimmät argumentit niiden puolesta ja vastaan.

2.3 Hedonistinen näkemys hyvinvoinnista

Hedonismi on yksi vanhimmista edelleen mielenkiinnon kohteena olevista hyvinvointiteorioista. Hedonismin suuntaisia ajatuksia on löydettävissä 800 eaa. Intiasta ja 600 eaa. Kreikasta (Heathwood 2014, 208). Jo Platon Protagoraksessa ja Aristoteles Etiikassa ovat käsitelleet hedonismia. Alusta lähtien näkemys on kohdannut voimakasta vastustusta, joista

⁵ Tämä luokittelu mukaillee Antti Kauppisen pro seminaarin yhteydessä esittelemä hyvinvointiteorioiden luokittelua.

Stoalaiset olivat ensimmäisten vastustajien joukossa. Lähempänä nykyaikaa Bentham ja J. S. Mill ovat puolustaneet näkemystä. (Crisp 2006.)

Hedonistista näkemystä hyvinvoinnista voidaan pitää yksinkertaisimpana hyvinvointiteoriana. Tässä näkemyksessä ihmiselle on hyvää kaikenlainen mielihyvä (pleasure) ja ihmiselle pahaa on kaikenlainen kipu (pain). Yksinkertaisimmillaan tämä voidaan esittää seuraavana määritelmänä:

[Hedonismi]:

1. Kaikki ja vain mielihyvä on (ei-välineellisesti) hyvää ihmiselle.
2. Kaikki ja vain kipu on (ei-välineellisesti) pahaa ihmiselle.
3. Ihmisen hyvinvointi kokonaisuutenaan on määritelty vain ihmisen kokeman mielihyvän ja kivun välisenä suhteena. (Fletcher 2016, 8.)

Tämä yksinkertainen määritelmä jättää kuitenkin avoimeksi joukon kysymyksiä. Ensinnäkin mitä mielihyvä ja kipu ovat. Toisaalta se jättää myös auki, miten hyvinvointia voidaan mitata tarkemmin tai kuinka esimerkiksi kokemuksen intensiteetti tai kesto vaikuttavat hyvinvointiin. (Fletcher 2016, 9.) Hedonismi hyvinvointiteoriana esittää, että kun mielihyvän ja kivun suhde kasvaa mielihyvän hyväksi, niin hyvinvointi kasvaa. Mikäli kivun määrä kasvaa suhteessa mielihyvään, niin silloin hyvinvointi laskee.

Mielihyvää mitattaessa täytyy ottaa käyttöön jokin käytäntö. Itseasiassa jokaisen hyvinvointiteorian täytyy kyetä laskemaan hyvinvoinnin tekijän tai tekijöiden tuottama hyvinvoinnin kokonaismäärä. Feldman (2004) esittää hedonismille tällaisiksi mittaamisen atomeiksi tai yksiköiksi 'hedon' mielihyvän tuntemukselle ja 'dolor' kivulle. Sinällään näillä nimityksillä ei ole sen suurempaa merkitystä, mutta jotta jonkinlainen kirjanpito ja vertailu hyvinvoinnin kannalta voidaan tehdä, niin hyvinvointia mittaamiselle täytyy määrittää jonkin perusta. Tällainen hyvinvointiatomi itsessään kestää jonkin määritetyn (kenties hyvinkin lyhyen) ajan, mutta tämän ajan sisällä voidaan selkeästi sanoa, koetaanko koko tämän ajanjakson aikana mielihyvää vai ei. Luonnollisesti tällaisen atomin tuottamaan hyvinvoinnin määrään vaikuttaa myöskin intensiteetti. Näin hyvinvoinnin määrää mitatessa meillä on kestoltaan määritetty hyvinvointiatomi, jolla on selkeä kesto ja intensiteetti. Kun hyvinvoinnin mittaaminen tehdään näin, niin vältetään kaksoiskirjanpidolta, koska yhden atomin aikana voi kokea joko mielihyvää tai kipua ja tällä kokemuksella on jokin intensiteetti. Jos intensiteetti on 0 niin tällöin ei koeta mitään.

2.3.1 Argumentit hedonismia vastaan

Feldman (2004) esittää varsin seikkaperäisen puolustuksen hedonismille. Hän aloittaa listaamalla klassiset argumentit hedonismia vastaan. Näitä ovat (38—54):

1. Arvottomien nautintojen argumentti
2. Valheellisten nautintojen argumentti
3. Tiedostamattomien nautintojen argumentti
4. Yhteismitattomien nautintojen argumentti
5. Nauttimattoman elämän argumentti
6. Mooren saastaläjän argumentti
7. Ansiottomien nautintojen argumentti

Arvottomien nautintojen argumentti on yksi ensimmäisiä argumentteja hedonismia vastaan ja löytyy jo Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikasta* (1989, X.3), jonka mukaan kaikki nautinnot eivät ole samanarvoisia, vaan että nautinnoilla on aste-eroja. Useat hedonismin kriitikot ovat osoittaneet, että jotkin ihmisen nautinnon kohteet ovat alhaisia tai häpeällisiä. Tuntuu epäuskottavalta, että yhtä suuren nautinnon tuottava häpeällinen ja hyväksyttävä nautinto olisivat saman arvoisia. Esimerkiksi tuntuu epäuskottavalta että, koulukiusaajan saama nautinto toisen alistamisesta tuottaisi hänelle hyvän elämän perustan. Kuitenkin, jos hyväksymme perusedonismin määritelmän, niin meidän olisi tämä myönnettävä. Hedonismin määritelmän mukaan me puhumme elämän hyvydestä tai huonoudesta sitä elävän ihmisen omasta näkökulmasta. Tässä tapauksessa puhumme siis koulukiusaajan saamasta mielihyvästä, joka määritelmän mukaan näyttäisi lisääntyvän, kun hän kiusaa ja alistaa toista henkilöä.

Valheellisten nautintojen argumentti esittää hedonismin olevan ihmiselle täysin sisäinen ilmiö. Ihmisen elämän laadun määrittää vain hänen mentaalisten tilojensa summa. Näin ollen on periaatteessa sama, oletko ”aivot purkissa” vai elätkö ”oikeaa elämää”, jos vain nautintosi määrä näissä tapauksissa on sama. Hieman lähempänä mahdollisia kokemuksia on Thomas Nagelin (1970) esittämä Onnellinen Liikemies (Happy Business Man) ajatuskoe. Kuvitellaan onnellinen liikemies, joka kuolee uskoen saavuttaneensa kaiken elämässään. Hänellä on rakastava vaimo ja perhe, hän on arvostettu yhteisössään ja hän on perustanut menestyksekkään yrityksen. Kuitenkin kaikki tässä esimerkissä on valhetta. Oikeasti hänen vaimonsa petti häntä ja lapsensa vain esittivät kiintymystä, yhteisö esitti kunnioitusta saadakseen lahjoituksia ja hänen yrityskumppaninsa oli hävittänyt yrityksen rahat. Jos hän tietäisi ihmisten todelliset

ajatukset hänestä, hän olisi onneton. Hänen kaikki nautintonsa perustuvat valheeseen. Hedonismin mukaan onnellisen liikemiehen elämä on kuitenkin hyvää elämää, mutta tuntuisi mielettömältä haluta elää hänen elämäänsä.

Tiedostamattomien nautintojen argumentti pureutuu ihmisen kykyyn muistella nautintoja sekä odottaa nautintoa. Tämän esimerkin mukaan kaksi ihmistä, joista molemmat kokevat täysin samat nautinnot. Ensimmäinen kuitenkin kykenee jälkikäteen muistamaan nämä nautintonsa sekä odottamaan niitä. Toinen taas ei kykene tällaiseen kognitiiviseen toimintaan. Hedonismin mukaan kuitenkin vain nautinnot lasketaan mukaan, joten esimerkin ihmiset elävät yhtä hyvää elämää. Tämä argumentti olisi vielä vahvempi, jos olisi olemassa sellaisia nautintoja, josta emme tule tietoisiksi lainkaan, mutta tämän osoittaminen voi olla hankalaa.

Yhteismitattomien nautintojen argumentti esittää, että hedonismin perusta nautintojen määrittämiseksi ei toimi, sillä meidän on mahdotonta saada erilaisia nautintoja yhteismitallisiksi. Näin ollen on mahdotonta verrata kahta elämää toisiinsa. Esimerkiksi kuinka monta Arturo Fuente -sikaria tulee polttaa, jotta se vastaa kokemukseltaan Lontoon Sinfoniaorkesterin soittaman Beethovenin 5. sinfonian kuuntelemista. Tällaista vertailua on täysin mahdotonta tehdä, joten tämän mukaan hedonismin täytyy olla väärin.

Nauttimattoman elämän argumentti osoittaa, että joidenkin ihmisten elämäkatsomuksen mukaan hyvän elämän perusta on jossain muussa kuin nautinnoissa. Esimerkiksi munkit ja nunnat arvostavat tasaista elämää, jossa ei ole juurikaan maallisia iloja. He haluavat pyhittää elämänsä Jumalan palvelemiseen. Mikäli he tämän saavat, niin he ovat mielestään saaneet hyvän elämän. Tällaisen näkemyksen mukaan mahdollisimman suuri määrä nautintoja ei ole se, mitä munkit tai nunnat elämältään haluavat. Näin ollen hedonismin täytyy olla väärin.

Mooren saastaläjän argumentti pyytää ajattelemaan kahta erilaista maailmaa, joissa kummassakaan ei ole ihmistä kokemassa tätä maailmaa. Ensimmäinen maailma on niin kaunis kuin vain voidaan kuvitella. Toinen taas täynnä saasteita ja rumuutta, se on rumin mahdollinen kuviteltavissa oleva maailma. Mooren argumentti pyrkii osoittamaan, että mielihyvä ei ole ainoa olemassa oleva hyvä ja näin voidaan esittää, ettei pelkkään mielihyvään pohjautuva hedonismi ole totta. Tosin Mooren argumenttia voidaan hyödyntää näin katsoen muitakin mielihyvän teorioita vastaan.

Ansiottomien nautintojen argumentti esittää pohdittavaksi kaksi maailmaa, joissa kummassakin nautintoja ja kipuja on yhtä paljon, mutta näissä kahdessa maailmassa nautinnot

ja kivut jakaantuvat ihmiselle eri tavoin. Ensimmäisessä maailmassa hyvät ihmiset saavat nautintoja ja pahat kärsivät, kun toisessa hyvät kärsivät ja pahat saavat nauttia. Hedonismin näkökulmasta näiden kahden maailman tulisi olla yhtä hyviä, mutta näinhän ei luonnollisestikaan ole.

Kaikki nämä argumentit hyökkäävät hedonismia vastaan hieman omasta näkökulmastaan. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä heikentänyt hedonismia, sillä siitä on luotu useita erilaisia versioita, joista kukin osaltaan pyrkii vastaamaan yhteen tai useampaan vastaväitteeseen. Seuraavassa aliluvussa käydään muutamia keskeisiä perusedonismin muunnelmia läpi.

2.3.2 Erilaisia hedonismeja

Hedonismi hyvinvointiteorianä on kokenut viime aikoina uutta nousua. Luonnollisesti hedonismi perusmuodossaan on kestänyt, joten sitä on kehitetty eteenpäin. Crisp (2006) esittää helpottavan jaottelun erilaisille hedonismin teorioille. Mielihyvä voidaan ymmärtää sisäisesti (internalist) tai ulkoisesti (externalist). Samanlaista jakoa esittää myös Fletcher (2016) esittäessään jaon aistittavaan (sensory) ja asenteelliseen (attitudinal) hedonismiin. Aistittava (tai sisäinen) mielihyvän kokemus syntyy, kun koemme miellyttäviä asioita⁶. Keskeistä on, että erilaisista asioista herää samankaltaisia miellyttäviä tunteita. Joten kun syömme ruokaa, josta pidämme aiheuttaa miellyttävän tunteen, joskin sinfonian kuunteleminen aiheuttaa kenties tiiviimmän mielihyvän tunteen. Joistain kohteista herää vain enemmän miellyttäviä tunteita ja joistain kohteista vähemmän. Tämä tosin mahdollistaa juurikin yhteismitattomuuden vasta-argumentin mahdollisuuden.

Asenteellinen (tai ulkoinen) näkemys pyrkii vastaamaan omalta osaltaan mielihyvän tunteen yhteismitattomuuteen. ja kiinnittää huomion siihen, että aistimukset tai kokemukset, jotka tuottavat mielihyviä ovat niitä, joihin kokija suhtautuu positiivisesti.

Feldman (2004, 66—71)) esittää *asennehedonismin* (intrinsic attitudinal hedonism, IAT) muodon, joka on universaali asennehedonismi. Tämän mukaan kaikki mielihyviä tuottavat

⁶ Tämä jaottelu mahdollistaa sen, että jos pelkästään aistittavaa mielihyvää pidetään hyvinvoinnin lähteenä, niin silloin on mahdollista nähdä hedonismi objektiivisena teoriana, sillä aistittava mielihyvä tuottaa mielihyvää halusipa sitä kokija tai ei. Esimerkiksi laihdutuskuurilainen saa mielestään aivan liian suurta mielihyvää suklaasta, vaikka ei sitä halua.

sisäsyntyiset mielihyväsenteet ovat itsestään hyviä. Näin ollen, jos asenteemme suklaasta saatavaan syömiskokemukseen on positiivinen, niin saamme siitä mielihyvää. Toisaalta, jos olemme laihdutuskuurilla ja koemme samaa aistinautintoa suklaan syömisestä, niin emme kuitenkaan saa tästä mielihyvää, koska se vesittää laihdutuskuurimme. Voimme kokea myös mielihyvää maailmallisista asiantiloista. Jos suosikkijoukkueeni voittaa Suomen mestaruuden, niin tämä on minulle itsessään hyväksi siinä määrin kuin se minua miellyttää. Näin ollen ei ole olemassa arvottomia tai ala-arvoisia mielihyvän tunteita, on asenteita mielihyvän tuntemuksia kohtaan. Keskeistä on myöskin huomata, että kaksi ihmistä, joilla on samat sisäiset mielentilat asioita kohtaan, kokevat yhtä suurta mielihyvää⁷. Tällä tavoin muotoiltua hedonismia voidaan pitää hedonismin perusmuotona, sillä pelkästään sisäisiin ja aistittaviin mielihyvän tunteisiin perustuvaa hedonismia eivät ole kannattaneet muut kuin sen vastustajat rakentaessaan argumentteja hedonismia (tai sikojen etiikkaa) vastaan.

Sikojen etiikka vastaan Feldman (2004, 75—78) esittää hedonismin muodon, jota hän kutsuu *arvoperustaiseksi asennehedonismiksi* (altitude-adjusted intrinsic attitudinal hedonism, AAIAH). Tässä hedonismin muodossa mielihyvän kohteet arvotetaan ja niin kutsutusta ”ala-arvoisesta” mielihyvästä ei koeta saman suuruista mielihyvää kuin ”korkeampi arvoisesta” mielihyvästä. Näin ollen emme voi (tai saa) nauttia mutakylvyistä yhtä lailla kuin baletista tai filosofiasta. Tämä muotoilu tuntuu luonnollisestikin ”moralisteja” varten tehdyltä tarkennukselta, sillä kuten hyvin tiedetään, niin asioiden moraalinen verrattavuus riippuu vahvasti muista tekijöistä, kuten ajasta, paikasta, kulttuurista yms. Myöskään hyvinvointiteorian ei lähtökohtaisesti tarvitse olla moraaliteoria.

Hedonismi hyvinvointiteorian mukautuu hyvin erialisiin tarpeisiin muokata teoriaa vastaamaan ihmisen omaa asennetta mielihyvän tunteesta (vrt. soveltuvaa kuvausta, descriptive adequacy). Feldmanin (2004, 121—123) muotoilema *ansaitun arvon asennehedonismi* (desert-adjusted intrinsic attitudinal hedonism, DAIAH) tuo mukaan ihmisen kokemukseen hyvinvoinnista tiiviisti liittyvän normatiivisen puolen. Subjektin tulee saada mielihyvää kohteista, jotka ansaitsevat toimia mielihyvän lähteenä. Kannattaa huomata, että arvostus on yksilön oma kokemus asiasta, mutta siihen vaikuttaa myös koko yhteisön arvostukset ja normit. Ihminen voi oppia arvostamaan niitä asioita, joita yhteisössä yleisesti

⁷ Tämä kannattaa muistaa, sillä juuri tätä asennetta kohtaan Nozickin kokemuskoneajatuskoe pyrkii horjuttamaan.

arvostetaan sekä ihminen sisäistää myös niitä normeja, joita yhteisössä noudatetaan. Länsimaisessa yhteisössä saamme nauttia vapaasti baletista, filosofiasta ja jonkin verran jopa vapaapainista, mutta lapsiavioliitot eivät saa kuulua tällaisten nautittavien asioiden joukkoon. Tällainen muotoilu tuntuu intuitiivisesti hyvältä ja siinä on myös mukana pragmaattinen puoli. Kun hedonismi määritellään näin, niin voidaan hyvin ymmärtää termi ”salainen pahe” (quilty pleasure). Ihminen voi kokea nautintoa asioista, joita ei kykene tunnustamaan muille. Esimerkiksi Kikka myi aikoinaan platinaa, vaikkei kukaan hänen levyjään ostanut⁸.

2.3.3 Miksi hedonismi

Fletcher (2016, 10—14) esittää neljä keskeistä perustetta, joihin vedotaan hedonismin paikkansa pitävyyden puolesta hyvinvointiteorianana:

1. hyvän elämän ja hedonisten tasojen korrelointi,
2. hyvinvointia kokevat subjektit kokevat myös mielihyvää ja kipua,
3. motivoivat tekijät ja
4. kokemusvaatimus.

Ensimmäisen kohdan perustelussa esitetään, että kun tarkastelemme ihmisten hyvinvointia, niin pystymme näkemään selvän korrelaation hedonistisiin tasoihin. Aina ihmisen kokiessa hyvinvoinnin kasvua voidaan samalla havaita hedonististen tasojen kasvua. Toinen kohta perustelee hedonismia sillä, että kaikki hyvinvointia kokevat subjektit kykenevät kokemaan myös mielihyvää ja kipua. Kolmas kohta esittää, että ihmisen toiminnot pyrkivät aina lisäämään hyvinvointia. Hyvinvointi lisääntyy lisäämällä mielihyvää sekä poistamalla tai vähentämällä kipua. Ihmisen kohdalla nähdään, että mielihyvä ja kipu ovat *ainoita* asioita, jotka motivoivat toimimaan. Neljänneksi näyttää siltä, että hedonismi kykenee sujuvasti sisällyttämään hyvinvointiin ajatuksen siitä, että mikä on hyvää tai huonoa ihmiselle vaikuttaa kokemuksen kautta.

Feldmanin (2004) ansiokkaassa kuvauksessa hedonismista käy esille hedonismin joustavuus (plasticity). Sitä pystytään muokkaamaan lähes loputtomiin vasta-argumenttien myötä. Toki

⁸ Kikka (1964--2005) oli suomalainen laulaja, joka tuli tunnetuksi seksipommina 1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvun alkupuolella. Häntä pidettiin Suomen Samantha Foxina.

tämä saattaa näyttäytyä Popperin näkemyksen mukaan psykologiaan verrattavalta pseudoteorialta, joka on epätieteellinen juuri kumoamattomuutensa vuoksi. Tilanne ei kuitenkaan ole näin. Vasta-argumentteja keksitään monesta suunnasta ja monin erilaisin olettamuksin, joten meidän on myös mahdollistettava hyvinvointiteorialle mahdollisuus puolustautua näitä vastaan. Tämän kyvyn puolustautua vastaväitteitä kohtaan Feldman osoittaa. Hedonismi varsinkin ansaitun arvon sisäsyntyisessä muodossa (DAIAD) kykenee puolustautumaan varsin hyvin useimpia vasta-argumentteja, epätodennäköisiäkin, vastaan.

Selkeä heikkokohta hedonismille on väite, että on olemassa asioita, jotka parantavat hyvinvointiamme nostamatta mielihyvätasoamme. Varsinkin ajatuskoetta kokemuskoneesta (Nozick 1974) pidetään hyvin kohtalokkaana hedonismille. Ajatuskoe osoittaa, että todelliset kokemukset ja aikaansaamiset ovat hyvinvoinnin kannalta merkittäviä (käsittelen tätä ajatuskoetta tarkemmin seuraavassa luvussa).

2.4 Haluteoriat

Haluteorioiden mukaan ihmisen hyvinvointia lisää saada sitä, mitä ihminen haluaa ja hyvinvointia laskee olla saamatta sitä, mitä ihminen haluaa. Fletcher tiivistää seuraavasti:

[Haluteoria]: Jokin on (ei-instrumentaalisesti) hyvää sinulle, jos ja vain jos ja koska se täyttää ei-instrumentaalisen halusi. Jokin on (ei-instrumentaalisesti) paha sinulle, jos ja vain jos ja koska se estää ei-instrumentaalisen halusi. (Fletcher 2016, 28.)

Fletcher (2016, 28) painottaa, että tässä määritelmässä on keskeistä, ”kun jokin täyttää halusi, niin se tekee siitä hyvän sinulle”. Tämä on *vahvempi* kuin todeta, että kun ihminen saa haluamansa, niin se tekee hänen elämästään paremman. Se, että ihminen haluaa jotain, tekee tästä halun kohteesta mahdollisen olla hänelle hyvän lähde toteutuessaan ja pahan lähde jäädessään toteutumatta. Jos ihminen ei jotain halua, niin se ei silloin voi toimia hyvinvoinnin lähteenä. Hedonismin puutteellinen ystävyyssuhteiden tai saavutusten kokeminen voidaan välttää haluteoriolla, mutta se liittyy tapaan käsitellä halujen kohteen muuttumisen hyvän tai pahan lähteeksi hyvinvoinnille. Määritelmästä juontaa myös hieman intuition vastainen implikaatio. Mikäli halumme kohteet toteutuvat, niin ne lisäävät hyvinvointiamme, vaikkemme tietäisikään tästä. Perusmuodossaan olevan haluteorian keskeisiä puutteita ovat mm. kokemuksen intensiteetin uupuminen ja halujen samanvertaisuus.

Haluteorioiden vahvuutena on niiden kyky selittää hyvinvoinnin paradigmaattiset tapaukset. Näyttää vahvasti siltä, että ihmisen saadessa haluamansa hyvinvointi kasvaa ja ihmisen jäädessä vaille haluamaansa hyvinvointi laskee. Haluteoriat kykenevät selviytymään myös kokemuskoneajatuskokeesta. Jotta ihmisen hyvinvointi kasvaisi, niin maailman tulisi olla kuten hän haluaa, näin ollen pelkkä konemaailmassa luotu *uskomus* ei riitä tähän. Kokemus halun täyttymisestä sidotaan siihen, että maailma todella on siten, kuin kokija sen kokee. Usein haluteorioiden vahvuudeksi nostetaan myös asenneriippuvuus, ts. hyvinvoinnin tulee olla riippuvainen siitä, miten me ihmisinä olemme ja asennoidumme asioihin. Haluteoriat tekevät tämän näkökulman huomioon ottamisen mahdolliseksi. (Fletcher 2016, 30—33.)

2.4.1 Argumentteja haluteoriaa vastaan

Keskeisiä argumentit haluteorioita vastaan ovat (Heathwood 2016 osittainen lista):

1. välineelliset halut,
2. väärään tietoon perustuvat halut,
3. alhaiset, pahantahtoiset ja turhat halut,
4. vältettävät halut,
5. etäiset halut ja
6. muuttuvat halut

Välineelliset halut viittaavat siihen seikkaan, etteivät kaikki halut ole suinkaan suoraan sitä mitä ihminen haluaa, vaan esimerkiksi rahaa halutaan sen vuoksi, että voidaan ostaa ruokaa. Tämä vastaväite kuitenkin kumoutuu nopeasti sillä, että tarkennetaan halujen koskettavan itsessään haluttavaa asiaa, joka on siis itsessään arvokas ja haluttava. Välineellisten halujen kaltaisia⁹ ovat myös *omaan etuun* liittyvät halut. Voidaan nähdä, että tupakoitsija tässä hetkessä ei halua lopettaa, vaikka ymmärtää sen vahingollisuuden. Hän kuitenkin vaihtaa tämän hetken todellisen halun myöhemmin saatavaan hyötyyn, ts. kieltäytymistä käytetään välineenä myöhemmin saatavaan hyötyyn. (vrt. Heathwood 2019, 679—680.) Ihmiset näkevät vaivaa tässä hetkessä, jotta voivat saada hyödyt ja halut täytettyä tulevaisuudessa. Tupakoiijat haluavat lopettaa polttamisen ja opiskelijat haluavat viettää aikaansa pänttäemällä tenttikirjoja.

⁹ Omaan etuun liittyvät halut sivuavat välineellisiä haluja ja myös etäisiä haluja.

Itseishalujen tyydyttäminen ei ole *kaiken kaikkiaan* hyväksi, jos se johtaa suurempaan määrään itseishalujen tyydyttämättömyyttä. Itseishalujen tyydyttäminen on näissäkin tapauksissa nähtävä hyväksi.

Kaikki haluavat joskus asioita, jotka osoittautuvat jälkikäteen vahingollisiksi. *Väärään tietoon perustuvat halut* osoittaa, että joskus janoon juodaan pilaantunutta vettä ja juojan tila vain pahenee entisestään. Jotkin haluteoreetikot esittävät tässä kohden, että jos vain tiedettäisiin enemmän tai täydellisemmin, niin tällaista ongelmaa ei ole. Kuka sitä tieteen tahtoon joisi pilaantunutta vettä varsinkin tietäessään sen seuraukset? Eli kunhan vain veden tiedetään olevan pilaantunutta ja kunhan vain tiedetään, mitä pilaantuneen veden juomisesta seuraa.

Alhaiset, pahantahtoiset ja turhat halut viittaavat joukkona sellaisia haluja, joita tiedetään olevan olemassa, mutta joita jostain syystä paheksutaan tai pidetään suorastaan pahana. Ihmiset tekevät ja haluavat tehdä rikoksia, polttaa muurahaisia suurennuslasilla ja kuluttaa aikaansa mitä kummallisimpiin asioihin.

Vältettävät halut viittaavat sellaisiin haluihin, joiden tyydyttämistä kannattaisi välttää. Tämä viittaa esimerkiksi addiktioihin. Parfitin (1987, 497) ajatuskokeeseen huumeesta, joka ei aiheuta haittaoireita ja jota on aina saatavilla. Joka aamu, kun heräät, niin sinulla on halu saada tätä huumetta. Näin ollen voit elämäsi jokainen aamu tyydyttää halusi saada huumetta. Parfitin oikeutettu kysymys kuuluukin: ”Eikö tämä tule tekemään elämäsi paremmaksi, koska jokainen aamu pystyt tyydyttämään halusi saada huumetta?”

Parfit (1987, 494) esittää haluteorioille vasta-argumentin *etäisistä haluista*. Kuvitellaan tilanne, jossa kohtaat vieraan ihmisen, joka on vakavasti sairas. Toivot hartaasti, että tämä ihminen parantuisi taudistaan, muttet koskaan enää häntä kohtaa tai hänestä kuule mitään. Tietämättäsi tämä henkilö parantuu taudistaan. Haluteorian mukaan tämän tulisi tehdä elämästäsi parempaa. Vastaavasti halujen täyttymiset voivat olla niin kaukana tulevaisuudessa, ettei voida tietää täyttyvätkö halusi vai eivät. Esimerkiksi tähtitieteilijä saattaa haluta, että joskus löydetään maan ulkopuolista elämää. Tällainen toive saattaa hyvinkin toteutua. Tekeekö tämä jokaisen tällaisen toiveen esittäneen tähtitieteilijän elämän menevän *tässä* hetkessä paremmin? Entä kaukaisessa *tulevaisuudessa*, kun he ovat kuolleet? Etäisten halujen luokkaan voidaan lukea kuuluvan myös *epätodennäköisiin tapahtumiin* (Heathwood 2019, 680) liittyvät halut. On helppo uskoa, että suurin osa suomalaisista toivoo, ettei täällä sattuisi Vesuviuksen tulivuorenpurkauksen kaltaista tapahtumaa. Suomalaiset voivat olla varmoja siitä, ettei näin tule myöskään käymään. Nostaako tämän halun täytyminen suomalaisten hyvinvointia?

Ihmiset muuttuvat ja niin muuttuvat heidän halunsa. *Muuttuvat halut* kuvaavat tilannetta, että joku on saattanut koko aikuisikänsä unelmoida 50-vuotismatkasta Pariisiin vain todetakseen syntymäpäivän, että koko matka alkaa tuntumaan turhalta, jopa vastenmieliseltä.

Kuten hedonismin kohdalla, niin myös haluteorian kohdalla vastaväitteitä varten on luotu joukko variantteja ja tarkennuksia haluteorioista. Seuraavassa aliluvussa käydään keskeisimpiä muunnelmia läpi.

2.4.2 Erilaisia haluteorioita

Nykyiset haluteoriat ottavat keskeiseksi lähtökohdakseen, ettei *kaikkien* halujen täytyminen johda hyvinvoinnin kasvuun (Murphy 1999, 247). Todelliset halut saattavat olla, syystä tai toisesta, väärin kohdistettuja. Tämän vuoksi on kehitetty *idealistinen haluteoria*, jota jo esimerkiksi Sidgwick nosti esiin jo 1900-luvun alussa (Sidgwick 1981, 110—113). Esimerkiksi joko odotetaan, että kokijalla olisi täysi rationaalisuus, eli tietämys menneestä, nykyisyydestä ja tulevasta, tai sitten tukeudutaan yhteisön valitsemiin ideaalisiin haluihin (vrt. Rawls ja tietämättömyyden verho). Idealistinen haluteoria kykenee selvittämään muutamia keskeisiä vasta-argumentteja haluteorialle. Ensinnäkin tieto siitä, miten asianlaitat oikeasti ovat, tekee väärin uskomusten tai vajavaisten uskomusten vaikuttamisen haluihin.

Idealistinen haluteoria tosin avaa oven muille vasta-argumenteille, jotka löytyvät myös yllä viitatussa Heathwoodin (2016) listasta (näin täydentäen sen). Idealististen haluteorioiden ongelmaksi muodostuvat mm. *Ideaalisten halujen täyttymisen inhoaminen* ja *Idealistiset ja itsensä uhraamisen halut*. Idealististen halujen ongelmaksi saattaa muodostua se seikka, että vaikka tiedämme lukutaidon olevan ihmiselle hyväksi, niin ihminen saattaa inhota opiskelua ja vielä enemmän lukemista. Hän ei halua tehdä kumpaakaan. Tässä kohden idealistisen haluteorian puolustaja voi osoittaa, että lukutaidottomana henkilön tila voisi olla sellainen, että hän joka tapauksessa valitsisi nykytilan lukutaitoineen. Toisaalta esimerkiksi itsensä uhraamiseen liittyvät ”halut” voidaan kuitata hieman hienosäätämällä haluteoriaa koskemaan ihmistä itseään koskevia haluja, eikä huomioida toisten hyvinvoinnin eteen tehtäviä uhrauksia teoriaan mukaan. Haluteoriaa voidaan siis terävöittää koskemaan sellaisia haluja, jotka koskevat ihmisen *omaa hyvinvointia* (self-interest). Toki tämäkin avaa itsessään vasta-argumentin koskien mm. oman suosikkijoukkueen kannustamisesta. Ihminen saattaa kokea mielihyvää seuratessaan jalkapallon MM-kisoissa suosikkijoukkueen etenemistä loppuotteluun ja maailmanmestaruuteen saakka. Voidaanko todeta, että vaikka joukkueen

voitto tai tappio ei vaikuta lainkaan yksilön henkilökohtaiseen hyvinvointiin, niin sillä ei olisi mitään tekemistä yksilön hyvinvointiin? Tämä ei tunnu uskottavalta.

Heathwood (2019) esittää haluteorian, jossa itse halua kuvataan kahdelta eri kantilta. Voidaan löytää ensinnäkin halu *koetussa* muodossa (genuine-attraction sense) ja toisaalta on olemassa halu *toiminnallisessa* muodossa (desire in behavioural sense). Koettava halu tulee esiin, kun on valittava, menetkö lohduttamaan järkyttynyttä ystävääsi häntä syvästi järkyttäneen tapahtuman johdosta vai lähdetkö perheesi kanssa huviretkelle. Luonnollisesti suurin osa kokee *velvollisuudekseen* lähteä lohduttamaan ystävää, vaikka mieluummin haluaisi perheensä kanssa huviretkelle. Kun ahdingossa olevaa ystävää mennään lohduttamaan, niin toiminnallisessa muodossa täytetään halua toimia hyvän ystävän tavoin, vaikka ei koetakaan halua toimia tällä tavoin. Toiminnallinen halu viittaa sellaiseen haluun, joka itsessään motivoi toimimaan. Toiminnallisen halun kohdetta ei voida tehdä ilman halua toimia oikein ja joissain kohdin se on haluttavampaa kuin koettu halu.

Heathwood (2016, 144—145) listaa myös muutaman vielä ratkaisemattoman kysymyksen haluteorioille. Entäpä jos ei saa mitä haluaa ja vaihtaa halunsa kohteen ja saa uuden halun kohteen? Tämä tuntuu varsin uskottavalta ja mahdolliselta vaihtoehdolta¹⁰. Tämä osoittaa, että kun saamme mitä haluamme, niin siitä muodostuu arvokasta. On myös olemassa turhia toiveita ja haluja, unelmia, joita emme saavuta koskaan. Tämä on myös rinnasteinen keskeiseen paradoksiin, joka nousee, kun kiinnitetään huomiota itseinhon. Jos haluaa itselleen vain pahaa ja saa tämän, niin eikö silloin halu toteudu ja näin itselle tapahtuu hyvää? Joko voi pahoin tai voi hyvin, muttei voi kokea molempia samanaikaisesti.

2.4.3 Miksi haluteoriat

Haluteorioita suositaan filosofien lisäksi myös sosiaali- ja taloustieteissä. Varsinkin taloustieteissä haluteoriat on lähes ainoa käytetty hyvinvointiteoria. Tällä on luonnollisesti seurauksia esimerkiksi sille, miten hyvinvointia määritetään yhteiskunnassa suuressa mittakaavassa, sillä taloustieteellä on suuri rooli päätöksenteossa. Sumner (1996, 113—122)

¹⁰ Dorsey (2010) esittää tähän yhden vastauksen preferenssien koherenssiteorian (preference coherentism) muodossa. Preferenssi koherenssiteoria toteaa, että ”agentin hyvinvointiin liittyvät preferenssit ja siten hänen aidot arvonsa, muodostuvat hänen käsityksestään hyvästä, koherentisti ja yhteensopivasti muotoiltuna (546).”

esittää selkeästi syyt haluteorioiden suosioon ja niiden soveltamisen kasvuun taloustieteiden parissa. Tiivistäen voisi todeta, että haluteorioiden kautta voidaan esittää ihmisen toiminnan ja hyvinvoinnin välinen suhde kahdella toisiaan täydentävällä päättelyketjulla. Ensinnä osoitetaan, että kun A:ta halutaan enemmän kuin B:tä, niin voidaan osoittaa, että A:n saaminen tyydyttää enemmän haluja kuin B:n saaminen. Toinen päättelyketju esittää, että kun A valitaan B:n sijaan, niin halutaan enemmän (preferoidaan) A:ta, näin saadaan sidottua toisiinsa halu ja valinta. Nyt voidaankin esittää taloustieteelle merkitykselliseen tapaan, että markkinoilla näkyvät ihmisten todelliset valinnat ja nämä valinnat kuvaavat edellä esitetyn kaavan mukaan ihmisten todellisia haluja ja näin ollen hyvinvoinnin todellisia toteuttajia. Luonnollisesti tämän kaltaisessa ajatuksen juoksussa on useita aukkoja, mutta taloustiede tarvitsee tällaisia olettamuksia ja yksinkertaistuksia pystyäkseen esittämään kaavoja markkinoiden toiminnasta. Lähemmässä tarkastelussa voidaan huomata, ettei kaikkia haluttuja asioita voida ostaa markkinoilta, esimerkiksi ystävyyttä, välittämistä tai rakkautta. Markkinoilla ei myöskään aina voi tehdä haluttuja valintoja, koska puuttuu varallisuutta hankkia haluttuja tavaroita tai markkinoilla ei ole riittävästi tarjolla haluttuja tavaroita. Lisäksi joskus tavaroita hankitaan muusta syystä kuin halusta, niitä on joko pakko hankkia tai jotain hankintaan velvollisuudesta.

Suuri syy kallistua haluteorioiden puoleen kumpuaa myös toiveesta, että maailman todellisella tilalla on merkitystä hyvinvointiin. Tätä seikkaa valottaa varsin hyvin Nozickin (1974) esittämä ajatuskoe kokemuskoneesta. Kokemuskonetta pidetään niin vakuuttavana hedonismien kumoajana, että esimerkiksi Griffin (1984, 9) vaikutusvaltaisessaan kirjassaan ei käsittele hedonismia puolta sivua enempää ja tiivistää argumenttinsa Nozickia mukaillen: ”I certainly want control over my own fate.” Tässä taustalla on se keskeinen argumentti hedonismia vastaan, että jos kaikki mikä vaikuttaa hyvinvointiin on vain subjektin sisäinen mielentila eikä lainkaan maailmantilat, niin miksei silloin voisi elää koko elämänsä kokemuskoneeseen kytkettynä. Griffin lopputoteamuksessa nousee myös hyvin esiin, että ihminen haluaa tuntea olevansa oman kohtalonsa ohjaksissa.

2.5 Listateoriat

Listateoriat asettavat monistisille hyvinvointiteorioille seuraavan kysymyksen: ”Onko uskottavaa, että hyvinvoinnin voi muodostaa *yksi* tekijä?” Toinen listateorioiden oikeutetusti asettama kysymys kuuluu: ”Täytyykö ihmisen itsensä hyväksyä *kaikki* hyvinvointinsa tekijät?” Yhteistä kaikille listateorioille on määrittää hyvinvointi useamman tekijän kautta, ja usein yksi

näistä tekijöistä on sellainen, jonka tiedetään objektiivisesti katsottuna olevan ihmisen hyvinvoinnin kannalta keskeinen, halusipa yksittäinen ihminen tätä tai ei¹¹. Tällaista objektiivista tekijää voidaan kutsua myös idealisoiduksi tekijäksi hyvinvoinnissa. Listateorioita ei pidä ottaa pelkästään reaktiona hedonismia tai haluteoriaa vastaan, vaan keskeistä on listateorioiden sitoutuminen siihen, että hyvinvoinnin rakentaa mieluummin useampi kuin yksi seikka (Lin 2014, 129). Fletcher (2016, 49—51) esittää listateorian määrittäväksi tekijäksi sitoutumisen objektiivisuuteen eikä useaan tekijään. Listateoriat pyrkivät objektiivisuuden kautta vastaamaan ihmisten irrationaalsiin haluihin. Kaikki mitä ihmiset haluavat ei ole heille hyväksi ja ihminen ei osaa aina itse määrittää itselleen mikä on hänelle hyväksi. Fletcher määrittelee tämän asenneriippumattomuuden kautta seuraavasti:

Asenneriippumattomuus: ei ole niin, että G on ei-instrumentaalisesti hyvää S:lle vain, jos S haluaa G:tä (Fletcher 2016, 50).

Ihmisen hyvinvointiin voi aivan hyvin liittyä asioita, joita ihminen itse ei hyväksy, ts. ihmisen oma asenne irrotetaan ainakin yhden tekijän osalta siitä, mikä muodostaa ihmisen hyvinvoinnin. Ihmisen omat uskomukset eivät siis muodosta mitään velvoitetta sille, mitä on tai mikä koetaan hyvinvoinniksi. Objektiiviset listat sitoutuvat ihmisen hyvinvointiin liittyviin asioihin, eivät siis välttämättä ole moraalisia kannanottoja.

2.5.1 Argumentteja listateorioita vastaan

Listateorian lähtökohdista ja asenneriippumattomuudesta kumpuavat myös suurimmat heikkoudet: Mistä tiedämme, että listalla ovat kaikki ja ainoastaan hyvinvointiin liittyvät tekijät? Kuka määrittää listan sisällön? (Fletcher 2016, 55-62.) Rice (2013) esittää ja kumoaa kolme keskeistä vasta-argumenttia listateorioille. Vasta-argumentteja ovat:

1. Miten jokin voi vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin, ellei ihminen itse tästä välitä?

¹¹ Tämä lause on ongelmallinen kahdella tavalla. Ensinnäkin löytyy näkökulmia, että ainakin hedonismia voisi kuvata listateoriaksi, joissa vain on yksi elementti (vrt. Fletcher 2016, 50). Toiseksi löytyy myös subjektiivisia listateorioita, esimerkiksi (Lin 2016). Näen kuitenkin nämä näkökulmat poikkeuksina yleiseen näkemykseen listateorioista.

2. Miksi hyvinvoinnin tekijöitä tulee olla useampi kuin yksi?
3. Jos tekijöitä on enemmän kuin yksi, niin mitä nämä tekijät ovat?

Kuinka ihminen voi olla välittämättä omasta hyvinvoinnistaan, joka määritelmällisesti koskee hänen parastaan? Kenellä voi olla valta päättää tällaisista asioista? Rice (2013) esittää tähän vastauksena Rawlsilta periytyvän ajatuksen reflektiivisestä tasapainosta. Kun ihmisiltä tiedustellaan heidän hyvinvointinsa perusteita sekä mitä ihmiset itse pitävät hyvinvointinsa lähteinä, niin tuloksena on usein suhteellisen yhteneväinen joukko tekijöitä, jotka muodostavat hyvinvoinnin. Vaikka yksittäinen ihminen ei esimerkiksi arvostaisi toisista välittämistä tai merkityksellistä tietoa, niin tämä ei vähennä näiden tekijöiden positiivista vaikutusta yksittäisen ihmisen hyvinvointiin. Voiko kukaan väittää, että rakastavien ihmissuhteiden puuttuminen elämästä voi olla yhtä hyvää kuin elämä niiden kanssa, kun kaikki muut asiat pysyvät samoina?

Varsinkin hedonismin ja haluteorioiden puolustajat haluavat tietää, miksi pluralistinen teoria olisi monistista parempi. Teorioiden tapana on yrittää päästä kunkin ilmiön tai asian ytimeen. Jo Sokrates aikoinaan tivasi Menolta, että mitä on hyve ja oli tyytymätön Menon vastaukseen, joka ilmeni listana. Sokrates toteaaakin, että etsiessämme yhtä hyvettä päädyimme useaan emmekä voi löytää yhtä, joka kattaisi kaikki. Sokrates halusi löytää hyveen luonteen. Onko siis hyvinvointi luoteeltaan sellainen, ettei ole yhtä ainoaa tekijää, josta voidaan hyvinvoinnin muodostuvan? Luonnollisesti monistit haluavat kaataa todistustaakan usean tekijän olemassa olosta pluralisteille, mutta yhtä hyvin voidaan vaatia monisteilta vastaava todistus yhden tekijän puolesta. Ihmismielellä on taipumus hakea yhteistä nimittäjää asioiden taakse, vaikei sellaista olisi olemassakaan.

Kolmas keskeinen vasta-argumentti koskee listan elementtejä. Mistä tiedämme, että listalla ovat kaikki sille kuuluvat tekijät eikä yhtään ylimääräistä? Rice (2013) esittää osittaisen listan, jossa ovat mukana: rakastavat ihmissuhteet, merkityksellinen tieto, autonomia, saavutukset ja mielihyvä. Hän kuitenkin listaa joukon lähteitä, joissa on toisenlaisia listoja. Rice toteaa, että vaikka joukkoon vaikuttavat kulttuuri ja muut mahdolliset vinoumat, niin ei ole syytä epäillä, etteikö tällaista listaa saataisi aikaiseksi.

2.5.2 Erilaisia listateorioita

Muutamia hyvin tunnettuja (osittaisia) listoja ovat esittäneet mm. Parfit (1987, 499), Scanlon (1998, 124—125) ja Griffin (1986, 67—68). Parfit nostaa hyviksi asioiksi ihmisen hyvinvointia ajatellen sellaiset tekijät kuin moraalinen hyvyys, rationaalinen toiminta, omien kykyjen kehittäminen, lasten saaminen ja hyvä vanhemmuus, tieto ja ymmärrys todellisesta kauneudesta. Pahoiksi asioiksi elämässä Parfit mainitsee sen, jos tulee petetyksi, manipuloiduksi, herjatuksi, vapauden tai arvokkuuden riiston kohteeksi ja lisäksi mikäli nauttii sadistisista nautinnoista tai esteettisistä nautinnoista, jotka itse asiassa ovat rumia. Parfitin esittämät asiat ovat jo lähtökohtaisesti esimerkin kaltaisia, eikä niitä voi pitää kuin suuntaa antavina ohjeina kohti lopullista listaa. Scanlon nostaa esiin seuraavat tekijät:

1. kokemukselliset tekijät (kuten tyytyväisyys tai iloitseminen), jotka nostavat hyvinvointia,
2. ihmisen omien tavoitteiden toteutuminen elämässä ja
3. muut merkittävät tekijät hyvinvoinnille kuten ihmissuhteet ja onnistumisen tunteet.

Griffin puolestaan listaa seuraavasti:

1. saavutukset,
2. ihmisenä olemisen komponentit (autonomia, toimiva ruumis, riittävät kognitiiviset kyvyt, riittävät materiaaliset resurssit, ei liikaa kipua ja ahdistusta sekä vapaana toimiminen),
3. ymmärrys maailmasta ja itsestä,
4. nautinnot (mielihyvä ja esteettiset kokemukset) ja
5. hyvät ihmissuhteet.

Tällaisia hyvinvoinnin muodostavia listoja on löydettävissä muitakin, mutta Ricen ajatus on tavoitettavissa jo näiden esitettyjen listojen kautta. Listoilla toistuu samankaltaisia elementtejä ja voidaan olettaa, että näistä voidaan työstää joukko elementtejä, joiden voidaan todeta olevan hyvinvoinnin tekijät.

Hyvinvointiteorioita voidaan myös jakaa sen mukaan ovatko listan elementit kaikki subjektiivisia vai löytyykö niistä objektiivisia elementtejä. Jaottelussa käytetään termiä objektiiviset listateoriat, mutta voidaan löytää perusteluja myös käyttää pelkkää termiä listateoriat ja sen sisällä voidaan löytää listoja, joista löytyy objektiivisia elementtejä ja listoja,

jotka ovat täysin subjektiivisia. Esimerkki tällaisesta täysin subjektiivisesta listateoriasta on Linin (2016b) esittämä teoria, jossa listan kaksi elementtiä ovat *halun toteutuminen* ja *subjektiivisen halun toteutuminen*. Näiden elementtien erot ovat siinä, että halun toteutumisessa maailman tila vastaa subjektin halua, kun taas subjektiivisessa halussa subjekti uskoo, että maailman tila vastaa hänen haluaan. Näin ollen esimerkiksi halun toteutuminen käy toteen silloin, kun subjekti on katsomassa jalkapallo-ottelua ja voi todeta suosikkijoukkueensa voittaneen ottelun. Subjektiivinen halu toteutuu silloin, kun esimerkiksi hänen työtoverinsa erheellisesti toteaa subjektille, että hänen suosikkijoukkueensa voitti edellisenä iltana, vaikka tosiasiallisesti hävisi. Kuitenkin niin kauan, kun subjekti uskoo asianlaidan olevan, että hänen suosikkijoukkueensa voitti, niin hänen hyvinvointinsa on parempi, kuin siinä tapauksessa, että hän tietäisi totuuden.

2.5.3 Miksi listateoria ja Linin argumentti pluralismin puolesta

Listateorioiden hyvinä puolina on selviytyminen kokemuskoneen ajatuskokeesta. Ehkäpä yksinkertaisin (ja karkein) tapa on lisätä hyvinvoinninlistalle yksi kohta, joka sanoo hyvinvointia olevan sen, että elää ja kokee todellisessa maailmassa eikä simuloidussa ympäristössä. Listateoriat välttävät myös haluteorialle vaikean kohdan, jossa jokin halu on täyttynyt, mutta ihminen ei itse tiedä tätä. Halut, jotka eivät ole listalla, eivät lisää tai vähennä hyvinvointia, joten niiden täyttyminen tai täyttämättä jääminen eivät tällöin vaikuta hyvinvointiin. Lisäksi listateoriat vastaavat hyvin ihmisten omaa toimintaa hyvinvoinnin määrittelyssä. Kun ihmiseltä kysytään hänen hyvinvointinsa tekijöitä, niin usein vastauksena on lista asioita. (Fletcher 2016, 51—54.)

Erittäin mielenkiintoisen ja vahvan argumentin listateorioiden puolesta esittää Lin (2014). Käyn tämän argumentin suhteellisen yksityiskohtaisesti läpi, koska Lin haastaa argumentillaan suoraan sekä haluteoriat että hedonismin ja esittää itseasiassa listateorian välttämättömyyden. Tulemme palaamaan tähän esimerkkiin ja sen kumoamiseen seuraavissa luvuissa, joten tämä on myös tämän työn yksi keskeinen huomioitava argumentti.

Linin ajatuskoe kulkee seuraavasti. On ajateltavissa tilanne, että kaksi henkilöä A ja B kumpikin ovat tilanteessa, jossa kumpikaan ei tunne tietyllä hetkellä mielihyvää ja kuitenkin voidaan todeta, että toinen heistä voi paremmin, ts. toisella on korkeampi hyvinvointi. Mistä tämä tunne syntyy? Mikään muu ei tunnu selittävän tätä seikkaa kuin se, että hyvinvoinnin

muodostaa mielihyvän lisäksi jokin toinen seikka, näin ollen pluralistinen teoria on ainoa mahdollinen oikea.

Lin lähtee liikkeelle väittämästä, että jokaisen hyvinvointiteorian tulee selittää seuraava havainto:

Havainto: Aina kun henkilö kokee mielihyvää, niin hänen hyvinvoinnin¹² taso nousee juuri *samalla hetkellä*, kun hän kokee tuota mielihyvää.

Tämä havainto voidaan hyväksyä vain, jos seuraava väite pitää paikkaansa:

Mielihyväväite: Jokin hyvinvointiatomi on sellainen, että sen ilmenemä nostaa hyvinvoinnin tasoa vain silloin, kun koet mielihyvää.

Lin puolustaa **Ei-mielihyväväitettä**, joka hänen mielestään kumoo ensinnä haluteoriat, toiseksi hedonismin ja kolmanneksi todistaa pluralismin:

Ei-mielihyväväite: Jokin hyvinvointiatomi on sellainen, että sen ilmenemä kohottaa hyvinvointia myös niinä aikoina, kun mielihyvää ei tunneta.

Näiden alustavien määritelmien jälkeen Lin lähtee rakentamaan omaa argumenttiaan. Ensin pyritään löytämään **Havainnolle** uskottava selitys ja osoitetaan, etteivät kilpailevat vastaväitteet ole uskottavia. **Havainnon** selittää ainakin seuraava väite:

Yksi atomi jatkuvasti: Aina henkilön tuntiessa mielihyvää ilmenee samanaikaisesti ainakin yksi positiivinen hyvinvointiatomi, joka nostaa henkilön hyvinvointia mielihyvän kokemisen aikana.

Kilpailevan selityksen tulisi osoittaa, että mielihyvää tuottaa vähintään kaksi atomia, jotka vuorottelevat mielihyvän tuottamisen aikana. Tämä tuntuu tarpeettoman monimutkaiselta lähestymistavalta. Hedonismi on tällainen teoria, joka toteuttaa **Yksi atomi jatkuvasti** -väitteen.

¹² Olen kääntänyt Linin (2014) argumentissa ja määrittelyissä käytetyn teknisen termin 'basically good' suoraan hyvinvoinniksi, koska näen tämän selkeyttävän argumentin esittämistä, eikä näin kuitenkaan vaikuteta argumentin rakenteeseen tai pätevyyteen.

Hedonistinen ajoitus: Jos mielihyvä nostaa hyvinvointia kokijalleen, niin se nostaa hyvinvointia hänelle vain ja ainoastaan niinä aikoina, kun mielihyvää koetaan.

Jotta voidaan saada aikaiseksi **Mielihyväväite**, joka toteuttaa myös **Yksi atomi jatkuvasti** -väitteen niin on kaksi mahdollisuutta: **Selitys** ja **Vaihtoehto**.

Selitys: On olemassa sellainen positiivisen hyvinvointiatomi, jonka ilmenemä nostaa hyvinvointia aina juuri silloin, kun koetaan mielihyvää. Nämä ilmenemät eivät voi tuottaa hyvinvointia sellaisina aikoina, kun ei koeta mielihyvää.

Vaihtoehto: On olemassa sellainen positiivisen hyvinvointiatomi, jonka ilmenemä nostaa hyvinvointia aina juuri silloin, kun koetaan mielihyvää. Nämä ilmenemät voivat tuottaa hyvinvointia myös silloin, kun ei koeta mielihyvää.

On ilmeisen totta, että nämä kaksi vaihtoehtoa kattavat hyvin vaihtoehtoavaruuden silloin, jos haluamme puolustaa monistista näkemystä hyvinvoinnin tuottamisesta. **Hedonistinen ajoitus** on yhteneväinen **Selityksen** kanssa. **Vaihtoehto** vaatisi meitä uskomaan, että on olemassa sellainen hyvinvointia tuottava atomi, joka kykenee samanaikaisesti tuottamaan mielihyvää ja olemaan tuottamatta mielihyvää samalla kohottaen hyvinvointia. Tällainen monistinen ja ainoa uskottava vaihtoehto on haluteoria. Joten haluteorian kannalta seuraavan voidaan esittää pitävän paikkaansa:

Halu: Välttämättä aina mielihyvän kokemisen aikana kokijan halu toteutuu juuri samaan aikaan, kun mielihyvää koetaan.

Tämä täyttää **Mielihyväväitteen** ja voidaan myös esittää, että **Ei-mielihyväväite** pitää myöskin paikkaansa halujen toteutumisen aikana, sillä on kuviteltavissa tilanne, kun halu toteutuu ja tästä ei koeta mielihyvää, esimerkiksi suosikkijoukkueesi, jonka puolesta olet lyönyt vetoa, on voittanut ottelun tietämättäsi. Kuitenkin Lin esittää, ettei haluteoria voi pitää paikkaansa ja että **Vaihtoehto** on hylättävä. Hän etenee esittämällä haluteorian uskottavamman muodon, eli asenteellisen haluteorian, eli voit kokea mielihyvää myös muuten kuin pelkästään aistitunteuksin. Toisin sanoen on kytkettävä toisiinsa halu ja asenteellinen mielihyvä:

Kohteen haluaminen: On mahdotonta kokea tyytyväisyyttä, että p ilman halua p koko keston ajan, kun olet tyytyväinen, että p .

On mahdollista, että mielihyvän kokemisen aikana koetaan positiivista asennetta mielihyvän kohdetta kohtaan ja että tämä asenne on *halua*. Näin ollen myös **Kohteen haluaminen** voi olla mahdollista.

Kuitenkin Linin mukaan **Halu** ei pidä paikkaansa. On mahdollista kuvitella tilanne, että hyvinvointisi kohoaa tiedosta, että Euroopassa on rauha. Kuitenkin tietämättäsi jossain Euroopan maassa on käynnistynyt sisällissota. Näin ollen koet mielihyvän nousua rauhasta Euroopassa, vaikka tilanne ei ole näin. Joten ei pidä paikkaansa, että halusi toteutuu aina, kun koet mielihyvän tunnetta. Mikäli **Halu** ei pidä paikkaansa, niin silloin ei halujen toteutuminen toimisi **Vaihtoehdon** mukaan, koska tällöin mielihyvän kokeminen ei ole riippuvainen halun toteutumisesta, ts. mielihyvää koetaan vastoin **Kohteen haluamista**, siis vaikka olisi *ei-p*. Joten mikäli **Vaihtoehto** ei pidä paikkaansa, niin monististen teorioiden kohdalta silloin **Selityksen** on oltava totta. Kuitenkin **Selityksen** mukaan aina koettaessa mielihyvää, niin jokin mielihyvän ilmentyminen on läsnä, toisaalta haluteoria väittää, että hyvinvointi voi kohota ilman mielihyvän tuntemista. Tämän päättelyn jälkeen näyttää siis siltä, että haluteorian mukaan on siis oltava olemassa vähintäänkin kaksi hyvinvointiatomia, jotka tuottavat hyvinvointia, ja haluteorian monistisen lähtökohdan mukaan tämä ei voi pitää paikkaansa.

Tämän todistusketjun kautta Lin kykenee vakuuttamaan, että mikäli monistinen teoria pitää paikkaansa, niin se ei kuitenkaan voi olla haluteoria. Lin kutsuu päättelyketjuaan nimellä **Hedonistinen rinnakkaisargumentti** (Hedonistic Coincidence Argument). Itse pidän tätä argumenttia päteväenä.

Seuraavaksi Lin kääntyy kumoamaan hedonismia. Tämän hän pyrkii tekemään kääntämällä **Ei-mielihyvävaihteen** hedonismia vastaan. Tässä Lin nojaa vahvasti Nozickin (1974) kokemuskoneargumenttiin. Lin esittää muunnelman Nozickin kokeesta seuraavasti. On henkilöt A ja B, joiden kokemukset ovat täysin samanlaiset kuitenkin sillä erolla, että A:n kokemukset syntyvät todellisessa maailmassa ja B:n kokemukset tulevat suoraan aivoihin koneen tuottamina. Toisin sanoen mielihyvän kokeminen oman suosikkijoukkueen voitosta tapahtuu A:lla oikeasti todellisessa elämässä ja B:llä koneen tuottamana illuusiona. Sisäisesti heidän mielentiloissaan ei siis ole mitään eroa. Ainoa ero syntyy tapahtuvatko asiat todella vai eivät. Lin kysyykin seuraavaksi: ”Kumman henkilön koko elämän aikainen hyvinvointi on suurempi?” Lin vastaa, että kokonaisuudessaan meidän on pidettävä A:n elämää parempana ja näin ollen hyvinvointia on pakko tuottaa mielihyvän lisäksi *jokin toinen hyvinvointiatomi*. Tämä jokin toinen atomi on voimassa niin mielihyvän kuin -pahan tuntemisen aikana sekä

silloin kun kumpaakaan ei tunneta. Näin ollen Lin mielestään osoittaa, että monistiset teoriat ovat välttämättä vääriä ja on käännyttävä pluralististen hyvinvointiteorioiden pariin.

2.6 Yhteenvetoa luvusta

Puolustan tässä työssä hedonismin mahdollisuutta toimia hyvinvoinnin teoriana. Monistisista teorioista hylkään tässä luvussa esitetyn haluteoriat. Näin vartenotettavista monistisista teorioista jää jäljelle hedonismi. Hyvinvointiteorian soveltuva kuvaus vaatii, että hyvinvoinninteoria koetaan sopivaksi. Haluteorioiden mukaan, kun saa haluamansa, niin koetaan mielihyvää. Halun lisääminen mielihyvän tuntemiseen näyttää tarpeettomalta askeleelta¹³. Miksei voida todeta suoraan, että hyvinvointi kasvaa koettaessa mielihyvää, kuten hedonistinen teoria esittää? Toinen keskeinen ongelma on halujen ja ajan välinen suhde. Jos haluamme jotain, niin silloin koemme mielihyvää, kun tämä halu täyttyy. Emme siis voi kokea hyvinvoinnin lisääntymistä ennen kuin varsinainen tapahtuma esiintyy. Kuinka siis selittää haluteorioiden kautta nyt nähtävän vaiva palkkion olevan vasta tulevassa? Tiedetään varsin hyvin, että mielihyvää voidaan kokea mielessä sekä menneistä että tulevista tapahtumista. Haluteoriat kompastelevat myöskin tapahtumien jälkeisistä kokemuksista. Kun jokin halu täyttyy ja huomataan, ettei se tuottanutkaan mielihyvää, niin kuinka selittää virheellinen halu. Joskus kohdattaessa jotain odottamatonta, niin voidaan kokea tällaisen yllätyksellisenkin tapahtuman mielihyvää nostavana. Kolmanneksi kokemusvaatimus näyttäytyy haasteelliselta haluteorioille. Haluteorioiden täytyy käyttää idealisoituja haluja päästäkseen eroon ihmisten irrationaalisista haluista. Tämä puolestaan on askeleen ottamista objektiivisuuden puoleen, koska ilmeisesti ihminen itse ei voi tietää mitä tulee haluta. Jonkun on kerrottava, mitä saa haluta. Kaiken kaikkiaan näin katsottuna haluteoria näyttäytyy vahvasti riippuvan mielihyvän tunteesta ja näin ollen hedonismista.

Mielestäni myöskin objektiivisilla teorioilla on haasteita toimia hyvinvointiteorioina. Keskeisenä tässä nousee esiin kokemusvaatimus, kuten edellä haluteorioiden suhteen. Oman

¹³ Heathwood (2006, 559) esittää näkemyksen, että eräät hedonismin ja haluteorian muodot kuvaavat samaa teoriaa todeten: ”Hedonism and desire satisfactionism, once the kinks are worked out, turn out to be the same theory.” Toisaalta Parfit (2011, 44) kieltää tällaisen näkemyksen yhtä hanakasti: ”*Psychological Hedonists* claim that, at the beginning of all such chains of instrumental desires, there is some telic desire for pleasure, or the avoidance of pain. That is false.”

parhaan kokeminen on lähtökohtaisesti kiinni subjektin sisäisistä mielentiloista ja tätä ei voida objektiivisella teoriolla saavuttaa. Toiseksi tähän liittyy myös vieraantumisen näkökulma, sillä näen lähtökohtaisesti ongelmallisena sen, että kuka listan määrittää. Joudummeko tosiaan lähtemään liikkeelle siitä, että hyvinvointi on lopultakin kiinni ajasta ja paikasta? Onko hyvinvointi kulttuurisidonnaista kuten Rice (2013) esittää? Kuka tai ketkä ovat tietyssä ajassa ja paikassa riittävän päteviä määrittämään listan elementit? Näen myös hankalaksi askeleeksi määrittää mitä elementtejä listalle ottaa. Jos me lähdemme tälle tielle, niin miten voimme sulkea listan ulkopuolelle kaikki mahdolliset asiat? Onko todellakin pohdittu riittävästi vuoroveden vaikutusta hyvinvointiin? Entäpä moreenin? Nämä vasta-argumentit ovat kuitenkin käsitteellisiä ja esimerkiksi Lin (2014) esittää näkemyksen, että edellä mainitut kysymykset voidaan ratkaista. Lin menee pluralismia puolustaessaan niin pitkälle, että esittää erittäin pätevän tuntuiset argumentit sekä haluteoriaa että hedonismia vastaan.

Linin **Hedonistinen rinnakkaisargumentti** on hyvin rakennettu ja hyväksyn hänen kumoamisensa haluteorioille, sillä saman suuntaisia perusteita esitin jo edellä. Kuitenkin hedonismin kumoamisen kohdalla näkemykseni eroaa Linin näkemyksestä. Linin näkemys nojaa vahvasti kokemuskoneargumenttiin hedonismin kumoamisessa. Lin tukeutuu myös nk. kolmanteen näkökulmaan, eli ulkopuolisesta saattaa kahden samanlaisen tilanteen omaavan henkilön tilanne vaikuttaa siltä, että toisella on parempi hyvinvointi. Tässä kohdassa kuitenkin ulkopuoliseen arvioijaan nojautuminen voidaan kyseenalaistaa. Itseasiassa hedonismi selittää paremmin ihmisten kulloisiakin mielentiloja ja jos kahdesta ihmisestä jompikumpi kokee tietyllä hetkellä suurempaa hyvinvointia, niin tällöin hän kokee väistämättä mielihyvää omasta sisäisestä tilastaan.

Crisp (2017) päätyy omassa pohdinnassaan siihen, että yksi mahdollisuus on, että haluteoriat erehtyvät halun ja sen, mikä on hyvää, välisestä suhteesta ja tosiasiasa valinta tehdäänkin joko hedonismin tai listateorioiden välillä. Kuten yllä esitin, niin Lin esittää myös voimakkaan vasta-argumentin haluteorioita kohtaan ja listateorian puolesta. Hän esittää myös vakuuttavaa argumentointia hedonismia vastaan. Crispin ehdotus on, että meidän täytyy palata kokemuskoneargumenttiin ja tarkoin pohdittava, mitä tämä ajatuskoe itseasiassa antaa myöten päätellä. Nozickin (1974) ja Griffinin (1986) kirjoituksista on kulunut aikaa useampi vuosikymmen. Maailma ja asenteet koneita ja virtuaalimaailmoja kohtaan ovat muuttuneet merkittäväällä tavalla. On aika uudelleen harkita Nozickin argumentin voimaa hedonismia vastaan. Seuraavassa luvussa käydään läpi ajatuskokeiden toimiminen argumentteina ja

pureudutaan tarkemmin kokemuskoneargumenttiin. Myöhemmin luvussa neljä tässä työssä rakennan puolustus hedonismille Nozickin kokemuskonetta ja Linin Identtisten elämien argumentteja vastaan.

3 NOZICKIN KOKEMUSKONE JA AJATUSKOKKEET TIEDON LÄHTEENÄ

Voidaanko tietoa tuottaa ajatuskokeilla? Miten tällainen tieto poikkeaa empiirisestä tiedosta? Voidaanko ajatuskokeita käyttää moraalitiedon lähteenä? Nämä kysymykset ovat oleellisia, kun halutaan puolustaa hedonismia Nozickin vakuuttavana pidettävään ajatuskokeeseen kokemuskoneesta (experience machine). Myös edellisessä luvussa esitetty Linin puolustus pluralismin puolesta nojasi vahvasti tähän samaan ajatuskokeeseen kumotessaan hedonismia. Tämän luvun kaksi keskeistä tavoitetta on ensinnäkin ymmärtää tarkemmin Nozickin kokemuskoneargumentti ja toisaalta luoda ymmärrys ajatuskokeisiin tiedon lähteenä varsinkin etiikassa. Liikkeelle lähdetään esittämällä tarkemmin Nozickin ajatuskoe kokemuskoneesta, yksilöidään sen rakenne ja sen esittämät väitteet. Tämän pohjalta tarkennetaan, mitä kokemuskoneargumentti itseasiassa väittää sekä käydään läpi keskeisimpiä puolustuksia ja vastaväitteitä kokemuskoneargumenttia vastaan. Tämän jälkeen kiinnitetään huomiota ajatuskokeiden mahdollisuuteen tuottaa tietoa sekä erityisesti niiden soveltuvuutta filosofiaan.

Luvun tulosten perusteella saadaan ymmärrys ajatuskokeiden rakenteesta, käyttötarkoituksesta ja varmistus sille, että niitä voidaan tietyin ehdoin pitää moraalitiedon lähteenä. Tämän lisäksi selkeytetään Nozickin kokemuskoneargumenttia ja sen tosiasiallista väitettä, jota vastaan täytyy puolustautua, jos haluaa a) kumota Nozickin kokemuskoneargumentin b) kumota Linin kokemuskoneargumenttiin pohjautuva hedonismin kumoaminen ja c) näin puolustaa hedonismia varteen otettavana hyvinvointiteorian. Seuraavassa luvussa neljä näiden tulosten pohjalta esitetään oma argumentaatio Nozickin ja Linin argumentteja vastaan ja puolustetaan hedonismia näitä vastaan.

3.1 Nozickin kokemuskoneargumentti

Seuraavaksi esitetään Nozickin kuuluisa ajatuskoe kokemuskoneesta. Kokemuskonetta pidetään hedonismin kumoavana argumenttina, joten seuraavaksi eritellään ne keskeiset ajatukset, joiden vuoksi se kumoaa hedonismin. Tämän jälkeen tarkastellaan mitä kokemuskone itseasiassa testaa. Lopuksi esitetään ajatuksia, joiden pohjalta voisi itseasiassa todeta kokemuskoneen tukevan hedonismia. Vaikka hyvinvointiteoriat eivät lähtökohtaisesti ole moraalisisidonnaisia, niin monesti varsinkin Nozickin ajatuskokeeseen liittyen liitetään

arvokysymyksiä. Näin ollen edellä esitetyt pohdinnat ajatuskokeiden sopimisesta eettiseen pohdintaan on hyvä pitää mielessä.

Hyvinvointiteorioiden yhteydessä törmää väistämättä Nozickin (1974, 42—45) ajatuskokeeseen kokemuskoneesta¹⁴ (experience machine). Tätä on käytetty usein keskeisenä argumenttina tyrmäämään hedonismi. Monet filosofit ja useimmat ihmiset pitävät Nozickin esittämää kokemuskonetta lopullisena argumenttina hedonismia vastaan (Crisp 2017; de Brigard 2010; Weijers 2013)¹⁵. Nozickin esittämä ajatuskoe kokemuskoneesta kirjassaan *Anarchy, State, and Utopia* on seuraava:

Oletetaan, että on olemassa kokemuskone, joka kykenee luomaan sinulle minkä tahansa haluamasi kokemuksen. Yliälykkäät neuropsykologit pystyvät stimuloimaan aivojasi siten, että ajattelisit ja tuntisit kirjoittavasi hienoa romaania tai että saisit ystäviä tai että lukisit mielenkiintoista kirjaa. Kuitenkin olisit vain kelluntatankissa ja aivoihisi olisi kiinnitetty elektrodeja. *Tulisiko sinun astua tähän koneeseen loppuiäksi ja ohjelmoisit etukäteen elämäsi kokemukset? [...] Voit valita laajasta kirjastosta tai noutopöydästä näitä kokemuksia, valiten elämäsi kokemukset vaikkapa seuraavaksi kahdeksi vuodeksi. Kahden vuoden jälkeen saat kymmen minuuttia tai kymmenen tuntia tankin ulkopuolella, jotta voit valita kokemuksesi seuraavalle kahdelle vuodelle. Luonnollisesti tankissa ollessasi et tiedä olevasi siellä, ajattelet, että kaikki todellakin tapahtuu. Muut voivat myös astua koneeseen ja saada haluamansa kokemukset, joten ei olisi tarvetta jäädä ulkopuolelle heitä palvelemaan. [...] Astuisitko sisään koneeseen?* (Nozick 1974, 42—43, oma suomennos, omat kursiivit.)

Nozick vastaa itse kysymyksiin, ettei ihminen tietenkään astuisi koneeseen. Hän perustelee valinnan siten, että ihminen kaipaa kosketusta *todellisen* maailman kanssa ja haluaa tehdä ja saada aikaiseksi asioita *todellisuudessa*. Ihminen kaipaa haasteita ja muutosta itsessään ja tekemistensä kanssa maailmassa. Lisäksi Nozick nostaa argumenttissaan esiin sen seikan, että kokemuskoneessa ihminen olisi ihmisen itsensä luoman maailman vankina.

Tältä pohjalta Nozick (1974, 44—45) myös esittää yhden sivun mittaisesti hahmotelmia kokemuskoneeseen rinnastettavista tai liitettävistä koneista. Voitaisiin kuvitella *muuntautumiskone*, joka muuntaa ihmisen juuri sellaiseksi kuin hän haluaa tulla esimerkiksi tiedollisilta, fyysisiltä tai sosiaalisilta taidoiltaan. Tämä kuitenkin sillä rajauksella, että ihminen säilyy itsenään. Nozick kuitenkin tyrmää tällaisen koneen tarpeen kokemuskoneen rinnalla, sillä kukapa haluaa ensin muuttaa itsensä jonkinlaiseksi ja sitten astua kokemuskoneeseen.

¹⁴ Muita mahdollisia suomennoksia voisivat olla elämyskone tai nautintokone.

¹⁵ Weijers (2013, 462) täydentää tätä listaa pitkästi filosofeista ja heidän teoksistaan, joissa näin todetaan.

Toinen Nozickin lyhyesti kuvaama kone on *tuloskone*, joka tuottaisi todelliseen maailmaan ne tulokset, jotka kokemuskoneessa halutaan saada aikaiseksi.

Feldmanin (2011) mukaan tästä yhdestä lyhyestä luvusta on tullut koko Nozickin kirjan yksi eniten keskustelua herättäneistä kohdista. Mielenkiintoisesti Feldman rinnastaa kokemuskoneen Rorschach-testiin todeten, että kenties tämän ajatuskokeen esiin nostamat erilaiset tulkinnat kertovat enemmän tulkitsijoista kuin itse ajatuskokeesta.

Feldman (2011) käy läpi keskeisimpiä tulkintoja kokemuskoneen argumentista. Itse teksti sijoittuu Nozickin (1974) kirjassa kohtaan, jossa keskustellaan eläinten ja ihmisten oikeuksista. Itse koe on tulkittu keskeisesti joko kumoamaan utilitarismi tai sitten hedonismi. Tosin Feldman ei välttämättä löydä näille kummallekaan tulkinalle lopullista tukea. Hunt (2015) listaa, että kommentaattorit ovat nähneet sen hyökkäyksenä ainakin seuraavia teorioita vastaa:

- utilitarismi,
- hedonismi,
- psykologinen hedonismi,
- psykologinen egoismi,
- eettinen eudamonismi ja
- psykologinen eudamonismi.

Baber (2011) purkaa koeasetelmaa mielenkiintoisella tavalla. Hän yksinkertaistaa Nozickin argumentin seuraavaksi: ”Hedonistit astuisivat koneeseen, sinä et astuisi, joten hedonismi on väärä teoria kertomaan siitä, millä on väliä sinulle (261).” Baberin mukaan Nozick itse esittää tälle kolme syytä, jotka yleensä katsotaan Nozickin väitteiksi siitä, mikä meille on merkityksellistä:

- (A) haluamme *kokea* jotain todellista,
- (B) haluamme *olla* tietyllä tavoin ja
- (C) haluamme kokea syvemmän *todellisuuden*.

Baber esittää, että itse asiassa nämä ovat Nozickin päätelmiä siitä, missä hedonismi menee pieleen. Baber myös listaa Nozickin esittämät seikat, joilla koneeseen astuminen voitaisiin tehdä hedonistille helpommaksi. Näitä ovat:

- (1) mahdollisuus valita ”noutopöydästä” merkityksellisiä kokemuksia,

- (2) ajoittainen mahdollisuus käydä ”tosi maailmassa” tarkentamassa valintojaan,
- (3) koneessa ollessasi olet vakuuttunut sen olevan totta,
- (4) koneeseen kytkeytyminen on mahdollista kaikille ja lopuksi
- (5) lupaus koneen tuottaman mielihyvän olevan suurempi kuin tosi maailmassa.

Yllä esitetty kuvaus kokemuskoneesta Feldmanin ja Baberin tarkennuksilla lisättynä antavat mielestäni neutraalin kuvan siitä, mitä kokemuskoneargumentti itsessään sanoo.

3.1.1 Kokemuskone argumenttina hedonismia vastaan

Kokemuskoneen tuottama intuitio on vahva kytkeytymistä vastaan. Suurin osa ihmisistä ei kytkeytyisi koneeseen, vaan pitää todellisuutta parempana ilmeisistä puutteista huolimatta. Nozick itse nostaa esiin, että ihminen haluaa elämässään *kokea* muutakin kuin mielihyvää ja välttää kipua. Ihminen haluaa *saada aikaiseksi* asioita todellisessa maailmassa ja tehdä itsessään *aitoja muutoksia*. Nämä eivät onnistu koneeseen kytkettynä. Usein esitetään moraalisia, eettisiä, ideologisia tai uskonnollisia syitä kytkeytymistä vastaan. Näissä keskeisenä juonena on, ettei kytkeytyminen nosta mielihyvää, jos ihmisellä on voimakas kytkeytymistä vastaan oleva maailmankatsomus. Voi nähdä, että maailmankatsomuksen noudattaminen tuottaa suurempaa mielihyvää kuin koneeseen kytkeytyminen. Tällöin mielihyvä ei missään nimessä voi kasvaa kytkeytymisen myötä. Tämän tyyppiset argumentit sortuvat mielestäni siihen seikkaan, ettei koneessa eroa huomaisi ja voisit siinä noudattaa omaa ideologiaasi edelleen.

Luonnollisesti voidaan aina epäillä myös sitä, että toimiiko kone luvatus lailla, mutta tämä menee mielestäni täysin argumentin ohi ja voidaan jättää huomiotta. Alla oleva lista sisältää joukon yleisiä vaihtoehtoisia selityksiä sille, miksi ihmiset eivät kytkeytyisi koneeseen:

- (a) kone menee rikki,
- (b) rakkaat jäävät taakse,
- (c) teknofobia, eli pelätään tekniikan ottavan vallan tms.,
- (d) *status quo* -virhepäätelmä ja
- (e) moraaliset syyt

Weijers ja Schouten (2013) toteavat, että vaikka hedonismi on kumottu kokemuskoneargumentin varjolla usein, niin vain muutamat kirjoittajat ovat kiinnittäneet

tarkempaa huomiota argumentin deduktiiviseen ja abduktiiviseen muotoon kumoamisessa. Deduktiivinen kumoaminen kulkee pääosin seuraavasti:

(P1) Jos ihminen välittää vain mielihyvää, ts. kannattaa hedonismia, niin hän kytkeytyy kokemuskoneeseen.

(P2) Jos ihminen välittää jostakin muusta kuin pelkästä sisäisestä mielihyvää, niin hän ei kytkeydy kokemuskoneeseen.

(P3) Ihminen ei kytkeydy kokemuskoneeseen.

(J1) Ihminen välittää jostain muusta sisäisen mielihyvän lisäksi.

(J2) Hedonismi ei ole totta.

Deduktiiviset kumoamiset koskevat pääosin premissiä P2. Vastaväitteiden mukaan P3 sisältää arvolatauksen väittäessään, ettei kytkeydytä kokemuskoneeseen. Tähän on löydetty selitykseksi erilaisia vinoumia kuten *status quo* -vinouma. Myös on esitetty erilaisia muita väitteitä, miksi P2:sta ei valita, mutta syynä ei ole jostain muusta kuin sisäisestä mielihyvää välittäminen (vrt. yllä listan kohdat (a)—(e)). Esimerkiksi, jos ihminen välttää koneen valitsemisen sen vuoksi, ettei luota teknologian kestävyuteen, niin tämä ei puhu sisäistä mielihyvää vastaan, vaan puhuu teknologian luotettavuudesta.

Toinen, ja ehkäpä suurempi, ongelma deduktiivisessa päättelyssä on siirtyminen johtopäätöksestä J1 johtopäätökseen J2. Hyppy J1:stä J2:teen tarkoittaa, että hyppäämme empiirisestä väitteestä arvojohtopäätökseen. J2 esittää aksiologisen väitteen tiettyjen arvojen olemassa olosta. Tätä ei voida tehdä nojautumalla empiiriseen johtopäätökseen J1. Tämän vuoksi abduktiivinen päättely on Weijersin ja Schoutenin (2013) mukaan uskottavampi. Alla premissi AP5 esittää väitteen ”todellisuudella on itsenäistä arvoa”, jonka pohjalta voidaan tehdä johtopäätös siitä, että hedonismi ei ole totta. Abduktiivinen päättelyketju kulkee seuraavasti¹⁶:

AP1. In terms of the internal aspects of our experiences, an experience machine life would be much better than a life in reality. (Stipulated in thought experiment)

¹⁶ Deduktiivisen kumoamisen voi tarkistaa artikkelista, jos lukija haluaa siihen perehtyä tarkemmin. Yllä esitetty tiivistelmä väitteestä sisältää kuitenkin oleellisen informaation.

AP2. When instructed to ignore their responsibilities to others, the vast majority of reasonable people report preferring reality over a life in an experience machine. (Empirical claim)

AP3. The best explanation for AP2 is that reality matters intrinsically to the vast majority of reasonable people

AP4. Inference to the best explanation: If a hypothesis is the best explanation of an observation, then it is rational to believe that hypothesis is true. (Standard methodological premise)

AC1 Therefore, it is rational to believe that reality matters intrinsically to the vast majority of reasonable people. (Modus ponens AP3, AP4)

AP5. The best explanation for reality mattering intrinsically to the vast majority of reasonable people is that reality has intrinsic prudential value

AP6. Inference to the best explanation. (Standard methodological premise)

AC2. Therefore, it is rational to believe that reality has intrinsic prudential value. (Modus ponens AP5, AP6)

AP7. If internalist prudential hedonism is true, then the internal aspects of pleasure and pain are the only things of intrinsic prudential value (or disvalue) in a life. (Stipulated definition)

AC3. Therefore, it is rational to believe that internalist prudential hedonism is false. (Modus tollens, AC2, AP7) (Weijers & Schouten 2013, 466—467.)

Weijers ja Schouten nostavat esiin, että yleisesti ottaen kokemuskoneargumentti ei pysty *deduktiivisesti* osoittamaan, että ihmisten valinta pysyä todellisuudessa muodostaisi todellisuuden lopullisen arvon. Mutta *abduktiivisesti* valintaa voidaan pitää osoituksena siitä, että *todellisuudella on sisäistä arvoa* valitsijalleen. Tähän abduktiiviseen päättelyyn palataan alla vielä tarkemmin, sillä itse asiassa tämä tarjoaa hedonisteille useita mahdollisuuksia puolustautumiseen¹⁷.

Lin (2016a) nostaa esille uuden version kokemuskoneesta ja vertaa siinä kahden identtisen elämän kokemuksia siten, että ensimmäinen A elää ne todellisuudessa ja toinen B kokee

¹⁷ Tämä on hyvä uutinen tämän työn kannalta, sillä kokemuskoneargumentin kohdalla deduktiivinen päättely sisältää ongelmia, joita abduktiivisessa päättelyssä voidaan välttää.

vastaavat kokemukset kokemuskoneessa (ks. myös edellinen luku). Lin kutsuu argumenttiaan **Vertailuargumentiksi** (comparison argument) ja pitää sitä uutena (323). Kysymys kuuluukin: Miksi todellinen elämä kuulostaa houkuttelevammalta? Lin argumentoi seuraavasti:

1. A:lla on korkeampi hyvinvointi kuin B:llä.
2. Jos hedonismi olisi totta, niin A:lla ei olisi korkeampaa hyvinvointia kuin B:llä.
3. *Joten*: Hedonismi on väärässä. (Lin 2016a, 322.)

Lin (2016a, 322) esittää, että tästä kokeesta on puhdistettu lähes kaikki kokemuskoneargumentin vastustajien aseet. Kukaan ei astu koneeseen eikä kysytäkään kytkeydytäänkö vai eikö. Näin mm. *status quo* -vinouma ei pääse vaikuttamaan. Se lisäksi mittaa pelkästään hyvinvointiin liittyvää asennetta eikä siihen ole sidottu arvoja tai haluja¹⁸. Menetelmällisesti Lin asetelma näyttäytyy parhaimpien empiiristen kokeiden kaltaiselta, vertaamme hyvinvoinnin tunnetta sekä A:lla että B:llä.

3.1.2 Mitä itseasiassa kokemuskone testaa

Alun perin kokemuskonetta pidettiin niin hyvänä ajatuskokeena, että sen katsottiin kumoavan hedonismin ja täten kaikki hyvinvoinnin mentaaliset teoriat. Kuitenkin viime aikaiset tutkimukset aiheesta eivät enää ota Nozickin koetta itsestään selvyytenä ja nostavatkin esiin ajatuskokeen mahdollisia puutteita. Voisiko kokemuskoneen ytimessä olla kysymys siitä, että *arvostammeko* todellisuutta enemmän kuin virtuaalisuutta? Näyttäisi olevan vahvasti näin. Edellä olevassa huomio kiinnittyikin siihen, että koskeeko koko ajatuskoe arvostuksiamme eikä hyvinvoinnin teorioita. Tämä mahdollisuus sisältää kaksi erilaista virhepäätelmää: a) aiheen vaihtamisen -virhepäätelmä ja b) *status quo* -vinouma virhepäätelmä. Lin (2016a) nostaa esiin juuri tämän kysymyksen ja kehittämään kokemuskoneajatuskoetta siten, että se koskisi vain hyvinvointia.

Walsh (2011) esittää kuinka ajatuskokeissa aiheen vaihtaminen -virhepäätelmä (fallacy of changing the subject) tapahtuu. Ajatuskokeiden rakentamisessa tulee huomioida, ettei

¹⁸ Lin (2016a, 318, f18) esittää, että "[M]any believe that the role of the claim that we wouldn't plug in is to show that we value something besides how our lives feel from the inside."

vahingossa (tai tahallaan) vaihdeta kyseessä olevan eettisen pohdinnan kohdetta. Jos esimerkiksi pohditaan miesten oikeutta osallistua aborttia koskevaan päätöksentekoon, niin voisimme esittää ajatuskokeen tulevaisuudessa kenties mahdollisuudesta toteuttaa raskaus kokonaan tekokohdussa. Tällöin voidaan helposti päätyä johtopäätökseen, että miehillä on sanansa sanottavana raskauden keskeyttämisessä. Kuitenkin tässä ajatuskokeessa tapahtuu aiheen vaihtaminen. Nykymaailmassa ja keskustelussa kyseessä oleva sikiö on elävän naisen kohdussa. Tämä erittäin merkityksellinen kohta jää keinokohtuajatuskokeessa huomioimatta.

Weijersin (2013) mukaan ajatteluumme ja toimintaamme vaikuttaa voimakkaasti halu ylläpitää nykyistä olotilaa. *Status quo* -vinouma (fallacy of *status quo* bias) on irrationaalinen halu pitää kiinni nykyisestä antamalla nykytilalle kohtuuttoman suuren arvon. Esimerkiksi Kahneman ym. (1991) esittävät tutkimuksen, jossa kahdelta ryhmältä, joilla oli erilaiset sähkösovimukset, kysyttiin heidän haluaan vaihtaa sopimusta, niin murto-osa halusi tehdä vaihdoksen. Toisen ryhmän sopimukset olivat kalliimpia, mutta luotettavampia, toisen ryhmän halvempia, mutta toimituksessa oli häiriöitä. Ryhmien jäsenten välillä ei ollut merkittäviä tuloeroja tai eroja sähkökulutuksessa. Molemmille ryhmille tarjottiin mahdollisuutta toisen ryhmän sopimukseen, mutta mieluummin pitäydettiin omassa.

Ei voida myöskään unohtaa kontekstia, jossa ajatuskoe ilmenee Nozickin (1974) laajemmassa argumentaatiossa minimaalisen valtion ja vahvan omistusoikeuden puolesta. Nozick tarvitsee sellaisen hyvän elämän määritelmän, jossa ihminen kykenee a) itse luomaan päämäärät itsellensä ja b) hänellä on vapaus pyrkiä näihin päämääriin toisten niihin puuttumatta. Minimalistinen valtio vaatii, ettei ihmisen vapautta toimia rajoita ylimääräiset velvoitteet, erityisesti niin, ettei siihen kuulu velvoite huolehtia heikompiosaisista. Toiseksi vahva omistusoikeus vaatii, etteivät muut voi vaatia ihmistä jakamaan omaisuuttaan muuten kuin ihmisen omasta vapaasta tahdosta, ts. toiset eivät voi puuttua sellaisiin päätöksiin, jotka koskevat ihmistä itseään ja hänen omaisuuttaan. Kun määritelmä hyvästä elämästä on tämän kaltainen, niin pelkkä mielihyvän tavoitteleminen ei sovellu Nozickin tarpeisiin. Tulee vielä muistaa, että Nozickin metautopia, jollaisena kehikkona hänen minimalistinen valtionsa voisi toimia, tarvitsee myös todellisen maailman, jossa todelliset ihmiset pääsevät tavoittelemaan itsellensä mielekästä elämää. Hän käyttää argumenttina kokemuskonetta vakuuttaakseen lukijansa laajemmasta argumentaatiosta. Tässä laajemmassa kontekstissa ei voida hyväksyä tilannetta, jossa ihminen itse ei kykenisi asettamaan päämääriä itselleen tai turvaamaan oikeuksiaan näiden saavuttamiseen.

3.1.3 Argumentteja kokemuskoneen kautta hedonismin puolesta

Feldmanin (2011) mielestä kysymyksenasettelu toimii syynä sille, miksei hedonisti astuisi koneeseen. Hedonisti tietää koneen tuottavan valheellisen todellisuuden. Tämän vuoksi käänteinen ajatuskoe pystyy antamaan todellisemman kuvan valinnasta. Entä jos ajatuskoe käännettäisiin ympäri ja kysytään, että kytkeytyisikö pois koneesta? Tällaisen kokeen esittää alun perin De Brigard (2010). Weijers (2013) toteaa, että Nozickin kokemuskone toimii intuitiopumpun tavoin ja pyrkii nostamaan esiin luonnollisen vierastuksen kone-elämää kohtaan. Varsinkin *status quo* -virhepäätelmä, joka siis kuvaa ihmisen halua pitäytyä totutussa, ajaa intuitiota tässä tapauksessa. Weijersin vastaesimerkki on Matka todellisuuteen -ajatuskoe, jossa varsin hyvää elämää viettävä ihminen osallistuu viikonloppuseminaariin koskien Nozickin kokemuskonetta. Seminaarissa ihmiselle paljastetaan, että itse asiassa hän on kokemuskoneessa ja seminaarin tarkoituksena on tarjota hänelle matka todellisuuteen. Todellisuus osoittautuu kurjaksi paikaksi, jossa ihmisellä ei ole ystäviä ja todellinen isäkin osoittautuu olevan aivan jotain muuta kuin isä kokemuskoneessa. Kysymys kuuluukin nyt: jäisitkö todelliseen elämään vai palaisitko kokemuskoneeseen? Monen intuitio osoittautuu tässä tapauksessa erilaiseksi kuin Nozickin alkuperäisen ajatuskokeen antama tulos. Weijersin esittämällä ajatuskokeella on muutamia heikkouksia. Ensinnäkin käänteisten ajatuskokeiden heikkous on siinä, että kone-elämää viettänyt ihminen kokee kone-elämän tosielämäksi, joten suhde ulkoiseen todellisuuteen on erilainen kuin tosimaailman ihmisillä. Toinen heikkous liittyy kokemuksen vakinointiin. Weijersin kokeissa tosimaailmaan siirtyneen ihmisen kokemus tosimaailmasta on kovasti huonompi kuin konemaailmasta. Nozickin kokeesta konemaailma tehtiin erittäin houkuttelevaksi vaihtoehdoksi.

Weijers (2014) esittää useita erilaisia muunnelmia Nozickin kokeesta, joilla hän pyrkii vähentämään *status quo* -vinoumaa sekä kuvitteellista vastarintaa. Kuvitteelliseksi vastarinnaksi Weijers laskee sellaiset syyt olla kytkeytymättä, joissa ihmisen oma mielikuvitus työstää skenaariota eteenpäin. Tällöin ihmiset hylkäävät skenaarion, koska koneet voivat mennä rikki tai koneessa eläminen on luonnotonta yms. Erilasten muunnelmien kautta voidaan havaita, että kytkeytyminen koneeseen nousee alkuperäisestä Nozickin ajatuskokeen 17% aina

55% saakka¹⁹. Tämä ei vielä ole luonnollisesti lopullinen puolustus hedonismin puolesta, mutta antaa osaltaan aihetta ajatella, että Nozickin ajatuskoe ei lopullisesti kaada hedonismia ja subjektiivisia hyvinvointiteorioita.

Kolber (1994) analysoi tarkemmin Nozickin esittämää kysymystä ”Kytkeytyisimmekö kokemuskoneeseen?” Hän esittää kolme kriteeriä tai tarkennusta, jotka täytyy huomioida kysymyksessä. Ensinnäkin kysymys ei luonnollisesti voi tarkoittaa *kaikkien* ihmisten kytkeytymistä, mutta suurimman osan. Toiseksi kysymyksessä täytyy kohteena olla vain ja ainoastaan kysymys siitä, vaikuttavatko *ainoastaan* mentaaliset tilat ihmiselle. Nozickin asetelmassa kuitenkin nousee esille muita kysymyksiä kuten koneen luotettavuus ja velvollisuudet muille. Kolmanneksi kaikkien kokemuskoneeseen verrattavien ajatuskokeiden täytyy antaa samanlainen vastaus ihmisiltä. Näin ollen erilaiset muunnelmat, jos niiden katsotaan koskettavan samaa asiaa kuin Nozickin kysymys, täytyisi antaa sama vastaus kysymykseen: ”Kytkeytyisimmekö kokemuskoneeseen?”

Kolber esittää, että toiseen kriteerin kohdalla vastaajalla saattaa nousta alitajuisesti pelkoja vierasta kohtaan sekä *status quo* -vinouma. Kolmannen kriteerin kohdalla Kolber esittää muunnelman Nozickin kokeesta. Ajattele, että olet nyt kokemuskoneessa ja vietät mielekästä elämään. Sinulle tarjoutuu mahdollisuus astua koneesta ulos ja kokea todellinen maailma, joka on huomattavasti ikävämpi ja tarjoaa vähemmän hyviä kokemuksia. Sinun mentaalisen tilan hyvinvointi laskisi ja samoin kaikkien muiden mentaalinen hyvinvointi pysyisi samana tai laskisi²⁰. Astuisitko ulos koneesta lopullisesti? Kolberin mukaan vastaus tähän kysymykseen tulee olla myös ”Kyllä”, jos jokin muu kuin mentaaliset tilat vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin. Kuitenkin useimmat todennäköisesti vastaisivat, etteivät astuisi koneesta ulos, joten Kolber esittää, että Nozickin kysymys ei koske pelkästään mentaalisen tilan hyvinvoinnin teorioita.

¹⁹ Weijers viittaa artikkelissaan kokeellisen filosofian (experimental philosophy) menetelmin saatuihin tuloksiin. Kuitenkin kannattaa muistaa, että tällaiset empiiriset kokeet testaavat itsessään jotain muuta kuin järjestelmällisen pohdinnan kautta saatua reflektoitua eettistä tietoa tietystä tilanteesta kuten edellä on todettu (vrt. Kauppinen 2007). Näin ollen Weijers pyrkii testaamaan omissa kokeissaan Nozickin ajatuskokeen vastarinnan muita tekijöitä kuin pelkän mentaalisten tilojen vastarinnan. Huomattavaa on kuitenkin, että hänen käyttämänsä menetelmät mittaavat jotain muuta kuin vastausta tähän kysymykseen. Voisi tiivistää Weijersin kokeiden tulokset siten, että mitataan jotain muuta kuin mittavirhettä alkuperäisessä ajatuskokeessa. Lin (2011, 320) osoittaa, että Weijersin koe ei esimerkiksi käy mitenkään hedonismin puolustukseksi.

²⁰ Tämä ehto täytyy olla, etteivät utilitaristit voi ehdottaa poiskytytymistä kokonaishyvinvoinnin kasvulla.

(Kolber 1994.) Kolberin kysymyksessä heikko kohta on, että se ei Weijersin esittämän käänteisen ajatuskokeen tavoin vakioi kokemusta koneessa.

Weijers ja Schouten (2013) esittävät kiintoisan huomion hedonismin vastaväitteestä, että todellisuus itsessään tarjoaa jotain enemmän kuin mitä mielihyvä tarjoaa. Tämä väite tarkoittaa, että todellisuus itsessään, ei siis mikään minkä todellisuus aiheuttaa tai jonka se mahdollistaa, vaan pelkästään todellisuudella itsellään on jotain arvoa kokijalle. Tässä tulee huomata, että tämä vastaväite vaatii listateoriaan uskomista, jos samalla halutaan kuitenkin pitää mielihyväkomponentista kiinni.

Weijers ja Schouten lähtevät purkamaan abduktiivista kuvausta kokemuskoneargumentista (vrt. lainaus yllä) ja kohdistavat huomionsa siihen, miten eri kirjoittajat ovat kumonnet premissenä AP5, AP2 ja AP3. AP5 toteaa: *Paras selitys todellisuuden sisäisestä merkityksestä suurelle osalle ihmisiä on, että todellisuus itsessään tarjoaa hyötyä kokijalleen.* Tämä premissin paikkansa pitävyys nousee pikemminkin psykologisista seikoista eikä todellisuuden merkityksestä ihmiselle. Psykologisilla seikoilla tässä tarkoitan kone-elämän vierastamista, *status quo* -vinoumaa yms. Aiemmat kokemukset mielihyvistä ovat nousseet todellisuudesta ja ettei ole kokenut tullessa petetyksi. (Weijers & Schouten 2013, 472—474.) Tässä kohdassa kannattaa myös muistaa, että AP5 on keskeinen premissi sen suhteen, että voidaan yhdistää kokonaisargumentti koskemaan hyvinvoinnin teoriaa.

AP2 toteaa: *Kun ihmisiä ohjeistetaan olemaan välittämättä vastuistaan muille, niin suuri enemmistö järkevistä ihmisistä kertoo pitävänsä todellisuutta parempana kuin elämää kokemuskoneessa (empiirinen väite).* Jotkut kirjoittajat toteavat suoraan, että suuri osa ihmisistä kytkeytyisi koneeseen. Esimerkiksi ihmiset, joiden loppuelämä näyttää varsin mielenkiinnottomalta tai kivuliaalta. Kun taas toiset kirjoittajat ovat rakentaneet muunnelmia tai vastaesimerkkejä ajatuskokeesta, jotka tuottavat erilaisen intuitiivisen tuloksen Nozickin ajatuskokeeseen verrattuna. (Weijers & Schouten 2013, 477—481.)

AP3 toteaa: *Paras selitys AP2:lle on, että todellisuudella on itsessään merkitystä suurelle enemmistölle järkeviä ihmisiä.* Tämän ehdon kumoajat löytävät useita vääristäviä tekijöitä itse ajatuskokeesta. Hedonismin puolustajat toteavat tässä kohdassa, että ajatuskoe ei suoranaisesti koske pelkästään sisäisen mielihyvän merkitystä, vaan esiin nousee muita tekijöitä. Näitä ovat mm. *status quo* -vinouma, pelko teknologian pettämistä kohtaa tai vaikka vastuu muista ihmisistä. (Weijers & Schouten 2013, 474—477.)

Lopuksi otan tähän vielä Soberin ja Wilsonin (1999, 281—287) argumentin hedonismin puolesta. Tämä argumentti sivuaa joitain edellä mainittuja, mutta tuo esiin myös empiirisiä teorioita tukemaan vastaväitteitä. Heidän ajatuksensa mukaan, kun ihminen miettii kokemuskoneeseen astumista, niin hänellä on käytössään vain kokemukset todellisesta elämästä²¹. On vaikea miettiä kuinka paljon parempaa elämä voisi olla. Tässä tulee eteen *tulevien arvontuottojen diskonttaus*, emme anna lineaarista arvoa tulevaisuuden hyville asioille. Toisaalta myös ihmisten tehdessä ajatuskoetta he saattavat kokea tietynlaista inhoa narsistisesta paosta todellisuudesta ja löytävät *enemmän nautintoa ideasta* valita todellinen maailma. Huntin (2015, 48—49) mukaan molemmat argumentit ovat hyviä ja saattavat osoittautua hedonismin pelastaviksi argumenteiksi. Näen itsekin, että näin nähtynä itseasiassa hedonisti voi tehdä päätöksen olla astumatta koneeseen käyttäen pelkkää mielihyvää kriteerinä.

Vaikka mikään näistä esitetyistä premissien kumoamisista ei ole lopullinen, niin ne riittävät heittämään tarpeeksi suuren varjon Nozickin ajatuskokeelle ja sille, että se lopullisesti kumoaisi hedonismin. Seuraavissa aliluvuissa tarkastellaan hieman tarkemmin vielä ajatuskokeiden roolia tiedon tuottamisessa sekä soveltuvuutta eettiseen pohdintaan.

3.2 Ajatuskokeet

Ajatuskokeita on käytetty luonnontieteissä menestyksekkäästi pitkään. Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana ajatuskokeisiin on tieteen ja filosofian parissa kiinnitetty enemmän huomiota. Halutaan ymmärtää, miten ajatuskokeet oikeuttavat uskomusten muutokset ilman empiiristä dataa. (Häggqvist 2009.) Galileo osoitti, että kaikki kappaleet putoavat samalla nopeudella. Todistaminen ei tapahtunut yleisen uskomuksen mukaisesti tiputtamalla eri painoisia punnuksia Pisan kaltevasta tornista, vaan Galileo käytti hyväkseen ajatuskoetta. Galileon aikaan uskottiin Aristoteleelta periytyvän uskomuksen, että raskaat esineet putoavat nopeammin kuin kevyet. Tämä oli päivänselvää, kun katsottiin esimerkiksi kanuunankuulaa ja höyhentä. Kuitenkin Galileo ajatteli, että mikäli kaksi eri painoista palloa sidotaan kiinni toisiinsa, niin kumpi väite pitää paikkaansa: a) raskaampi pallo yksin putoaa hitaammin kuin yhteen sidotut pallot, koska ne painavat yhdessä enemmän kuin raskaampi

²¹ Tämä koskee myös käänteisiä ajatuskokeita, joissa kone-elämästä siirrytään todelliseen maailmaan. Tällöinhän kone-elämää viettäneellä ihmisellä on käytössään vain kokemukset kone-elämästä.

pallo yksin, vai b) raskaampi pallo yksin putoaa nopeammin kuin yhteen sidottu pallo, koska kevyempi pallo jarruttaa yhteen sidottujen pallojen menoa. Molemmat väitteet pitävät aristotelelaisen käsityksen mukaan paikkaansa. Galileo päätyi ajatuskokeen johdosta ajatukseen, että kaikki kappaleet putoavat yhtä nopeasti. Esimerkkejä tämän kaltaisista ajatuskokeista, joilla fysiikkaa ja muita empiirisiä tieteitä on viety eteenpäin, on lukemattomia (ks. esim. Brown 2011).

3.2.1 Ajatuskokeiden rooli tiedon tuottamisessa

Nersessian (1992, 291) näkee ajatuskokeiden ääripäät joko empirismia tai rationalismia tukevana. Empiristit näkevät ajatuskokeiden olevan kokeita, jotka teoriassa voitaisiin suorittaa myös todellisessa maailmassa ja näin ollen eivät tuo mukanaan mitään uutta todellisen maailman kokeisiin. Rationalistit näkevät ajatuskokeiden antavan mahdollisuuden ylittää todellisen maailman mahdollistavat kokeet (Malmgren 2011). Nersessianin (1992, 292) mukaan ajatuskokeet eroavat empiirisistä kokeista siten, että ajatuskokeilla voidaan ajaa simulaatioita mielessä²². Edellä mainitun jaottelun perusteella on mielekästä käsitellä filosofisia ajatuskokeita omana ryhmänään, sillä näissä filosofisissa ajatuskokeissa pohdittava ajatuskoe ei useinkaan ole mahdollista suorittaa ja toisaalta niiden tavoitteena on uuden tiedon tuottaminen.

Brown ja Fehige (2019) esittävät tämän työn kannalta yhden hyödyllisen tavan katsoa ajatuskokeita. Ne voivat olla teoriaa tukevia tai sen kumoavia. Teoriaa tukeva ajatuskoe tulee esimerkiksi mielenfilosofian piiristä ja fysikalismin kieltävän teorian tukemisesta. Frank Jackson esittää ajatuskokeen Marystä, joka tietää kaiken fysiikasta ja neurotieteistä, mutta hän elää mustavalkoisessa maailmassa. Nyt, kun hän ensimmäistä kertaa näkee punaisen tomaatin, niin on varsin uskottavaa, että hän oppii jotain uutta. Joten Jacksonin mukaan Mary tietää nyt jotain muuta fyysikaalisen maailman lisäksi, Mary tietää, miltä tuntuu kokea punainen.

Brown ja Fehige (2019) edelleen jakavat kumoavat ajatuskokeet neljään erilaiseen tyyppiin. Ensimmäinen tyyppi esittää teoriassa ristiriidan. Esimerkiksi ajatuskokeen kautta päädyttäisiin

²² Myöhemmin esitetään Williamsonin (2007) näkemys ajatuskokeista, ettei välttämättä tarvitse olla rationalisti, vaan että kontrafaktuaalinen näkemys ajatuskokeista mahdollistaa myös simulaatioiden ajon mielessä. Williamson itse ei näe rationaalisen tiedon tai intuitioiden tarvetta selittämään ajatuskokeita.

ajatukseen, että koeteltavan teorian mukaan A ja ei-A ovat voimassa samanaikaisesti. Edellä esitetty Galileon ajatuskoe painon vaikutuksesta putoavan esineen nopeuteen on tällainen. Toisen tyyppin ajatuskokeita ovat sellaiset, jotka osoittavat teorian olevan ristiriidassa olemassa olevien uskomustemme kanssa. Tästä malliesimerkki on tässä luvussa käsiteltävä Nozickin alkuperäinen ajatuskoe kokemuskoneesta²³. Kolmas tyyppi osoittaa ajatuskokeen alkuperäisissä oletuksissa olevan jotain, joka kumoaa tarkasteltavan näkemyksen. Tästä Brown ja Fehige viittaavat Judith Thomsonin abortin vastaisuutta kohtaan esitetyn vasta-argumentin Viattomasta viulistista²⁴.

Neljäs tyyppi ajatuskokeista esittää vastaesimerkin. Tästä on hyvä esimerkki Daniel Dennetin esittämä vastaesimerkki yllä esitetyn Maryn havaitessa sinisen banaanin eikä Jacksonin esittämää punaista tomaattia. Nähdessään sinisen banaanin Mary tietää, että nyt häntä petetään, sillä banaanithan ovat keltaisia. Molemmat ajatuskokeet ovat hyviä ja uskottavia, mutta Dennetin ajatuskokeen jälkeen kenties voidaan päätyä tulokseen, ettei Jackson sittenkään kykene ajatuskokeellaan kumoamaan fysikalismia lopullisesti. Tässä työssä varsinkin ajatuskokeen vastaesimerkki toimii merkittävässä roolissa. Joten tulee tarkoin pohtia, että onko kyseessä sama ajatuskoe vai onko jotain oleellista kokeessa muuttunut. Dennetin ja Jacksonin tapauksessa voidaan puhua samasta kokeesta, mutta rajan vetäminen muunnoksien välillä ei aina ole selkeää.

3.2.2 Kritiikkiä ajatuskokeita vastaan

Kokeellinen filosofia esittää kovaa kritiikkiä ajatuskokeita vastaan.

So philosophers' possession of such demonstrable skills as, say, the close analysis of texts, or the critical assessment of arguments, or the deployment of the tools of formal logic, does little to nothing to raise the probability that they possess any correspondingly improved level of performance at conducting thought experiments (Weinberg et al. 2010, 335).

²³ Tämä on varsin tyypillistä Nozickin argumentaatiossa varsinkin hänen 1974 kirjassaan *Anarchy, State, and Utopia*. Hunt (2015, 6) kutsuu tätä menetelmää metodologiseksi intuitionismiksi.

²⁴ Tämän ajatuskokeen mukaan herää eräänä aamuna ja huomaat että sinut on kidnapannut Musiikin rakastajien yhdistys. Yöllä sinut on yhdistetty letkuin kuuluisaan tiedottomaan viulistiin, jolla on kuolettava munuaissairaus. Yhdistämisen vuoksi viulistin veri puhdistetaan sinun munuaisissasi ja hän säilyy elossa. Helpotus on tiedossa yhdeksän kuukauden kuluttua, kun hän on parantunut kuolettavasta sairaudestaan. Thompsonin kysymys kuuluu, että onko sinun oikeus irrottautua letkuista, vaikka tämä tappaisi tiedottoman viulistin.

Tällä haasteella on kaksi keskeistä kärkeä: kokeellinen haaste ja eksperttihaaste. Weinberg, Nichols ja Stich (2001) nostavat esiin epäilyn, että ajatuskokeiden tuloksiin vaikuttavat ulkopuoliset tekijät. Weinberg (2009, 456) esittää, että suurin osa vaikuttavista tekijöistä voidaan jakaa neljään luokkaan: vastaajien demografiset tekijät, kysymysten esittämisjärjestys, pohdittavan tilanteen kehystäminen ja koetilanteen ympäristötekijät. Tätä kokeellisen filosofian kannattajat kutsuvat *kokeelliseksi haasteeksi*. Tämän haasteen ytimessä on epäily siitä, että kykeneekö nojatuolifilosofia²⁵ huomioimaan myös nämä psykologiset tekijät tulosten tuottamisessa. Kokeellinen filosofia näkee empiiriset kokeet välttämättömänä lisänä filosofian tekemisessä.

Kokeelliset filosofit esittävät myös epäilyksensä filosofin asemasta asiantuntevana intuitionistina. Tätä voidaan kutsua *eksperttihaasteeksi* (Weinberg et al. 2010). Filosofit eivät voi esittää olevansa eksperttejä intuition käytössä ajatuskokeissa, sillä heiltä puuttuu mahdollisuus kehittää asiantuntemustaan samoin, kuin muissa tieteissä. Asiantuntemus on erittäin kohdesidonnaista (domain specific) ja näin ollen filosofin koulutuksessa opittavat asiat mm. logiikasta, tekstin lähiluvusta tai käsitteiden käytöstä eivät siirry ajatuskokeiden käyttöön. Lisäksi filosofien koulutuksesta puuttuu välitön palaute tulosten käsittelyssä, jotta virheitä voitaisiin korjata nopealla syklillä. Näin ollen Weinberg (2010) päätyykin esittämään, ettei filosofien koulutus tarjoa heille ylivoimaisia teorioita tai käsitteitä sovellettavaksi ajatuskokeissa²⁶.

Williamson (2005, 2007, 2009) puolustaa ajatuskokeita ja nojatuolifilosofiaa. Hän esittää (2007, 179—207) puolustuksen ajatuskokeiden puolesta. Hän esittää mallin, joiden puitteissa ajatuskokeet voidaan nähdä normaaleina kontrafaktuaaleina. Hän esittää Gettier-tapausten puitteissa, kuinka argumentteja hyödynnetään deduktiivisesti kontrafaktuaalisista premisseistä. Työskenneltäessä kontrafaktuaalien parissa hyödynnetään simulaatiota, taustatietoja sekä logiikkaa. Tämän voidaan esittää vastaavan ainakin osittain kokeelliseen haasteeseen ajatuskokeiden sovellettavuudessa tiedon hankkimisessa. Williamson ei myöskään tässä

²⁵ Tällä termillä kokeellisen filosofian kannattajat viittaavat perinteiseen tapaan tehdä filosofiaa (Williamson 2019). Käytännössä he niputtavat termin alle kaikki ne filosofit, jotka eivät käytä empiirisiä menetelmiä, ts. *tiedettä* (vrt. Weinberg 2010, 349) filosofoinnissaan.

²⁶ Oma kysymykseni Weinbergille olisi, että kuinka saada hänen valheellisesta asiantuntijuudesta esimerkkinään käyttämä (2010, 341) psykiatria paremmaksi. Lisää testamallako? Vai ajaako hän takaa, ettei tämä ole tiedettä (vrt. Popper (2005, 49) ja psykoanalyysi).

tukeudu intuitioon²⁷ tiedon tuottamisessa. Williamson (2007, 190—191) esittää myös, että asiantuntijuuden kautta voidaan välttää mm. demografiset vinoumat.

Eksperttihaasteeseen Williamson (2011) esittää, että itse asiassa filosofien koulutus antaa runsaasti työkaluja ajatuskokeiden käsittelemiseen. Weinbergin mainitsema tekstin lähiluku, logiikka ja käsitteellinen ymmärrys ovat juuri sellaisia kohdesidonnaisia taitoja, joita ajatuskokeissa tarvitaan ja käytetään. Lisäksi läpi koko filosofin koulutuksen sekä varsinaisen ammatinharjoittamisen aikana filosofit saavat jatkuvaa palautetta työstään ja ajatuksistaan. Luokkahuone- ja konferenssikeskustelut sekä jatkuva dialogi ammattilehtien palstoilla auttavat saamaan palautetta omista pohdinnoista. Muiden käyttämien ajatuskokeiden läpikäynti ja niiden argumenttien tarkastelu harjoittaa jatkuvasti filosofin kykyä käyttää ja ymmärtää ajatuskokeita. Voitaisiin kenties jopa väittää, että ilman filosofin samaa perehtymistä ajatuskokeisiin niiden käyttäminen on arveluttavaa.

Kokeellisen filosofian keskeinen väite on, että käyttämällä luonnontieteistä tuttuja empiirisiä menetelmiä voi filosofiassa saada parempia tuloksia. Tähän ajatukseen sisältyy myös ajatus empiiristen kokeiden paikkansa pitävyydestä ja toistettavuudesta. Seyedsayamdost (2015) ottaa tehtäväkseen toistaa kokeellisten filosofien ratkaisevia kokeita etnisyyden ja sosioekonomisen luokan vaikutuksista episteemisiin intuitioihin. Hän ei kyennyt toistamaan Weinberg ym. (2001) tuloksia, vaan toteaa: ”Despite collecting data from various sources and attaining larger samples in several of the cases, we failed to detect differences on epistemic intuitions between participants from different ethnic backgrounds and socioeconomic statuses (Seyedsayamdost 2015, 110).” Mikäli nojataan empiiristen kokeiden todistusvoimaan, niin tulisi pitää huoli siitä, että kokeiden replikoinnit tuottavat samat tulokset.

Kauppinen (2007) nostaa kokeellisen filosofian esittämät kritiikin kohteet kokeellisesta - ja eksperttihaasteesta kokeellista filosofiaa itseään vastaan. Kauppinen mukaan, että jotta saadaan *vankkoja intuitiota* (robust intuitions) aikaiseksi, niin on käytettävä *dialogiamallia* (dialogue model) filosofiassa. Tällaista dialogia käydään koulutuksen, ammatillisen ja julkisen keskustelun kautta. Kokeellisten filosofien empiiriset kokeet tuovat esiin nk. *pinnallisia*

²⁷ Malmgren (2011) esittää kuitenkin varsin vakuuttavasti, että vaikka Williamson esittää kontrafaktuaalien toimittavan intuitiivisten arvostelmien roolia ja että intuitiiviset arvostelmat eivät olisi tarpeen, niin tämä välttämättä ole aivan niin suoraviivaista kuin Williamson esittää. Tässä työssä katsotaan, että ajatuskokeet tuottavat intuitiivista tietoa.

intuitioita (surface intuitions), joiden paikkaansa pitävyyttä on syytä epäillä ja jotka juuri pinnallisuutensa vuoksi kohtaavat vinouttavia tekijöitä. Toiseksi Kauppinen nostaa esiin myös *reflektion auktoriteetin* (authority of reflection). Tällä hän haluaa korostaa sitä seikkaa, että filosofiaan ammattimaisesti suhtautuva henkilö käy jatkuvaa reflektiota itsensä sekä ammattikuntansa kanssa käsitteistä ja teorioista. On olemassa näyttöä, että tällaisen reflektiivisen toiminnan kautta ymmärrys kasvaa ja päädytään yhä tarkempiin käsityksiin asioiden laidoista.

Dennetin intuitiopumppu (1984, 17) kuvaa sellaista ajatuskoetta, joka ei pyri vakuuttamaan argumentin kautta, vaan tukeutuu sen herättämiin intuitioihin²⁸. Intuitiopumput syntyvät usein sen syvemmin ajattelematta, mutta ne usein tukevat konservatiivista suhtautumista asioihin ja näin hakevat tukea *yleisestä ymmärryksestä* johtopäätöksilleen. Tosiasiassa tieteessä tulee usein eteen tilanteita, joissa tulokset ovat intuition vastaisia ja vastoin yleistä ymmärrystä²⁹. Intuitiopumput pyrkivät kuvaamaan tilanteen muutaman keskeisen tekijän kautta, jotka herättävät ihmisissä tietyn (halutun) tunnereaktion. Näitä *tunnenappeja* kääntelemällä saadaan luotua tilanne, jossa intuitio johtaa ihmisen kirjoittajan haluamaan suuntaan (Hofstadter & Dennet 1981, 375—377). Brown (2011, 59) myöntää Dennetin huomiot osuviksi, muttei kuitenkaan myönnä niiden koskevan kaikkia ajatuskokeita. Kaikkien ajatuskokeiden ei ole tarkoitus saada esiin yleisiä intuitioita asioista, vaan joillakin kokeilla voidaan saada merkittäviä tuloksia.

Haidt toteaa intuitioiden merkityksestä seuraavasti.

Haidt concludes that people are inveterate rationalizers. Their emotions dictate their morality. Reasons are for show. Consequently, a thought experiment that stipulates away the applicability of the standard objections will not change moral judgment. Subjects will either persist with a scripted answer, improvise novel propaganda or dispense with the façade and nakedly re-assert their position. (Sorensen 2018, 797.)

Dennetin kritiikki ja Haidtin näkemys intuitioista nostaa esiin intuitioiden roolin eettisessä päättelyssä. Pust (2019) esittää intuition vastaisen kritiikin puolustuksessaan erittäin vahvoja perusteita hyväksyä intuitiot tiedon lähteenä, sillä verrattaessa esimerkiksi intuitioita muistiin,

²⁸ Vertaa edellä esitettyyn ajatukseen Nozickin käyttämästä menetelmästä metodologisesta intuitionismista filosofisena työkaluna.

²⁹ Miten esimerkiksi intuitio suhtautuu ajatukseen siitä, että maa kiertää aurinkoa tai että itse asiassa planeetat kulkevat suoraan painovoiman kaartamassa avaruudessa?

havaintoon tai itsetutkiskeluun, niin näistä vain intuitio kykenee tukemaan itseään episteemisesti. Lisäksi, jos hyväksymme havainnollisen dogmatism³⁰, niin tämä johtaa lähes välttämättä intuitiivisen dogmatism³⁰ hyväksymiseen. Audi (2008, 476) nostaa intuitiot keskeiseen rooliin etiikassa ja filosofiassa yleisestikin. Ne tuottavat hänen mielestään filosofian tekemiseen tarvittavaa tietoa. Audille (2015) intuitiot rinnastuvat intellektuaalisiin näyttäytymisiin (intellectual seemings). Näiden mukaan, jos asia näyttäytyy tietyllä tavalla aisteille, kognitiivisille kyvyille, muistin varassa, intuition tai pohdinnan kautta, niin ilman vankkoja syitä olla uskomatta näyttäyttyvää asiaa, niin se voidaan uskoa sellaisena kuin se näyttäytyy (Huemer 2007).

Audi on kehittänyt modernia versiota Rossin intuitionismista ja siinä samalla tarkentanut intuition käsitettä. Audille (2015, 59—61) intuition ymmärtämiseksi on tehtävä ero kuuden eri tapauksen välillä. Ensinnäkin on olemassa *kognitiivisia intuitiota*, joiden mukaan saamme intuition *että p*. Tällainen on esimerkiksi intuitio siitä, että on väärin hyväksyä oppilaalta lahjaksi viinipullo. Toiseksi voidaan puhua *intuitiivisuudesta* ominaisuutena, joka sisältyy edellä mainittuun viinipullon antamisen vääryyteen. Kolmanneksi propositioita voidaan kutsua *intuitiivisiksi*, kun ne sisältönsä puolesta aiheuttavat intuition. Neljänneksi voidaan löytää *kohteeseen liittyvä intuitio*. Tällainen esiintyy esimerkiksi, kun pohdimme velvollisuuteen liittyviä seikkoja. Ymmärrämme, että velvollisuus synnyttää intuition siitä, että meidän täytyy toimia tietyllä intuitiivisella tavalla. Näitä voidaan verrata varsin hyvin havaintoon, sillä kun havaitsemme kohteen tai saamme intuition tietystä kohteesta, niin silloin havaitsija on tietoinen näistä molemmista kohteista. Viidenneksi Audi erottaa *arvostelevan intuition*. Silloin tällöin kohtaamme tilanteen, josta toteamme intuitiivisesti, että tuo on väärin. Lopulta kuudenneksi voidaan puhua *intuitiokyvystä* yleisenä kyvykkyytenä kuten näkökyky tai kyky järkeillä. Tähän sisältyvät kaikki yllä mainitut aiemmat viisi intuitiotapausta. Intuitiokyky on ymmärrykseen rinnastettava kyky. Intuitiokyvyn kautta voimme tehdä ilman päättelyä intuitiivisia arvioita erilaisista asioista.

³⁰ Havainnollinen dogmatismi (perceptual dogmatism) esittää, että jos havainnollisesti S:lle näyttää, että p, niin silloin kumoavien seikkojen puuttuessa S:llä on *prima facie* oikeutus uskoa, että p (Huemer 2007).

3.3 Ajatuskokeet etiikassa

Tässä aliluvussa pyritään esittämään kolmen askeleen kautta, että eettistä tietoa voidaan saada ajatuskokeiden kautta. Ensimmäisessä vaiheessa perustellaan ajatuskokeiden soveltuvuus tiedon lähteeksi etiikassa. Toiseksi esitetään ajatuskokeiden soveltuvuus käytettäväksi etiikkaan. Lopulta kolmanneksi kumotaan keskeisiä vastaväitteitä ajatuskokeiden käyttämisessä etiikassa.

Eettisen tiedon olemassa olosta käydään jatkuvaa keskustelua. Tämän vuoksi täytyy valita sekä ontologinen kanta moraalitiedon mahdollisuuteen että ottaa kantaa epistemologiaan, ts. kuinka moraalitietoa voidaan saada. Luonnollisesti lähtökohtana ajatuskokeiden käytölle moraalisisessa pohdinnassa on olettaa, että sellaisia kuin moraalisia faktoja on olemassa. Jotta ajatuskokeiden tuottamilla tuloksilla on vaikutusta, niin tuloksena syntyvän tiedon täytyy olla uskomuksia, joista ainakin osa on tosia. Näin ollen esimerkiksi moraalinen nihilismi, (puhdas) eettinen relativismi tai virheteoria eivät tule kysymykseen, kuten eivät myöskään ei-kognitiiviset teoriat³¹. Metaeettisen asenteen täytyy olla jotain muuta. Lisäksi, kuten yllä todettiin, niin lähtökohtaisesti oletetaan, että ajatuskokeiden aikaansaamat intuitiot voivat tuottaa uskomuksia, jotka ainakin joskus ovat totta. Tämä rajaus mahdollistaa kuitenkin suuren joukon eettisiä teorioita. Audi (2010, 267—278) esimerkiksi esittää, että Kantilainen velvollisuusetiikka ja utilitaristinen seurausetiikka voivat molemmat esittää intuitiota lähtökohdiksi. Tämä siitä huolimatta, että velvollisuusetiikan voidaan katsoa oleva rationalistinen *a priori* -lähestymistapa eettisten uskomusten luomiseen ja seurausetiikka voidaan nähdä empiirisenä tapana luoda uskomuksia etiikasta.

Jos otamme lähtökohdaksi eettisen tiedon mahdollisuuden, sekä että se on joskus totta, niin silloin Shepard (2008, 23) tarjoaa hyvän lähtökohdan varmistaa, että ajatuskokeet ovat kelvollisia eettiseen pohdintaan; perustavinta on kyetä asettamaan itsensä toisen tilanteeseen. Eettinen pohdinta vaatii kykyä asettaa henkilökohtainen etu sivuun ja sitten kuvitella ja arvioida erilaisia tilanteita erilaisten kriteerien valossa. Pystyykö ihminen kuvittelemaan itsensä toisen tilanteeseen? Miten ihminen itse toimisi vastaavassa tilanteessa kuin missä joku

³¹ Miller (2014, 8) esittää vuokaavion metaeettisistä teorioista, joissa ensimmäinen jaotteleva kysymys on ”Esittävätkö moraaliarvostelmat uskomuksia?” Tämän pohjalta erotellaan kognitiiviset ja ei-kognitiiviset teoriat toisistaan. Toinen jaotteleva kysymys on, että ”Voivatko jotkin uskomuksista olla totta?”. Mielestäni ajatuskokeista saatava tieto on mielekäästä vain, jos uskotaan siihen mahdollisuuteen, että ainakin osa ajatuskokeiden pohjalta saatavista uskomuksista on totta.

toinen henkilö on? Entä miten ihminen haluaisi muiden toimivan, jos he olisivat vastaavassa tilanteessa kuin hän? Tällaisista eri näkökulmista katsoen tulee sitten arvioida, onko tilanteessa tietynlainen toiminta eettisesti oikein vai väärin. Tämä yksinkertainen ajatus varmistaa sen, että ajatuskokeet voivat toimia eettisen tiedon lähteenä, jos eettisen tiedon mahdollisuuteen uskotaan. Mikäli tämä askel kyetään ottamaan, niin ei ole vaikea pohtia omakohtaisesti erilaisia valintoja ja niiden merkitystä menneessä, nykyhetkessä ja tulevaisuudessa tai jopa toisissa maailmoissa.

Ajatuskokeita käytetään runsaasti etiikassa ja sovelletussa etiikassa. Walsh (2011, 468-469) määrittelee eettisen ajatuskokeen ”pohtivan tilannetta *moraalisesti*, jos jokin tietty kuvitteellinen tilanne tapahtuisi oikeasti.” Brun (2017) esittää yksinkertaisen eettisen ajatuskokeen rakentumisen seuraavien kolmen elementin kautta:

1. eettinen skenaario ja moraalinen kysymys,
2. Ajatuskokeen tekijä käy skenaarion läpi ja saa siitä jonkin tuloksen, ja
3. tuloksesta tehdään eettinen johtopäätös.

Walsh (2011) esittää puolustuksen eettisten ajatuskokeiden puolesta ja tekee tämän kumoamalla kolme keskeistä argumenttia etiikan ajatuskokeita vastaan. Nämä vastaargumentit ovat:

1. Ajatuskokeet ovat niin kaukana mahdollisista tapahtumista, etteivät ne voi antaa mitään lisäarvoa pohdintaan.
2. Ajatuskokeet kuvataan niin lyhyesti ja ilman riittävää taustatietoa, etteivät niiden tuottamat tulokset merkitse mitään.
3. Joidenkin asioiden pohtimista ei tulisi tehdä tai niiden pohtiminen ei anna mitään.

Eettisissä argumenteissa Walshin (2011, 496) mukaan ajatuskokeet toimittavat yleensä premissien roolia tai vähintäänkin antavat tukea niille, ja toisinaan ajatuskokeet puolestaan kehystävät argumenttia. Nämä kaksi käyttötapaa myös mahdollistavat ajatuskokeiden vääränlaisen käytön. Ne voivat toimia perusteettomasti argumentin premisseinä tai ne kehystävät argumentin väärin. Esimerkkinä kehystämisestä Walsh käyttää Footin (1967) raitiovaunuajatuskoetta, jonka kehystyksessä täytyy ymmärtää sen koskevan seurausetiikan (consequentialism) hyväksyttävyyttä.

Eettisen ajatuskokeen hyväksyttävyyys ei muodostu sen sisäisestä rakenteesta vaan sen roolista kokonaisargumentissa. Walsh tunnista neljä keskeistä roolia ajatuskokeelle argumentissa: vastaesimerkki, intuitiopumppu, tilannetta selkeyttävä tai uudelleenahmottava (2011, 471—472) (vrt. näitä myös yllä esitettyyn Brownin ja Fehigen jaotteluun). Vastaesimerkki lienee selkeä tapaus ja samoin intuitiopumppu pyrkii saamaan aikaiseksi käyttäjänsä toivoman intuitiivisen reaktion. Tilannetta selkeyttävä ajatuskoe pyrkii hahmottamaan tilanteesta sen, mikä on oleellista siitä mikä on vain seurausta. Tässä kohdassa Walsh viittaa Richard Routleyn ajatuskokeeseen maapallon viimeisestä ihmisasukkaasta ja siitä onko hän moraalisesti vastuussa siitä, jos tuhoaisi lopullisesti kaiken elämän maapallolla. Tavoitteena on saada aikaiseksi mielipide siitä, onko ympäristö itsessään arvokasta ilman ihmistä. Lopuksi uudelleenahmottava ajatuskoe pyrkii muokkaamaan olemassa olevaa ajatuskoetta siten, että voidaan verrata alkuperäisen ajatuskokeen lopputulosta ja päätellä onko tulos sama. Tällainen on esimerkiksi edellä esitetty Judith Thomsonin Viaton viulisti -ajatuskoe.

Vaikka ajatuskokeet olisivat kaukana todellisesta elämästä tai mahdollisista tapahtumista, niin niillä on tärkeä rooli etiikassa varsinkin tilanteen uudelleen hahmottamisen sekä vastaesimerkkien näkökulmasta. Taustatietoa jokaisessa ajatuskokeessa voidaan antaa vain rajallisesti ja on hyväksyttävä, että jotain jää aina kuvaamatta. Luonnollisesti tämä avaa mahdollisuuden vasta-argumenttien rakentamiseen, mutta vasta-argumenttien rakentamisessa tulee varoa, ettei rakenna vastaesimerkistä kyseenalaista³². Lisäksi täytyy muistaa, että aina abstrahoidessamme tilannetta meidän on välttämättä jätettävä yksityiskohtia luettelematta. Yleisiä eettisiä sääntöjä ei voida luoda, mikäli jokainen tapaus täytyy ottaa yksittäistapauksena, ilman mahdollisuutta joidenkin piirteiden yleistämiseen. Kasuistiikka on kestävä polku eettisen säännösten luomiseen. Onko sitten olemassa asioita, joita ei moraalin nimissä tulisi pohtia? Ovatko ajatukset yhden ihmisen tai viiden ihmisen tappamisesta kyseenalaisia? Saako aborttia tehdä? Kokonaisuudessaan tämä argumentti ei ole hyvä, sillä tällaisten asioiden pohtiminen saattaa kuitenkin lopulta antaa oivalluksen ja ratkaisun konkreettiseen eettiseen ongelmaan. Ja lisäksi, eikö pohtimalla ei-ajateltavien tekojen seurauksia voida niitä myös välttää ja estää? (Walsh 2011.) Williamson (2007, 188—189) puuttuu myös tähän

³² Esimerkkinä tästä on vasta-argumentti kokemuskoneeseen astumisesta, jossa väitetään, että kokemuskone vaatii sellaisen ympäristön, jota ei oikeasti voi olla olemassa. Maailman, jossa koneet toimivat virheettömästi jne. Tämä vasta-argumentti on mielestäni pätemätön ja puuttuu sellaiseen ajatuskokeen rakenteen arvostelemiseen, ettei sitä voi pitää hyvänä argumenttina.

kontekstikysymykseen ja esittää, että mitä tarkemmin pyrimme kontekstin esittämään, niin sitä paremmin voimme tukea pääpremissiämme, mutta vastaavasti heikennämme kokonaisargumenttia. Abstrahointi on välttämätöntä, jotta voimme mielekkäällä tavalla yleistää (ajatus-)kokeidemme tuloksia.

Ajatuskokeilla on merkittävä rooli eettisessä pohdinnassa. Erilaiset ajatuskokeet mahdollistavat ihmisen astua oman etunsa ulkopuolelle ja näin pyrkiä mahdollisimman objektiivisesti ajattelemaan asiaa toisen näkökulmasta tai mahdollisuuden asettaa itsensä toisen tilalle. Eettiset ajatuskokeet voivat poiketa merkittävästikin luonnontieteellisistä ajatuskokeista ja varmaan suurimmalta osalta siksi, että niiden kohteena on tietoinen ja tunteva toimija. Ajatuskokeissa voidaan myös pohtia sellaisia ajatuksia, toimenpiteitä ja seurauksia, joita ei missään nimessä voida empiirisesti toteuttaa. Kuitenkin näistä saatava tieto voi merkittävästi muuttaa tilanteen hahmottamista ja antaa uusia oivalluksia.

3.4 Yhteenvetoa luvusta

Tässä luvussa esitettiin Nozickin ajatuskoe kokemuskoneesta, jota yleisesti on pidetty hedonismien kumoavana teoriana. Kokemuskoneen argumentaatiota tarkasteltiin useasta eri näkökulmasta ja lopulta päädyttiin johtopäätökseen, ettei kokemuskone kuitenkaan lopullisesti kumoa hedonismia. Nozickin ajatuskokeen rinnalle nousee myös Linin (2014) perustelut hedonismien kumoamiselle (edellinen luku) sekä Linin (2016a) **Vertailuargumentti**. Kuten edellisessä luvussa esitetään, niin Linin **Hedonistinen rinnakkaisargumentti** on hyväksyttävissä, mutta **Ei-mielihyväväite** nojaa muunnelmaan Nozickin kokemuskoneesta ja nähdäkseni se on kumottavissa.

Seuraavaksi luvussa käytiin läpi ajatuskokeiden tuottaman tiedon mahdollisuutta ja käytiin läpi keskeisiä vastaväitteitä ajatuskokeita vastaan sekä puolustettiin ajatuskokeita. Tämän jälkeen osoitettiin, että ajatuskokeilla voidaan saada moraalitietoa, olettaen sellaisen tiedon mahdollisuuden. Merkitykselliseen rooliin nousee Williamsonin (2007) puolustus ajatuskokeille. Kuitenkin hänen kokonaisnäkemysensä intuition mahdollisuudesta osoittautui hieman hankalaksi, sillä tässä työssä intuitiota pidetään mahdollisena tiedon lähteenä. Tähän Malmgren (2011) tarjosi kuitenkin tukea. Audin (2015) tarkennuksia intuitiosta tiedon lähteenä hyödynnettiin myös.

Luvussa esitettiin Weijersin ja Kolberin vastaesimerkit Nozickin kokemuskonetta vastaan. Näiden suurimmat heikkoudet olivat, etteivät niissä vakioidut kone-elämän ja todellisenmaailman kokemuksia, vaan kone-elämä oli selkeästi parempaa. Tällöin ongelmaksi muodostui, että voidaan vedota sellaiseen seikkaan, että vaikka todellinen maailma tarjoaisikin jotain muuta kuin mielihyvää, niin tämä kumoutuu kone-elämän huomattavasti suuremmalla mielihyvän tuottamisella. Toisaalta myös, mikäli kone-elämästä siirrytään tosielämään, niin silloin siirtyvä ihminen kokee kone-elämän tutummaksi ja todemmaksi itselleen. Seuraavassa luvussa esitetään varsinkin ensimmäiseen seikkaan kohdistuva Linin ajatuskoe Identtisistä elämisistä. Tuon seuraavassa luvussa ensin vahvistusta hedonismin puolesta esittämällä perusteita kokemuskoneajatuskokeen tulosten kumoamisella ja samalla kumoamalla Linin Identtinen elämänaika -ajatuskokeen tuomat vasta-argumentit hedonismia vastaan.

4 KAKSI AJATUSKOETTA HEDONISMIN PUOLUSTAMISEKSI

Luvussa puolustetaan sisäistä asennehedonismia³³, joka on erilaisista hedonismin muodoista uskottavin. Feldman (2004) esittää sisäisestä asennehedonismista muutamia variaatioita, jotka pystyvät huomioimaan keskeiset hedonismin kumoavat argumentit. Lin uskoo, että variantti hänen argumentistaan (Lin 2014) toimisi Feldmanin sisäistä asennehedonismia vastaan (Lin 2016a, fn. 28). Linin argumentti, Identtinen elämänaika (Identical lifetime), hyödyntää Nozickin kokemuskoneargumenttia. Nozick ja Lin ovat vakuuttuneita, että heidän ajatuskokeensa kumoavat hedonismin. Kumoamalla Nozickin kokemuskone - sekä Linin Identtinen elämänaika -ajatuskokeet voidaan puolustaa hedonismin olevan edelleen varteen otettava vaihtoehto hyvinvoinninteorian. Luvussa puretaan ensiksi Nozickin ja sitten Linin ajatuskokeiden rakennetta ja heidän käyttämiään piilopremissejä sekä Linin tekemää ajatuskokeen kohteen vaihtoa. Kumoamisten yhteydessä esiin nousseet ongelmat ajatuskokeiden rakenteissa pyritään korjaamaan kahdessa esitettävässä uudessa ajatuskokeessa. Ensiksi esitetään Linin ajatuskokeen varaan rakennettu vastaesimerkki Identtinen elämänaika 2.0, joka osoittaa, että itse asiassa Linin ajatuskoetta hieman muokkaamalla saadaan se tukemaan hedonismia tai ainakin hedonismin olemassa ololle jää mahdollisuus. Muokkaus ei muuta ajatuskokeen asetelmaa. Toiseksi rakennetaan Kokemuskone 2.0, jossa pyritään korjaamaan Nozickin ja Lin ajatuskokeiden ongelmat. Tuloksena esitetään, että itse asiassa elämä kokemuskoneessa voidaan nähdä houkuttelevana ja ollen päädytään uudelleen ajatukseen, että hedonismia ei Lin ja Nozick lopullisesti kumoa. Lisäksi huomataan, että elämä kokemuskoneessa voidaan nähdä jopa eettisesti velvoittavana ainakin osan aikaa elämästä.

Tässä luvussa esitettävä argumentti nojaa Williamsonin tapaan esittää ajatuskokeiden työkaluina simulaatio, logiikka ja taustatiedot. Erityisenä kohteena on taustatietojen käyttäminen. Kuten Williamson (2007, 189) esittää, niin mitä tarkemmin kuvaamme taustatiedot, niin sitä paremmin voimme turvata pääväitteen, mutta samalla saatamme rajata taustan koskemaan erittäin suppeaa aluetta, joka itsessään tuntuu uskomattomalta tai liian vähäpätöiseltä. Tässä kannattaa muistaa Brownin kriteerit sisällölle (2011, 63), että miten

³³ Luvussa hedonismilla viitataan tähän sisäiseen asennehedonismiin.

uskottava ajatuskoe on ja miten tiukasti taustaolettamukset on kuvattu. Kuitenkin tässä käsiteltävät tarkennukset eivät rajaa ajatuskokeen toiminta-aluetta, vaan taustaoletuksia eksplikoidaan. Lisäksi Brownin sisältövaatimuksia tutkailtaessa, tässä esitettävät rajoitukset ja muunnokset tekevät ajatuskokeista uskottavampia.

4.1 Nozikin kokemuskoneargumentti

Nozick eristää ajatuskokeessaan ihmisen täysin ympäristöstään ja muista ihmissuhteista ja kysyy, astuisitko koneeseen, koska siinä täytyvät kaikki mielihyväsi. Astumista pehmennetään sillä, ettet koneen sisällä tietäisi olevasi siellä ja että olet itse valinnut kokemuksesi etukäteen. Pehmennykset eivät kuitenkaan poista sitä seikkaa, että arvioidessasi koneeseen astumista mielessäsi saattavat olla yksinäisyys, kehon kuihtuminen ja ajatus vapaan tahdon menettämisestä koneen sisällä. Tässä kohdassa on huomioitava, että ajatuskokeeseen sisältyy astujan näkökulmasta ainakin seuraavia mahdollisuuksia: ensinnäkin kone ei tarjoa joitain haluttuja kokemuksia, toiseksi se tarjoaa jotain kokemuksia, joita ei tahdota tai kolmanneksi ajatuskoe olettaa koneen tarjoavan kokemuksia, joita se ei itse asiassa tarjoa. Tirkkonen (2019) kirjoittaa yksinäisyydestä ja kuinka yksinäisyys tuntuu myös kehossa. Hän viittaa siihen, että kehoon jää muistiin yksinäisyys ja kuinka yksinäisyyteen reagoidaan. Tämä viittaa siihen, että ihmissuhteet ja kehollisuus voivat toimia mielihyvää tuottavina seikkoina. On myöskin varsin uskottavaa väittää, että ilman vapaata tahtoa ei voida puhua lainkaan ihmisen omasta mielihyvän tavoittelusta.

Nozickin kokemuskoneargumentin deduktiivista ja abduktiivista rakennetta vertailtiin edellisessä luvussa. Molempien argumenttien ytimenä oli premissi siitä, että vertailun kohteena olivat todellinen ja keinotekoinen maailma. Vertailun pohjalta esitettiin, että todellisuudessa on jokin, jota ei keinotekoisessa maailmassa ole. Ajatuskokeen premissit tuntuvat kuitenkin peittävän alleen ainakin seuraavia keskeisiä seikkoja, jotka ajatuskokeessa nousevat vertailun kohteeksi: a) vapaa tahto, b) ihmissuhteet ja c) kehollisuus.

4.1.1 Vapaa tahto

Moraaliajattelussa vapaalla tahdolla on merkityksellinen rooli. Yleisesti ottaen pidetään totena, että ilman vapaata tahtoa ei voida puhua moraalista. Löytyy teorioita, jotka mahdollistavat deterministisen maailman ja vapaan tahdon, toisin sanoen kompatibilismi, mutta tässä

keskeisenä pyrkimyksenä on esittää, että luonnonlaeista huolimatta ihmisellä on vapaa tahto. On myös varsin uskottavat lähtökohta, että hyvinvoinnin teorioiden pitäisi tarjota ihmiselle mahdollisuus tavoitella tai olla tavoittelematta hyvinvointia. Ilman tällaista mahdollisuutta voitaisiin uskottavasti väittää, että ihmiset ovat pelkästään hyvinvointia kokevia vastaanottokoneita³⁴.

Kirjoitetaan vielä kerran auki Nozickin kokemuskoneesta johdettava hedonismien kumoaminen erittäin suoraviivaisella tavalla, oletetaan kyseessä olevan rationaalinen ihminen:

(P1) Jos ihminen välittää vain sisäisestä mielihyvästä, ts. kannattaa hedonismia, ja hän uskoo koneen tuottavan enemmän mielihyvää, niin hän kytkeytyy kokemuskoneeseen.

(P2) Jos ihminen välittää jostakin muusta kuin pelkästä sisäisestä mielihyvästä, niin hän ei kytkeydy kokemuskoneeseen.

(P3) Ihminen ei kytkeydy kokemuskoneeseen.

(J1) Ihminen välittää jostain muusta sisäisen mielihyvän lisäksi.

(J2) Paras selitys ihmiselle hyvistä asioista on se, että hyvät asiat riippuvat siitä, mistä hän välittää sisäsyntyisesti.

(J3) Hedonismi ei ole totta.

Nozick (1974, 49—50) ei suoraan esitä omaa määritelmäänsä hyvinvoinnille, mutta hän kääntää puheen siihen, millaista elämää ihminen haluaisi elää ja tämä voidaan hyvin rinnastaa hyvinvointiin. Nozick nostaa esiin, että ihmiselle on sallittava määrittää oman elämänsä tavoitteet itse ilman, että siihen muut puuttuvat. Tavoitteiden määrittäminen antaa ihmisen elämälle *tarkoituksen*. Nozick myös kysyy, että miksei onnellisuutta (ts. hyvinvointia) voitaisi korvata puheella elämän tarkoituksesta. Ajatteluketjun perustana toimii käsitys ihmisestä, joka kykenee tekemään pitkän tähtäimen suunnitelmia ja joka kykenee ohjaamaan tekemisiään saavuttaakseen toivomansa suunnan. Tämän tavoitteen läpikatsottuna Nozickin ajatuskokeessa on vahvasti mukana elementti, jossa verrataan keskenään vapautta valita ja keinotekoisien maailman ennako-ohjelmointia. Tämä tulee esiin myös Griffinin (1984, 9) argumentissa

³⁴ Olisikin mielenkiintoista pohtia, jos ihmisillä ei olisi vapaata tahtoa, niin millaista hyvinvoinnin tutkimusta silloin tehtäisiin. Voisiko peräti olla niin, että silloin tosiaan ihmiset vain vastaanottavat mitä hyvänsä hyvinvointia on tarjolla. Tämä kuulostaa kovasti mielihyvän teorialta. Tämä ajatuskulku on kuitenkin tämän työn ulkopuolella.

hedonismia vastaan, jossa halutaan kontrolloida omaa kohtaloa. Tätä ei voida välttää, vaikka tarjotaan muutaman vuoden välein mahdollisuus valita kokemuksiaan voileipäpöydästä.

Ajatuskoe on osa Nozickin kokonaisargumenttia siitä, että ainoa legitiimi valtiomuoto on minimalistinen valtio. Tällainen valtio pystyy ainoana takaamaan ihmiselle riittävän vapauden tavoitella itselleen merkityksellistä elämää. Tästä nousee esiin kaksi uutta keskeistä tekijää, jotka eivät suoraan nouse esiin Nozickin ajatuskokeesta, mutta joihin kuitenkin ainakin tunnetasolla vedotaan (vrt. intuitiopumppu). Nämä ovat vapaa tahto sekä merkityksellisyys. Voidaanko olettaa seuraavaa:

(VT1) Ihminen ei ole pelkästään passiivinen hyvinvointia vastaanottava kohde, vaan hän pystyy aktiivisesti tekemään asioita, jotka tuottavat hyvinvointia.

(VT2) Jotta ihminen voi tehdä hänelle hyvinvointia tuottavia asioita, niin hänen täytyy pystyä itse valitsemaan asiat, jotka ovat hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä.

(VT3) Jotta ihminen voi valita asioita, niin hänellä täytyy olla vapaa tahto.

(VT4) Joten ihmisellä on oltava vapaa tahto, jotta hän pystyy tekemään asioita, jotka tuottavat hyvinvointia hänelle itselleen.

Ylläolevassa päättelyssä (VT1) esittää, että ihminen on aktiivinen toimija ympäristössään eikä pelkästään kohde. Jos tämä premissi on uskottava, kuten se näyttää olevan, niin Nozickin kokemuskoneargumentilta putoaa hänen itsensä esittämien rajoitteiden vuoksi pohja pois. Nozickin kokemuskone saattaa näyttäytyä ajatuskokeen tekijälle sellaisena, ettei se mahdollista reaaliaikaista valintaa ja mahdollisuutta oppia valintojensa seurauksista. On totta, että ennakkoon valinta on vapaata valintaa. Kokemuksemme elämästä opettaa kuitenkin, että saatamme muuttaa mieltä valintamme tehtyämme. Saattaa osoittautua, etteivät odotuksemme olleet realistisia ja haluamme muuttaa valintaa. Ennakkoon koneessa valitut kokemukset voivat siis näyttäytyä ihmiselle sellaisena, että ne on eletävä loppuun, vaikka valinta osoittautuisi epäonnistuneeksi. Lisäksi Nozick vetoaa, että maailma on ihmisen luoma ja näin rajoitteinen mahdollisten valintojen suhteen.

Voidaanko esittää seuraava lisäys premissiin Nozickin hengessä, olettaen rinnastusta, että mielihyvä syntyy siitä, että ihminen kokee mielihyvää määrittäessään itselleen elämän tarkoituksen ja ohjatessaan itse omaa elämää haluamaansa suuntaan:

(*P1.1) Sisäinen mielihyvä syntyy kokemuksesta käyttäen vapaata tahtoa määrittäessään itselleen elämänsä tarkoitusta.

Jotta Nozickin esittämä ajatuskoe toimisi hedonismia kumoajana (*P1.1) tulee hyväksyä validina. Kysymys kuuluu: Onko (*P1.1) validi kokemuskoneessa? Päällisin puolin on syytä ainakin olettaa, että Nozickin tarjoama mahdollisuus silloin tällöin käydä valitsemassa itselleen koneen ulkopuolella vapaasti tavoitteita tämän tekisi. On kuitenkin syytä huomioida Nozickin oma väite siitä, että ihminen ei astuisi koneeseen, koska kone rajoittaa hänet ihmisen tekemään todellisuuteen. Vaakakuppi näyttää painuvan tässä kohdassa siten, että Nozick itse näkee, että (*P1.1) pitää paikkaansa. Kuitenkaan kokemuskone itsessään tarjoaa vain kokemuksen vapaan tahdon käytöstä. Kuitenkin Nozickin kysymys ”Astuisitko koneeseen?” tarjoaa arvioijan nähdä ulkopuolelta, että tarjottu vapaus on kuitenkin *vain* kokemus vapaasta tahdosta. Voi olla, että ajatuskokeen tekijä näkee riittämättömänä tarjotun kokemuksen vapaasta valinnasta, sillä arvioidessaan hän näkee sen olevan vain näennäistä eikä tarjoa oikeaa valinnan vapaudesta muodostuvaa mielihyvää. Näin ollen tältä osin kokemuskone ei voi toimia reiluna ajatuskokeenakokeena hedonismia vastaan.

Nozick voi esittää vastaväitteen, että eikö vapaa tahto ilmene, kun valitaan säännöllisin väliajoin itselleen kokemusten voileipäpöydästä itselleen haluttavat kokemukset? Ei välttämättä, sillä koneeseen astuessaan ihminen ei tiedä tätä ja kokemukset ovat ennalta ohjelmoituja. Tämä viittaa ainakin epäsuoraan siihen, että koneen sisällä ollaan toisten tahtojen alla, osittain omien aiempien valintojen, mutta myös koneen ohjelmoijien tahtojen alla. Voidaan myös uskottavasti esittää, ettei henkilö voi tietää valintansa hetkellä, mitä hän haluaa muutaman vuoden päästä tavoitella. Nozickin kokemuskoneessa ollaan liian deterministisessä maailmassa, jossa ei ole sijaa täysin vapaalle tahdolle.

4.1.2 Kehollisuus

Toinen seikka, johon tulee kiinnittää huomiota, juontaa juurensa jo kartesiolaisesta jaosta mielen ja ruumin välillä. Lähtökohtaisesti Nozickin ajatuskokeessa ihmiseltä kysytään tässä ja nyt, että astuisitko koneeseen. Ihminen on koko elinaikansa ollut kosketuksissa ympäristöönsä kehonsa kautta ja tottunut siihen, että kun hän antaa mielessään jonkin käskyn keholleen, niin keho toimii mielen mukaan³⁵. Samoin ympäristö viestii ja vaikuttaa kehon kautta ihmiselle. On

³⁵ Tässä on oletuksena ihminen, joka kykenee käyttämään kehoansa tahtonsa mukaan eikä esimerkiksi hänellä ole joitain sairauksia tai muita vaurioita.

rajoittunutta nähdä keho ja mieli erotettuna toisistaan kuten Nozickin ajatuskokeessa ilmenee. Ratcliffe (2012) kirjoittaa eksistentiaalisesta tunteesta, joka syntyy ihmisen olemisesta maailmassa. Nämä tunteet ovat kehon tuottamia tunteita ympäristöstä ja ympäristössä.

Voidaanko ajatella, että mielihyvän tunne syntyy ihmiselle esimerkiksi siitä, että hän saa harjoittelun kautta kehonsa parempaan kuntoon. Voidaanko ajatella, että mieli ja terve keho liittyvätkin elimellisesti toisiinsa? Esimerkiksi suolistobakteerit toimivat tekijöinä ihmisen terveydessä ja sairaudessa³⁶. Vaikka uskottaisiin ja haluttaisiin uskoa siihen, että nämä kaikki saataisiin ratkaistua kytketyillä kokemuskoneeseen, niin ihminen vertaa kuitenkin kone-elämää todelliseen elämään kehossa. Nozickin kokeessa ihminen asetetaan erittäin vaikeaan tilanteeseen ajatella täysin koneen tuottamaa kokemusta, joka on varsin vieras. Missään nimessä ei voida pitää tällaista aivot vadissa (brain in a vat) -ajatuskoetta vääränä, mutta siihen syventyminen vaatii ajatuskokeen tekijältä paljon. Jotkin näkemykset menevät niin pitkälle, että väittävät tietoisuuden vaativan (tai tietoisuuden simuloinnin) kehoa (vrt. Thompson & Cosmelli 2011).

Voidaanko uskottavasti johtaa kehon mielihyvään vaikuttava premissi seuraavasti:

(*P1.2) Keho voi tuottaa mielihyvää.

(*P1.3) Ajatus kehon puuttumisesta vaikuttaa negatiivisesti mielihyvän tunteeseen.

Nämä ovat varsin uskottavia väitteitä, kun otetaan huomioon ihmisen kehollisuus sekä nykyinen lääketieteellinen tieto kehon toiminnasta. Nozick ei tuo lainkaan esille seikkaa ajatuskokeessaan kehon puuttumisesta, joten emme voi sitä käyttää lopullisena kriteerinä. Kuitenkin voidaan olettaa, että yliälykkäät neurotieteilijät kykenevät tuottamaan riittävän reaktion keholta tähän ja näin voidaan saada keho täysin kokemuskoneeseen mukaan. Kuitenkin esiin nousee Nozickin muunnoskone. Tämä auttaa Nozickia esittämään väitteen, että kaikki kokemuskoneen sisällä tehtävät kehoa muokkaavat asiat tapahtuvat muunnoskoneen ansiosta myös todellisessa maailmassa olevalle keholle. Tällä tavalla edelleenkin taustalta löytyy ajatus kehollisuuden merkityksellisyydestä ja ettei sitä voida jättää huomiotta hyvinvointia ajatellessa. Luonnollisesti kokemuskoneessa ei muodostu ajatusta kehon

³⁶ Itä-Suomen yliopiston www-sivuilta löytyy juttu ”Suolistomikrobit voivat edistää sekä terveyttä että sairautta” <https://www3.uef.fi/web/saima/suolistomikrobit>,

puuttumisesta, mutta mielestäni tämä ajatus voi tulla mieleen, kun pohdintaan koneeseen astumista.

4.1.3 Ihmissuhteet

Ei tunnu vieraalta ajatella, että ihmisen hyvinvoinnin kannalta suhteet toisiin ihmisiin tuottavat mielihyvää ja että hyvinvoinnin kannalta merkitykselliset ihmissuhteet ovat toivottavia. Voidaan löytää vakuuttavia perusteluja sille, että ihminen tarvitsee toisia ihmisiä ja heidän palautettaan itsensä, itsetuntemuksen ja identiteettinsä kehittämiseen. Fuchs (2017) nostaa esiin, kuinka tunteita luodaan ihmisten välillä ja kuinka tunteet nousevat esiin vastavuoroisessa ihmisten välisessä suhteessa. Tunteet eivät synny pelkästään ihmisten sisällä. Tunteet myös tallentuvat kehon muistiin ja muistamme kehollamme myös, miten tietyissä sosiaalisissa tilanteissa tulee käyttäytyä ja näyttäytyä. Fuchs kutsuu tällaista kehomuistia ja kehojen välistä muistia *habituksiksi*³⁷, joka kuvaa esimerkiksi tietyn yhteiskuntaluokan jäsenien asenteita, tyyliä, makua ja käytöstä.

Nozick tekee ajatuskokeessaan varsin selväksi sen seikan, että koneympäristö on täysin ihmisen ohjelmoima siten, että siellä kohtaamamme ihmiset ja ns. toiset mielet ovat koneen tuottamia. Koneympäristössä ei ole muita ihmisiä, vaikka koneeseen voi astua kuka hyvänsä. Ympäriällä olevat ihmiset ovat simuloituja konemieliä. Kokemuskoneen kokemukset ovat täysin sidottuja mieleen eikä esimerkiksi kehoa ole tässä huomioitu. Tämä nostaa epäilyksen kokemuskoneargumenttia pohtivan mielessä, että kuinka koneen simuloimat mielet voivat tuottaa merkityksellisiä ihmissuhteita. Vaikkei tätä suoraan nosteta ajatuskokeessa esiin, niin on varsin uskottavaa, että tällainen ajatus voi syntyä ihmisen mielessä ja kehomuistissa.

Voidaanko uskottavasti muotoilla väite:

(*P1.4) Ihmissuhteet voivat tuottaa mielihyvää ja näin ovat osa hyvinvoinnin kokemusta.

Tätä voidaan pitää varsin uskottavana väitteenä ottaen huomioon, kuinka laajasti ihmissuhteiden merkityksen puolesta on esitetty argumentteja. Tässä ei kuitenkaan väitetä, että

³⁷ Ranskalaisfilosofi Pierre Bourdieu on tätä käsitettä työstänyt uransa aikana.

ihmissuhteet tuottavat hyvinvointia vain mielihyvän kautta, mutta sitä ei poissuljeta. Jälleen Nozickin kone kykenee tuottamaan kokemuksen ihmissuhteista, mutta pohtiessaan koneeseen astumista ihminen saattaa nähdä pelkän konemielen riittämättömyyden.

Jos ajattelemme myös pidemmälle, että kaikki ovat kytkettyjä koneeseen, mutteivat ole keskenään yhteydessä, niin voimmeko enää puhua esimerkiksi yhteisöistä tai yhteiskunnasta. Kaikki kelluisivat irrallisina yksilöinä tankeissaan. On varsin uskottavaa, että tällainen ajatus saattaa nousta mieleen ihmisen harkitessaan, että astuisiko hän kokemuskoneeseen vai ei.

Jälleen tämän argumentin heikko kohta on ihmisen omassa mielikuvituksessa ja kehityksen arvioinnissa. Nykyisen kehityksen valossa tekoäly- ja oppivien algoritmien tutkimuksessa on kuitenkin selkeästi mahdollisuuksien rajoissa luoda merkityksellinen tekoäly korvaamaan ihmissuhteita³⁸. Ajatus vain tuntuu vieraalta tällä hetkellä. Mielenkiintoisemmaksi kysymys nousee silloin, kun pohditaan a) kuka on tekoälyn ohjelmoinut ja b) mikä on oppivan algoritmin tavoite. Nämä molemmat seikat ohjaavat ajatusta siihen suuntaan, että jos kerran ihmissuhteet muokkaavat identiteettiä ja itsetuntemusta, niin mihin suuntaan kone ja algoritmi sitä muokkaavat. Kuka on päättänyt muokkauksen suunnan? Mikä on muokkauksen tavoite? Tässä nousee myös esiin kysymys vapaasta tahdosta ja sen kehittymisestä. Jos kanssakäyminen konemaailmassa on tekoälyn kanssa, niin millaiseksi ihmisen itsemäärääminen voidaan ajatella?

4.1.4 Yhteenvetoa Nozickin ajatuskokeesta

Edellä nostettiin esiin Nozickin kokemuskoneen taustalla hämöttävistä taustaoletuksista, joihin vastaaja todennäköisesti ainakin alitajuisesti osittain nojaa, jos hän kieltäytyy kytketyntymästä koneeseen. Esiin nousee keskeisesti ajatukset vapaasta tahdosta, kehollisuudesta sekä ihmissuhteiden merkityksestä mielihyvän lähteinä. Nämä jokainen ovat varsin uskottavia syitä sille, miksei koneeseen noustaisi eikä mikään niistä kumoa lopullisesti hedonismia. Näin ollen esitetyt vasta-argumentit heikentävät Nozickin ajatuskokeen käyttöä hedonismin kumoamisessa.

³⁸ Nopean yleiskuvan tekoälyn vaikutuksista sosiaalisiin suhteisiin saa The Atlanticin artikkelista ” How AI Will Rewire Us”, joka löytyy osoitteesta <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2019/04/robots-human-relationships/583204/>.

Näiden vasta-argumenttien valossa Nozickin lyhyet pohdinnat tulos- ja muunnoskoneista näyttävät uudessa valossa. Nozickin muunnoskone saattaa rauhoittaa siinä mielessä, että vaikka koneessa mielihyvä tuotetaan, niin voidaan samalla taata, että koneessa tapahtuvat asiat tapahtuvat todellisuudessa. Kone-elämä ja koneen tuottamat kokemukset eivät tätä vaadi, mutta todellisuudessa elävä ihminen saattaa tällaista vakuutusta tarvita. Voisiko siis olla niin, että kokemuskone ottaa pois jotain varsin inhimillistä, kuten ihmissuhteet, kehollisuuden sekä vapaan tahdon mielihyvän lähteenä? Näin näyttää olevan. Kaikkien näiden inhimillisten ominaisuuksien voidaan nähdä tuottavan myös mielihyvää ihmiselle, joten näitä osin näyttää siltä, että kokemuskoneeseen astuminen itsessään poistaa mielihyvän lähteitä.

4.2 Linin Identtinen elämänaika -ajatuskoe

Linin (2016a) Identtinen elämänaika -ajatuskoe vertaa keskenään kahta identtistä elämää, joista toinen tapahtuu kokemuskoneessa ja toinen todellisuudessa. Ajatuskoe on suoraan suunnattu hedonismin kumoamiseksi. Linin mukaan tämä asetelma ei kannata mukanaan vinoumia, arvoja tai asenteita, jotka ovat läsnä Nozickin ajatuskokeessa. Päällisin puolin tämä näyttää tällaiselta. Lisäksi menetelmällisesti Linin koe on parempi. Siinä verrataan hyvinvointia hyvinvointiin. Kokeessa myös koehenkilöiden kokemukset esitetään täsmälleen yhtä suuriksi. Näin ollen se pureutuu suoraan Weijersin ja Kolberin vastaesimerkkien heikkoon kohtaan elämäkokemuksen verrattavuudesta. Hedonismin mukaan hyvinvoinnin tulisi siis olla yhtä suuri ja Lin väittää, ettei tällainen intuitio kuitenkaan tilanteessa synny. Kuitenkin voimme löytää vinoumia Linin argumentaatiosta sekä myös aiheen vaihtamisen ongelman.

4.2.1 Kehollisuus, ihmissuhteet ja vapaa tahto Linillä

Yllä olevasta Nozickin kokeen kritisoinnista kehollisuus menettää ainakin osittain voimaansa. Linin kokeessa ihminen B, Bill, on ollut koneessa koko ikänsä ”a robot plugged him into the machine immediately after he was born (Lin 2016a, 321).” Ei ole uskottavaa, että B:n arviointiin omasta hyvinvoinnista kehollisuus nousisi sen erityislaatusempaan merkitykseen. Se on sitä, mihin Bill on tottunut elämänsä aikana. Varsinkin, jos vielä ajattelemme kokemuskoneen sisältävän Nozickin hahmotteleman muunnoskoneen, joka tuottaa ne keholliset muutokset kuin mitä B koneessa kokee.

Ihmissuhteiden ja vapaan tahdon kohdalla Linin ajatuskoe kuitenkin nostattaa samoja tausta-ajatuksia kuin Nozickin koe. Lin toteaa, että: ”Indeed, at no point after Bill’s birth is any person even aware of his existence (2016a, 321).” Bill on siis täysin konemieliemien kanssa tekemisissä. Lin jättää auki, kuinka Billin kokemukset koneessa syntyvät, mutta kokemuksellisesti Billin elämä on täysin verrannollinen A:n, Adamin, elämään nähden³⁹. Kuitenkin jälleen, koska Bill ei ole tekemisissä muiden ihmisten kanssa ja koska ympäristö on valmiiksi ohjelmoitu, niin ulkopuolinen voi kokea maailman vieraaksi arvioidessaan Billin deterministisesti määritettyä maailmaa. Tässä kohdassa herää voimakkaasti ajatus siitä, että miten identtinen elämä tuotetaan. Tuotetaanko se esimerkiksi sekunnin viiveellä B:lle ja siinä simuloidaan vain A:n elämää? Jos näin on, niin tässä ei ole lainkaan kysymys vapaasta tahdosta, vaan oman elämän sivusta katsomisesta. Tämä ei suoranaisesti, jälleen, ole todiste suoraan hedonismien puolesta, mutta osoittaa, ettei Linin ajatuskoe kykene sitä lopullisesti kumoamaan. Hedonistille A:n ja B:n elämät ovat yhtä miellyttäviä.

4.2.2 Ulkopuolisen havainnoijan ongelma

Suurin ongelma Linin ajatuskokeessa on, että hän vaihtaa aihetta. Hän esittää vertailevansa kahta samanlaista hyvinvointia keskenään, mutta salakuljettaa arvioijaksi ulkopuolisen arvioijan. Hän nojaa yleiseen *vertailuintuitions*, jossa vertailijoina toimivat ulkopuoliset, eivät hyvinvoinnin kohteena oleva yksilö. Linin argumentin ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta voisi tiivistää seuraavasti, ilman kokemuskonetta:

(U1) A’ elää yhdenlaista elämää.

(U2) B’ elää toisenlaista elämää.

(U3) Ulkopuolisen on mahdollista kertoa, kumman elämä tuottaa korkeamman hyvinvoinnin sitä elävälle.

Tarve ulkopuolisen arvioijan tuomisesta yksilön hyvinvoinnin arviontiin tuntuu kuitenkin olevan ristiriitainen hyvinvoinnin määrittelyn kanssa. Feldman (2004, 1) toteaa, että hyvä elämä on ”elämää, joka on itsessään hyvää sitä elävälle.” Tämä toimii myös riittävänä määrittelynä

³⁹ Tässä ei voida olettaa, että ne ovat identtisiä jokaista pienintä piirrettä myöten, eli että Billin elämä olisi kopio Adamin elämästä. Sillä kopio Billin elämä tällaisessa tilanteessa tulisi olla, jos olettaisimme Adamin elävän todellisessa maailmassa. Ja kuitenkin identtisten elämien kohdalla tämä ajatus voi juolahtaa mieleen.

hyvinvoinnille. Jos hyväksymme tämän määritelmän hyvinvoinnista, niin silloin yksilön omat kokemukset nousevat keskeiseen rooliin. Tämä luonnollisesti olettaa kokemusrajoituksen totuuden. Tällöin ulkopuolisen arviota toisen yksilön hyvinvoinnista ei voida pitää lopullisena. Vaikka pystyisimme ulkopuolisena kertomaan, että jokin valinta on toiselle parempi, niin ulkopuolinen ei koskaan pysty luotettavasti arvioimaan samalla tavoin kaikkia tekijöitä toisen yksilön tilanteesta. Ulkopuolisen arvio A:n ja B:n elämien verrattavuudesta ei tunnu uskottavalta. Kuinka arvioija kykenee sanomaan kumpi on parempaa, jos ne tuottavat saman määrän mielihyvää? Mistä näkökulmasta arvio tehdään? Meidänkö näkökulmasta, jotka elämme todellisessa maailmassa? Ulkopuolisen arvioijan mukaan tuominen pyrkii mahdollistamaan objektiiviset hyvinvointiteoriat. Tällaiseen arvioon voidaan liittää sitten muita parametreja kuin mitä yksilö itse kokee hyvän elämänsä rakennuspalikoiksi. Mahdollisuus ulkopuolisen arvioijan toimimisesta hyvinvoinnin arviojana tuntuu vieraalta. Löytyy esimerkkejä siitä, kuinka päällisin puolin erittäin hyvää elämää viettävät ihmiset ovat onnettomia. Löytyy myös vastakkaisia esimerkkejä, kuinka päällisin puolin erittäin kurjalta näyttävä elämä on sitä elävälle erittäin antoisaa. Tiedetään, että jotkut jopa luopuvat kaikesta maallisesta, että voivat keskittyä täysin henkiseen elämään⁴⁰.

Voidaan aina väittää, että joissakin tapauksissa ulkopuolinen kykenee arvioimaan yksilön elämää neutraalimmin. Edellä esitetty esimerkki Onnellisesta liikemiehestä osoitti, että hänen onnellisuutensa perustui valheeseen. Tämä on merkittävä jako, että onko hyvä elämä hyvää sitä elävälle ja on se itsessään hyvää sitä elävän *mielessä*. Vastaus Onnellisen liikemiehen kysymykseen, että onko hänen elämänsä hyvää vai ei kertoo aika pitkälle myös sen, että oletko objektiivisten vai subjektiivisten hyvinvointiteorioiden kannalla. Itse näen, että vastaus ei voi olla Onnellisen liikemiehen tapauksessa sitä elävän mielestä muuta kuin, että hänen elämänsä hänelle on hyvää elämää. Voin myös osoittaa kysymyksen itselleni ja toteaisin, että elämäni olisi parempaa silloin, kun eläisin tällaisessa petoksen tilassa. Tarkoittaako tämä, että hyväksyn itsepetoksen osana hyvää elämää. Vastaukseni on, että mielestäni on riittävästi näyttöä siitä, että jonkin tasoinen itsepetos on välttämätön osa hyvää elämää.

Olisiko uskottavaa muotoilla seuraavat väitteet:

⁴⁰ Tässä lauseessa on mahdollista nähdä arvostelma sisäänkirjoitettuna, jonka mukaan ainakin jotain maallista tarvitaan hyvinvointiin. Tätä tällä ei kuitenkaan ajeta takaa.

(*P1.5) Ihminen itse kykenee parhaiten arvioimaan mielihyvän määrän tietyllä hetkellä ja vertaamaan sitä elämänsä muihin kohtiin.

(*1.6) Ihminen itse kykenee arvioimaan merkittävässä määrässä tapauksia parhaiten voiko jokin muutos tilanteessa johtaa suurempaan mielihyvään tulevaisuudessa.

Esimerkiksi Wilson ja Gilbert (2003) esittävät erittäin hyvän yhteenvedon ihmisen kyvystä ennustaa tulevaisuuden tunteitansa. Osoittautuu, että ihminen arvioi järkeensä positiivisia tunteita yläkanttiin. Negatiivisten tunteiden kohdalla niiden vaikutus ja kesto arvioidaan myös yläkanttiin ja niistä toivutaan nopeammin. Merkille pantavaa on myös, että ihminen pyrkii löytämään tunne-ennustuksilleen ulkopuolista apua. Positiivisissa tapauksissa nähtiin monesti onnen tai ulkopuolisen johdatuksen olleen asialla tapahtuman taustalla, vaikka tosiasiallisesti teki ihmisen omat psykologiset prosessit muokatessaan tapahtumasta ihmiselle ”parhaan mahdollisen”. Myös negatiivisten tapahtumien osalta ihminen ”keksii” selityksiä, miksi tapahtuma ei ollutkaan niin negatiivinen kuin se kenties olisi voinut olla. Näin negatiivisista tapahtumista toivuttiin nopeammin. Kuitenkin nämä tulokset eivät sulje pois sitä, että ihminen itse pystyy suuressa mittakaavassa tietämään, mihin suuntaan haluaa elämänsä viedä. Omien tunteiden arvioiminen siitä, kuinka onnellinen on oman joukkueensa voittaessa ei ole täysin verrattavissa siihen, kun ihminen valitsee mielenkiintonsa kohteita, eli haluaako perehtyä jalkapalloon, balettiin tai auton korjaamiseen.

Voisimme tehdä Linin vertailuargumentin toisella tavalla. Kuvitellaan, että Bill elää virtuaaliympäristössä, jossa hän elää omaa miellyttävää elämäänsä. Todelliseen maailmaan on luotu laboratorioympäristö, joka vastaa Billin virtuaaliympäristöä. Tässä voisi käyttää ajatuskokeen hahmottamiseen elokuvan Truman Show -ympäristöä. Tässä laboratorioympäristössä Adam elää näyttelijöiden keskuudessa. Nämä näyttelijät toimivat kuten Billin virtuaaliset ystävät virtuaalimaailmassa. Näyttelijät luovat käsikirjoituksen virtuaalimaailman tapahtumien mukaan ja sitten tuottavat Adamille verrannolliset kokemukset kuin mitä Bill kokee virtuaalimaailmassa. Näyttelijät reagoivat kuten Billin ystävät reagoisivat virtuaalimaailmassa ja samanarvoisia mielihyvän ja kivun tunteita luodaan Adamille laboratorioympäristössä kuin mitä Bill kokee virtuaalimaailmassa. Nyt kysymys kuuluu, kumman hyvinvointi on suurempi Adamin vai Billin? Uskottava vastaus on, että he molemmat elävät yhtä hyvää elämää. Molempien elämä on simuloitua ja mielihyvän tunteet ovat yhtä suuria. Kysyttäessä, että kumpaa elämää mieluummin eläisit, niin vastaus voisi uskottavasti olla, että kumpi tahansa käy.

Tässä kohdassa voidaan myös pohtia, miten ajatus vapaan tahdon menettämisestä vaikuttaa kokemuskoneeseen astumiseen. Kun verrataan keskenään Matrixin tapaista virtuaalimaailmaa ja Truman Show:n tapaista simulaatiota, niin pintaan voidaan saada vapaan tahdon menetyksen tuoma vinouma. Kummassa maailmassa mieluummin eläisit Matrixissa vai Truman Show:ssa? Mikäli ajatus manipuloituista kokemuksista, jotka tuottavat näyttelijät tuntuvat vieraalta, niin silloin vapaan tahdon tuottama mielihyvän tunnesaattaa aiheuttaa tämän. Truman Show:n tapauksessa ihminen muuttuu kokemuksia vastaanottavaksi koneeksi, jonka jokainen tunneliike on manipuloitu. Ihminen voi kokea, että manipuloitua ulkoa tuotavat kokemukset rajoittavat hänen kykyään itse valita mielihyvänsä kohteita. Tämä on luonnollisesti enemmän argumentti ajatuskokeen asettelua vastaan kuin puolustus hedonismille.

Suurin ongelma Lin argumentissa on ulkopuolisen havainnoijan mukaan tuominen. Tällöin antaudutaan ajatukselle, että ulkopuolinen kykenee näkemään, millainen elämä on hyvää kellekin ja että ulkopuolinen kykenisi tekemään lopulliset arviot kenen elämä on parempaa ja kenen huonompaa. Tilannehan ei kuitenkaan aina ole näin. Lin salakuljettaa arvioonsa ulkopuolisen arvioijan, jolla on jokin kriteeristö, jonka mukaisesti kahta elämää verrataan toisiinsa. Tämä ei ole verrattavissa siihen, kun itse arvioimme, mikä on itsellemme parasta tulevaisuudessa, sillä tällöin käytämme vain ja ainoastaan itse luomaamme kriteeristöä. Tuomalla ulkopuolinen arvioija mahdollistetaan objektiivisten teorioiden sisäänmarssi. Tämä tukee myös Linin omaa tavoitetta listateorioiden puolesta, jotka vaativat, että hyvinvointiin kuuluu jotain muuta kuin pelkkä mielihyvä.

4.3 Nozickin ja Linin ajatuskokeiden kehittäminen

Edellä nostettiin esiin neljä keskeistä seikkaa, jotka nousevat Nozickin ja Lin ajatuskokeita pohdittaessa: vapaa tahto, ihmissuhteet, kehollisuus ja ulkopuolinen arvioija. Nämä vaikuttavat Nozickin ja Linin ajatuskokeiden taustalla julkilausumattomina. On uskottavaa, että nämä taustalla olevat seikat vaikuttavat ihmisen arvioon kokemuskoneeseen astumista vastaan. Tekstissä esitettiin kuusi uutta premissiä, jotka pyrkivät eksplikoimaan Linin ja Nozickin aiheuttamat vinoumat ajatuskokeessa. Nämä kaikki koskevat sitä, mistä mielihyvän tunne saattaa syntyä ja ovat näin ollen (P1):n tarkennuksia. Poikkeuksena on premissi (*P1.4), joka vain yleisellä tasolla tarkentaa ihmissuhteiden merkitystä hyvinvointiin. Ihmissuhteiden vaikutus hyvinvointiin voidaan perustella tulevaksi mielihyvän kautta. Esitetyt eksplikoitavat lisäpremissit ovat:

(*P1.1) Mielihyvä syntyy mahdollisuudesta käyttää vapaata tahtoa määrittäessään itselleen elämänsä tarkoitusta.

(*P1.2) Keho tuottaa mielihyvää.

(*P1.3) Ajatus kehon puuttumisesta vaikuttaa negatiivisesti mielihyvän tunteeseen.

(*P1.4) Ihmissuhteet voivat tuottaa mielihyvää ja näin ovat osa hyvinvoinnin kokemusta.

(*P1.5) Ihminen itse kykenee parhaiten arvioimaan hänen mielihyvänsä määrän tietyllä hetkellä ja vertaamaan sitä elämänsä muihin kohtiin.

(*1.6) Ihminen itse kykenee arvioimaan merkittävässä määrissä tapauksia parhaiten voiko jokin muutos tilanteessa johtaa suurempaan mielihyvään tulevaisuudessa.

Seuraavaksi pyritään ottamaan huomioon nämä tarkennukset ja rakentaman ajatuskoe, joka toisi neutraalimmin esiin ihmisen suhteen hedonismiin. Selkeintä lienee lähteä liikkeelle Lin suurimmasta puutteesta eli ulkopuolisen vertailijan mukaan tuomisesta eli (*P1.5) ja (*P1.6). Suoraviivaisin tapa välttää ongelma on antaa yksittäisen ihmisen arvioida omaa hyvinvointiaan kokeen kuluessa. Näiltä osin Nozickin alkuperäinen asetelma on parempi, sillä se koskee vain ihmisen omaa arviota hyvinvoinnistaan.

(*P1.1) eli ihmisen vapaatahto ja ihmisen oman toiminnan vaikutus elämänsä etenemiseen voidaan toteuttaa ainakin kahdella tavalla. Ensimmäisenä on, että ihminen kykenee koneen sisällä tekemään valintoja siten, etteivät nämä ole ennakoon ohjelmoituja. Tämä on sekä varsinkin Nozickin kokeen heikko kohta. Lin ei ota ajatuskokeessaan kantaa, miten kokemukset syntyvät. Toinen mahdollisuus on, että ihminen elää välillä koneessa ohjelmoiduissa kokemuksissa ja välillä todellisessa elämässä vaikuttaen valintoihinsa. Näin hän ei ole pelkästään koneen tuottamien kokemusten vastaanottaja. Merkityksellisyyden tuoman mielihyvän luominen liittyy vapaaseen tahtoon, joten jos saamme luotua vapaan tahdon ajatuskokeen sisällä, niin silloin voimme olettaa merkityksellisyyden luomisen mahdollisuuden.

Aidot ihmissuhteet (*P1.4) vaativat, että ihminen kykenee kohtamaan toisia mieliä siten, ettei hänen ajatuksiaan ja kokemuksiaan ole ennakolta ohjelmoitu eikä kohdattavia mieliä ole ennakolta ohjelmoitu antamaan tiettyjä ärsykeitä. Jälleen tämä voidaan toteuttaa ainakin kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on mahdollistaa mielen kohtaaminen koneen sisällä. Ei ole syytä rajoittaa kokemuskonetta yhden ihmisen koneeksi, vaan kokeessa voidaan ajatella,

että koneessa on useita ihmisiä kytkettyinä siten, että he voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään. Toinen vaihtoehto on, että ihminen pystyy ainakin välillä kokea aitoja toisia mieliä.

Kehon puuttuminen ajatuskokeessa voi vinouttaa ajatusta (*P1.2) ja (*P1.3). Koe täytyy suunnitella joko siten, että se on kuin Linin koe, jolloin kehon ajattelemisen käy kokonaan kokemuskoneen ehdoilla. Toinen tapa on ajatella, että ainakin välillä kehoa voidaan käyttää. Luonnollisesti mukana on oltava Nozickin muunnoskone, joka huolehtii kehon kunnosta sinä aikana, kun ihminen on kokemuskoneessa.

Seuraavaksi esitetään kaksi ajatuskoetta, joissa edellä esitetyt premissit huomioidaan ja mahdollistetaan ihmisen itsensä arvioida omaa hyvinvointiaan omien kokemustensa pohjalta.

4.3.1 Identtinen elämänaika 2.0

Linin rakentama ajatuskoe vaatii kohteen muutosta, jotta kokeen lukija päätyy Linin haluamaan *vertailuintuitions*. Vertailuintuitions täytyy syntyä ulkopuolisen mielessä. Arviossa ei voida vedenpitävästi väittää, etteikö arvosteluasteikkoon tulisi mukaan arvioijan ajatuksia esimerkiksi vapaasta tahdosta tai ihmissuhteista. Kuitenkin Linin ajatuskoetta voidaan muokata siten, että osa heikoista kohdista vältetään, kenties jopa merkittävin osa⁴¹. Yllättävästi nämä muokkaukset kääntävät vertailuintuitions pääläelleen.

Lähdetään liikkeelle samoin kuin Lin, että meillä on kaksi henkilöä A2, Axel, ja B2, Bob. Axel ja Bob ovat laboratoriossa syntyneet identtiset kaksoset. Kokeen taustalla voidaan ajatella olevan ihmisen hyvinvoinnista kiinnostunut tekoäly, joka kykenee ohjamaan joukkoa robotteja. Näin ollen kukaan ihminen ei ole tietoinen Axelin ja Bobin syntyperästä tai että he ovat identtisiä kaksosia. Axel annetaan adoptoitavaksi heti syntymästä ja Bob kytketään kokemuskoneeseen. Kokemuskone on myös muunnoskone, jotta kaikki kokemusten tuottamat muutokset tapahtuvat keholle todellisessa maailmassa. Bob saa kokemuskoneen kautta kaikki samat kokemukset kuin Axel kokee todellisessa elämässä. Eli kokemuskone simuloi täydellisesti Axelin elämää. Näin Bob elää koneessa samaa elämää kuin Axel⁴².

⁴¹ Tätä uutta rakennettavaa ajatuskoetta voidaan pitää vastaesimerkinä ja näin verrata esimerkiksi Dennetin ajatuskokeeseen Marystä ja sinisestä banaanista.

⁴² Lin (2016, 320) esittää, että Weijersin (2014) esittämä ajatuskoe 50% kone-elämästä ja 50% todellisesta elämästä ei tue johtopäätöstä hedonismin olemassa olosta. Tämä on oikealta tuntuva johtopäätös. Weijersin

Kuitenkin seuraavalla sairaalakäynnillä tekoölyn ohjaamat robotit vievät Axelin hetkeksi näkösuojan taakse ja siellä suoritetaan vaihto siten, että Axel ja Bob vaihtavat paikkaa. Näin siis Axel kytketään kokemuskoneeseen ja Bob palautetaan adoptiovanhemmilleen. Tämä paikkojen vaihtaminen jatkuu läpi heidän elämänsä. Aina tietyn väliajoin Axel ja Bob vaihtavat paikkaa, joten kumpikin on puolet elämästään ollut todellisessa maailmassa ja puolet kokemuskoneessa. Kuitenkin he ovat läpikäyneet täysin samat kokemukset.

Ajatuskokeen taustalla toimivat tyypilliset Nozickin ja Linin oletukset, että kun olet kytkettynä koneeseen, niin et ole siitä itse tietoinen. Näin ollen siirtyminen todellisen elämän ja kokemuskoneen luoman maailman välillä on saumatonta. Koska Axel ja Bob ovat identtisiä kaksosia ja muunnoskone huolehtii fyysisten muutosten tapahtumisesta, niin eivät ulkopuoliset ihmiset, eivätkä Axel tai Bob kykene havaitsemaan eroja fyysisessä olemuksessa. Huomaa, että muunnoskone huolehtii myös siitä, että jos esimerkiksi Axel katkaisee jalkansa patikkareissulla todellisessa elämässä, niin tämä sama tulee kokemuskoneen kautta kokemuksena Bobille. Muunnoskone huolehtii myös, että luunmurtuma syntyy Bobille myös fyysisesti. Kysymys kuuluu: Kumman elämä on parempaa Axelin vai Bobin?

Linin alkuperäinen vastaus hänen kokemuksellisesti identtisten elämän aikojen vertailuun oli, että todellinen elämä olisi kokemuskoneessa vietettyä elämää parempi. Lin esitti (2016a, 322):

- (1) A:lla on korkeampi hyvinvointi kuin B:llä.
- (2) Jos hedonismi olisi totta, niin A:lla ei olisi korkeampaa hyvinvointia kuin B:llä.
- (3) *Joten*: Hedonismi ei ole totta.

Nyt esitetty uusi versio Identtinen elämänaika 2.0 ajatuskoe tuottaa uskottavasti vastauksen, että Axelin ja Bobin elämät ovat yhtä hyviä. Alla esitetään tämä argumentti seuraten Weijersin ja Schoutenin (2013) esittämää abduktiivista argumenttia:

- (1B) Sisäisten kokemusten valossa elämä todellisessa maailmassa ei ole erotettavissa elämästä kokemuskoneessa. (Ajatuskokeesta johdettu)
- (2B) Kun A2:ta ja B2:ta pyydetään arvioimaan hyvinvointinsa tasoa, niin tuloksena on, että he kokevat hyvinvointinsa tason yhtä suuriksi. (Empiirinen väite)

kokeen heikko kohta on, että kokemuskoneen kokemukset esitetään Nozickin tavoin paljon enemmän mielihyvää tuottavina kuin todellisen elämän kokemukset.

(3B) Päättely parhaaseen selitykseen: Paras selitys 2B:lle on, että A2:n ja B2:n hyvinvoinnin taso on yhtä suuri.

(4B) Päättely parhaaseen selitykseen: Jos hypoteesi on paras selitys havainnolle, niin on rationaalista hyväksyä hypoteesi totena. (Standardi menetelmällinen premissi)

(5B) Jos 3B ja 4B pitävät paikkaansa, niin A2:n ja B2:n hyvinvoinnin taso ovat yhtä suuria.

(1J) Joten, on rationaalista uskoa, että vain ja ainoastaan sisäiset kokemukset vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin. (Modus Ponens 5B, 4B)

(6B) Paras selitys sisäisten kokemusten vaikuttamisesta ihmiselle on, että sisäinen asennehedonismi on totta.

(2J) Joten on rationaalista uskoa, että sisäinen asennehedonismi on totta. (Modus Tollens 5B, 6B)

Ajatuskoe Identtinen elämänaika 2.0 pyrkii esittämään premissin (1B) totena. Premissi (2B) esittää, mitä tulee vastaukseksi, kun kysytään miten Axel ja Bob arvioivat omaa hyvinvoinnin tasoa. (2B) on uskottava. Kun tietyssä ajanhetkessä Axelilta ja Bobilta pyydetään arvio oman hyvinvointinsa tasosta tai vertaamaan sitä muiden hyvinvointiin, niin on uskottavaa, että he arvioivat hyvinvointinsa tason yhtä suuriksi. Toki tämä vertailu pitäisi tehdä molemmille siinä vaiheessa, kun he ovat todellisessa elämässä, koska kokemuskoneessa simuloidaan todellista maailmaa. On kuitenkin uskottavaa, että jos maanantaina aamupäivällä Axel olisi todellisessa maailmassa ja hänelle esitettäisiin hyvinvoinnin tasoa koskeva kysymys ja päivällä tapahtuisi vaihto Axelin ja Bobin välillä. Iltapäivällä vastaavasti kysyttäisiin Bobilta hänen hyvinvointinsa tasoa, niin vastaus olisi varsin lähellä Axelin aamupäivän vastausta. Voisimme lisäksi olettaa, että tämän kyseisen vertailupäivä on erittäin tapahtumaköyhä eikä aiheuta kummankaan hyvinvointiin nousua tai laskua.

Tässä uudessa ajatuskokeessa verrataan täysin puhtaasti hyvinvointia hyvinvointiin eikä siinä nouse esiin piileviä oletuksia vapaasta tahdosta, merkityksellisistä ihmissuhteista tai kehollisuudesta. Lisäksi vertailun suorittaa henkilö itse koskien omaa hyvinvointiaan. On myös uskottavaa, että vaikka vertailun suorittaisi ulkopuolinen henkilö, niin hän arvioisi hyvinvoinnin tason olevan Axelilla ja Bobilla yhtä suuri. Toki ulkopuolinen vertailija voisi nähdä, että esimerkiksi Axel tekisi enemmän hyviä asioita kuin Bob. Kuitenkin, kun ulkopuolinen arvioisi, että miten Axel ja Bob itse kokevat elämänsä menevän, niin

ulkopuolisenkin olisi todettava, että he kokevat elämänsä yhtä hyväksi. Näin ollen tämä muokattu ajatuskoe toimii vähintäänkin osoituksena siitä, ettei hedonismia voida hylätä. Tosin heidän yhtä hyvää hyvinvoinnin tasoa selittää myös muutkin hyvinvointiteoriat.

Seuraavaksi argumentaatioketjussa pyritään liittämään toisiinsa sisäiset kokemukset ja sisäinen asennehedonismi (5B ja 6B). Lisäksi erikseen esitetään johtopäätös, etteivät ulkoiset kokemukset vaikuta hyvinvointiin, vaan että ainoa selitys on, että sisäinen asennehedonismi on totta (2J).

Argumenttiketjun heikoin lenkki on premississä (5B). On mahdollista, että voidaan löytää jokin toinen subjektiivinen teoria selittämään hedonismin tilalle tai rinnalle, miten sisäiset kokemukset vaikuttavat hyvinvointiin. Kuitenkin luvussa 2 esitettiin Linin (2014) vakuuttava **Hedonismin rinnakkaisargumentti**, joka poissulkee haluteoriat ja tällä hetkellä haluteoria on selkein vaihtoehto hedonismille subjektiivisten teorioiden joukossa.

Mutta eivätkö molemmat nyt koe todellista elämää ja sen mukanaan tuomaa jotain ”ylimäärästä” hyvinvointiatomia? Tämä on hyvä vastaväite, mutta yhtä vakuuttavasti voi mielestäni kysyä, että jos näin on, niin silloin täytyisi pystyä myös osoittamaan missä kohden Axelin ja Bobin elämät eroavat. Molemmat ovat kokeneet samat mielihyvät, mutta toinen koneessa ja toinen todellisessa elämässä. Eikö tällöin jommankumman hyvinvointi pitäisi olla parempaa, jos jokin ulkopuolinen vain tosimaailmassa oleva seikka siihen vaikuttaisi? Eikö jossakin kohden heidän elämänsä tämä ”ylimääräinen” hyvinvointiatomi olisi ollut hieman suurempi? Mielestäni tällaisen osoittaminen tässä esitetyssä ajatuskokeessa Identtiset elämäkokemukset 2.0 ei onnistu. Mikäli Alexin ja Bobin elämistä on mahdotonta mitata tämän ylimääräisen hyvinvointiatomin tuottamaa hyvinvointia, niin se on ristiriidassa vaatimuksen kanssa, että hyvinvointiteorian täytyy mahdollistaa hyvinvoinnin mittaaminen. Tällöin tulee mieleen mahdollisuus, että tämä ”ylimääräinen” hyvinvointiatomi joko on tai ei ole. Tämä oleminen näyttää olevan sidoksissa sen kanssa, että koetaanko elämää koneessa tai tosimaailmassa. Näin ollen voidaan pohtia sitä, että onko itseasiassa kyseessä vain tosimaailmassa elämän arvottaminen kone-elämän edelle.

4.3.2 Kokemuskone 2.0

Suurin ongelma Identtinen elämänaika 2.0 ajatuskokeessa on, että edelleenkin keskenään verrataan kahta erillistä elämää. On luontaista vierastaa tällaista pelaamista ihmisten elämällä. Olisiko mahdollista rakentaa ajatuskoe siten, että se koskisi yhtä ja samaa elämää?

Koko kokemuskoneargumentin yksi merkille pantavia seikka on, että tilanne salataan koneeseen astujalta. Hän ei saa tietää olevansa koneessa ja kokevansa vain simuloituja kokemuksia. Pitäisi herätä kysymys, että miksi näin. Eikö olisi uskottavampi todistus hedonismin puolesta, jos ihminen astuisi koneeseen tietoisesti ja omasta halusta? Ja eikö olisi parempi, että koneesta saisi astua pois, kun haluaa, sekä palata takaisin koneeseen, kun haluaa? Näin voisimme esittää ihmiselle suoraan kysymyksen, kumpi elämä on parempaa.

Yksinkertaistetaan Lin ajatuskoetta siten, että kohteena on yksi ihminen, joka voi halutessaan astua kokemuskoneeseen ja halutessaan tulla sieltä pois. Hän on tietoinen koneessa olostaan. Voidaanko ajatella, että ihminen astuisi koneeseen silloin, kun hän haluaa nostaa hyvinvointiaan? Kyllä voidaan. On erittäin uskottavaa, että ihminen astuu vapaaehtoisesti ja halukkaasti kokemuskoneeseen, jos sen tuottamat kokemukset ovat mielekkäämpiä kuin todellisessa elämässä tarjolla olevat. Minkä vuoksi pitäisi kieltää mahdollisuus astua halutessaan koneesta ulos? Minkä vuoksi tulee salata tietoisuus koneesta? Yksi vaihtoehto on, että koneeseen astuminen halutaan tehdä vastenmieliseksi.

Hedonismin vastustaja luonnollisesti toteaa tässä kohdassa, että koneesta ulosastuminen on osoitus, että elämään tulee ulkopuolinen tekijä ja verrataan jotain muuta kuin pelkkää kokemusta. Mutta voisiko ajatuksen kääntää toisinpäin? Kun olet koneessa, niin kaikki kokemuksesi tulevat sähköisinä impulsseina koneen tuottamina tietoverkkoja pitkin. Koneen tuottamat kokemukset ovat *puhtaita* kokemuksia, ts. niihin ei ole liittynyt ylimääräistä kolmatta tekijää. Jos olet koneessa ja saat nettiystävän, jota et ole koskaan tavannut muuten kuin netin kautta, niin eikö ole mahdollista, että tämä kokemus on syntynyt pelkästään mielihyvän johteesta. Toisaalta, miksi meidän tulisi sallia valinta mielihyvän lähteenä jalkapallon ja baletin välillä, muttei valintaa nettipelin ja jalkapallon välillä. Jos joku siis kokee virtuaalisen kokemuksen paremmaksi tavaksi viettää aikaansa, niin eikö tämä ole osoitus siitä, että yksilö pitää sitä parempana, koska saa siitä enemmän ja ainoastaan mielihyvää. Jos sähköisten impulssien tuottama mielihyvä on suurempi kuin todellisen elämän tuottama harrastus, niin eikö tämä ole hedonismia vahvistava. On vaarana, että vaadittaessa puhdasta

virtuaalikokemusta luodaankin itseasiassa koe arvostuksesta; arvostetaanko enemmän todellisuutta vai virtuaalisuutta.

Lin (2016a, 320) esittää Weijersin vastaaventyypistä ajatuskoetta vastaan argumentin, että se ei lopullisesti todista hedonismin totuutta, mutta se ei myöskään kumoa sitä vaan pitää sen edelleen mahdollisena. Saattaahan vain olla, että kone-elämän tuottamat mielihyvän tunteet ovat suurempia kuin muut hyvinvointia tuottavat seikat, joita voi kokea vain todellisessa maailmassa. Onko tämä mahdollista? On hyvin uskottavaa, että oli oikea hyvinvoinnin teoria mikä hyvänsä, niin löytyy tilanteita, joissa ihminen pakenisi mielellään kokemuskoneeseen. Esimerkiksi on helppoa kuvitella, että erittäin kivuliasta elämää viettävä henkilö tai loppuiäksi vangittu valitsisivat kokemuskoneessa elämisen. Voidaanko mitenkään löytää ajatuskoe, joka ratkaisisi tämän tilanteen? Ei välttämättä, mutta seuraavaksi esitetään mahdollisimman lähellä todellisuutta oleva ajatuskoe ja kysytään, voisiko hedonismi selittää ihmisen valinnat.

Ajatellaan Kokemuskone 2.0, joka mahdollistaa täydellisen virtuaalisen kokemuksen, mutta jätetään pois muunnos- ja tulokoneet. Kokemuskoneessa 2.0 on mahdollista kohdata toisia ihmisiä, jotka ovat oikeasti olemassa jossain päin maailmaa vastaavasti kytkeytyneenä koneeseen. Voimme ajatella koneen olevan pitkälle kehitetty versio nykyisistä monipelaaja- tai monikäyttäjäympäristöistä kuten esimerkiksi Minecraft tai Secondlife, jotka ovat varsin yleiskäyttöisiä ympäristöjä. Jotkin rajatumpaan toiminnallisuuteen keskittyvät pelit, kuten esimerkiksi ammuntopelit Player Unknown's Battleground tai Tarkov, ovat yksityiskohdiltaan huomattavasti paremmalla tasolla. Hyvän esimerkin tällaisesta Kokemuskone 2.0:sta tarjoaa elokuva Ready Player One, jossa ihmisillä on virtuaalilasit ja haptiset puvut käytössään ja he pystyvät näiden kautta kirjautumaan OASIS-nimiseen virtuaalimaailmaan. Heillä on mahdollisuus käyttää esimerkiksi loputtomia juoksumattoja, joiden avulla voidaan simuloida fyysisen liikkeen kautta liikkumista virtuaalimaailman sisällä.

Pelin tai virtuaalimaailman sisällä pystyt kommunikoimaan toisten todellisten ihmisten kanssa. Pystyt pelaamaan pelituttujen kanssa tai sitten aloittamaan vieraiden ihmisten kanssa pelaamisen ja tutustua heihin pelin aikana. Voit kohdata ihmisiä mistä päin maailmaa tahansa. Tai voit sopia todellisessa maailmassa olevan ystäväksi kanssa, että vietätte aikaa yhdessä virtuaalimaailmassa ja ollessanne virtuaalimaailmassa voitte vaihtaa ajatuksia keskenänne.

Näissä edellä mainituissa virtuaaliympäristöissä voivat ihmiset tehdä merkityksellisiä asioita toisillensa. Esimerkiksi niin kutsuttuja skinejä eli ulkoasuja voidaan suunnitella ja niillä voidaan käydä kauppaa. Skinit ovat esimerkiksi koristeita tai vaatteita. Ihmiset pystyvät jo

elättämän itsensä jakamalla suoratoistona videota omasta pelaamisestaan tai olemisestaan virtuaalimaailmassa. Erittäin pitkällä tällaisessa ollaan avaruuspelissä EVE, joka mallintaa erittäin todenmukaisesti taloudellista toimintaa.

Tällainen Kokemuskone 2.0 on pääpiirteissään seuraavanlainen:

- Ihminen tietää, milloin on koneeseen kytketty ja milloin on todellisessa maailmassa.
- Ihminen tietää, että hänen kokemansa asiat ovat virtuaalisessa maailmassa koettuja.
- Ihminen kykenee luomaan koneen sisällä uusia ihmissuhteita itselleen tuntemattomien ihmisten kanssa
- Ihminen pystyy saamaan koneen sisällä mielihyvää uusista ihmissuhteista toisten ihmisten kanssa, jotka ovat myös vapaaehtoisesti koneeseen kytketyneet.
- Ihminen pystyy itse tekemään valintoja koneen sisällä, ts. hän ei menetä tuntemusta vapaasta tahdosta.
- Vapaa tahto on kaikilla koneeseen kytketyneillä ja näin ollen ihmisen valinnoilla ei voida pakottaa toisia ihmisiä toimimaan vastoin tahtoaan.
- Kokemuskone 2.0 luo täydellisen kokemuksen ympäristöstä ja ei ole näiltä osin erotettavista todellisen maailman kokemuksista.

Kuten näistä suuntaviivoista voidaan huomata, niin Kokemuskone 2.0:n sisällä ihmisten käyttäytymistä ja reagoimista ihmissuhteissa voidaan verrata todelliseen maailmaan. Voidaanko väittää, että yllä oleva lista osoittaa esimerkiksi merkityksellisten ihmissuhteiden osoittavan, että kyse ei enää ole koneen tuottamasta illuusiosta, vaan kyseessä on todellisen maailman tuottama ihmissuhde. Näin ei ole välttämättä. Jos ihmissuhde on luotu puhtaasti virtuaalimaailmassa ja sitä ylläpidetään pelkästään virtuaalimaailmassa, niin voidaan uskottavasti väittää, että kaikki siihen liittyvät kokemukset johtuvat pelkästään mielihyvän tunteesta. Tunne virtuaalimaailmassa olemisesta ja muiden kanssa elämisestä johdetaan suoraan koneen välityksellä ihmiselle ja se mitä tästä syntyy voidaan uskottavasti olettaa olevan ihmisen sisällä syntyvää mielihyvän tunnetta.

Ajatellaan henkilöä C, Cecilia. Cecilia elää tavallista 30-vuotiaan elämää. Opinnot ovat juuri päättyneet ja hän on saanut ensimmäisen työpaikkansa asiakaspalvelijana. Työpäivänsä päättyessä hän valmistaa nopeasti mikroatrian ja syötyään kytkeytyy Kokemuskone 2.0. Täällä ovat kaikki hänen ystävänsä ja yhdessä he viettävät suuren osan aikaansa pelaten heille mieluista keskiaikaan sijoittuvaa simulaatiopeliä. He ovat käteviä graafisia suunnittelijoita ja kykenevät tekemään virtuaalimaailmaan sopivia kangaskuoseja ja näistä vaatteita. Näin he

pystyvät saamaan ylimääräistä ansiota virtuaalivaluutassa ja euroissa. He myöskin viettävät elokuvailtoja silloin tällöin ja katsovat kukin tykönään samaa elokuvaa ja kommentoivat sitä toisilleen Kokemuskone 2.0:n sisällä. Tiistaisin ja torstaisin Cecilia osallistuu intialaisen swamin vetämään meditaatiokurssiin kello 18—20. Tyypillisesti työpäivinä Cecilia viettää noin viisi tuntia kokemuskoneessa. Illalla Cecilia kirjautuu ulos koneesta, syö iltapalan ja menee nukkumaan. Viikonloppuina Cecilia viettää koneessa enemmän aikaa aina kymmenestä tunnista 14 tuntiin. Viikonloppuisin hän osallistuu usein viikonloppuseminaareihin koskien historiaa, joka on hänen intohimonsa. Cecilia kokee erityistä mielihyvää siitä, että hän voi osallistua seminaariryhmänsä kanssa virtuaalivierailuihin ympäri maailman erilaisiin historiallisiin kohteisiin. Osa kohteista on todellisuudessa kuvattu paikan päällä ja osa on virtuaalisesti rakennettu muistuttamaan jotain historiallista ajankohtaa. Kaiken tämän hän voi tehdä omasta kodistaan ja näin osaltaan vaikuttaa positiivisesti hiilidioksidipäästöjen pienentämiseen. Itse asiassa suuri osa maailman matkailusta hoidetaan Kokemuskoneen 2.0 sisällä virtuaalisissa kohteissa. Kauppa-asiat hoituvat sutjakkaasti netin kautta tilattuna, jonka luonnollisesti voi tehdä koneen sisällä. Toimitus tapahtuu suoraan kotiovelle.

Nyt voi kysyä, että nousisiko vai laskisiko Cecilian hyvinvointi, jos hän ei enää voisi kytkeytyä koneeseen? Epäilemättä vastaus on, että hyvinvointi laskisi. Tämä voidaan olettaa siitä, että hän jo ennen koneeseen astumista päätti valita koneeseen kytkeytymisen kaikista muista mahdollisista vaihtoehdoista. Seuraavaksi pitää kysyä, mikä saa aikaiseksi hyvinvoinnin laskun? Kaikki ärsykkeet, jotka nostavat hyvinvointia koneen sisällä tulevat sähköisesti ja voidaan uskottavasti väittää niiden tulevan pelkästään mielihyvystä. On uskottavaa, että hyvinvoinnin lasku johtuu mielihyvän tunteiden poistamisesta. Erilaiset pelit ja sovellukset kyetään nykyään suunnittelemaan siten, että ne tuottavat jatkuvasti mielihyvän impulsseja ihmisille ja tämän vuoksi ihmiset niitä käyttävät mielellään. Joillekin nettipelin pelaaminen voi tuottaa enemmän mielihyvää kuin jalkapallon pelaaminen.

Ensimmäinen vastaväite saattaisi kuulua, että hän saa sen työpäivän kuluessa hyvinvointia nostavia seikkoja todellisesta elämästä, jotka eivät ole pelkästään mielihyvän tunteita. Ajatuskoetta on kuitenkin helppo laajentaa siten, että Cecilia kykenee tekemään työnsä etätyönä tietokoneen kautta. Cecilian tekemä asiakaspalvelutyö voidaan toteuttaa yhtä hyvin tietokoneen välityksellä etätyönä, eikä sen tarvitse olla yrityksen asiakaspalvelupisteessä. Työ olisi samansisältöistä etätyönä kuin yrityksessä olevassa asiakaspalvelupisteessä. Etätyössä hän vain kommunikoi asiakkaiden kanssa esimerkiksi sähköpostin, tietojärjestelmien ja

videoneuvotteluvälineiden kautta. Sama työ tulisi tehtyä etätöinä kuin aiemmin yrityksen asiakaspalvelupisteessä.

Tätä voitaisiin edelleen laajentaa siten, että työ itsessään olisi koneen tuottamaa virtuaalityötä, ts. Cecilia ei kohtaisikaan todellisia asiakkaita vaan tietokoneen tuottamia virtuaalisia asiakkaita. Huomaisiko Cecilia eron? Ei välttämättä ja hän kuitenkin saisi työstään saman kokemuksen ja mielihyvän kuin aikaisemmin.

Toinen vastaväite saattaa liittyä pakollisiin koneen ulkopuolella suoritettaviin nk. ylläpitotehtäviin, joita ovat mm. syöminen, hygieniasta huolehtiminen ja nukkuminen. Voidaan kuitenkin väittää, että jos myös nämä halutaan koneen hoidettavaksi, niin se tuntuu olevan vain ajatuskokeen turhaa monimutkaistamista. Luonnollisesti kaikista näistä seikoista voidaan saada mielihyvää, mutta paino on sanalla *mielihyvää*. Esimerkiksi syöminen voi antaa suurta mielihyvää, koska siihen liittyy paljon aistimuksia: hajuja, makuja, miellyttävä tarjolle asettaminen sekä haptisia kokemuksia ruuan rakenteesta. Lisäksi nämä aistimukset saattavat herättää miellyttäviä muistoja. Yhtä kaikki, nämä ovat mielihyvän tunteita ja ne voidaan periaatteessa saada aikaiseksi kokemuskoneessa, jos niin pitkälle halutaan mennä. Jos taas ajatuskokeessa halutaan ihminen kytkeä letkuihin saamaan ravintoa ja suorittamaan ulostamisen, niin silloin argumentaatio ajatuskoetta vastaan alkaa nojaamaan vieraannuttaviin elementteihin.

Kolmas vastaväite saattaa liittyä siihen, että Cecilia ei tee sellaisia asioita, jotka monet muut kokevat hyvinvointinsa kannalta tärkeiksi. Tähän voi vastata, että tämä on itse asiassa yksi tämän ajatuskokeen kulmakiviä. Cecilia on vapaaehtoisesti valinnut kaikista mahdollisuuksista juuri tämän elämän, koska se tuottaa hänelle hänen vaihtoehtoistaan eniten mielihyvää. Näin ollen Cecilia itse on määritellyt tämän elämän tuottavan hänelle suurimman määrän nautintoa⁴³ ja sitä kautta hyvinvointia. Joku muu saattaa valita mieluummin jalkapallon pelaamisen, mutta hän saa tästä enemmän mielihyvää kuin ollessaan kytkettynä koneeseen. Syy, miksi ihmiset tekevät ja harrastavat erilaisia asioita on siinä, että ihmiset kokevat saavansa mielihyvää erilaisista asioista.

⁴³ Ja nautintoa se on, sillä se syntyy täysin hänen aivoissaan virtuaaliympäristössä.

Cecilian esimerkkitapauksessa mielihyvän merkitys hyvinvointiin pääsee hyvin esille. Ajatuskoe ei sisällä erityisen vieraannuttavia elementtejä, sillä se on varsin lähellä sitä, mitä jo tapahtuu ja jotka voi hyvinkin kuvitella olevan totta seuraavan vuosikymmenen aikana. Itse asiassa nykyhetkestä jo löytyy ihmisiä, jotka viettävät lähes kaiken vapaan aikansa internetissä⁴⁴.

Ajatuskoe nostaa esiin voimakkaasti ajatuksen siitä, että koneeseen astutaan tietoisesti. Voidaan väittää, että tämä vääristää ajatuskoetta ja itse asiassa toimii todistuksena hedonismia vastaan. Mutta onko tämän pakko olla näin? Voidaanko uskoa, että ihminen astuu koneeseen sen vuoksi, että laskelmoi saavansa siitä enemmän mielihyvää kuin muuten. Voidaan yhtä uskottavasti väittää, että valinta toimii todisteena hedonismin puolesta. Joka tapauksessa tästä voidaan päätellä se, ettei hedonismia voida ainakaan lopullisesti kumota.

Toinen keskeinen huomattava seikka tästä ajatuskokeesta on merkityksellisten ihmissuhteiden rooli. Voidaan väittää, että niiden mukaan tuominen ajatuskokeeseen toimii hedonismia vastaan. Näin ei kuitenkaan täydy välttämättä ajatella. Mikäli hyväksytään se seikka, että merkityksellisiä ihmissuhteita voidaan saada aikaiseksi koneen välityksellä, ts. virtuaalisesti, niin silloin on helpompi uskoa, että riittävän hyvä tekoäly pystyy tällaisen suhteen luomaan tulevaisuudessa. Tällöin argumentti kääntyy itse asiassa hieman enemmän tukemaan hedonismin paikkansa pitävyyttä.

4.4 Yhteenvetoa luvusta

Tässä luvussa rakennettiin vasta-argumentit ja -esimerkit Nozickin kokemuskoneelle sekä Linin Identtiselle elämänojalle. Esitettiin, että näistä voidaan löytää piilotettuja premissejä, jotka saavat ihmisen vierastamaan koneeseen astumista. Nozickin ajatuskokeen taustalla voidaan nähdä olevan sellaisia vaikuttavia tekijöitä kuin vapaan tahdon menettäminen, merkityksellisten ihmissuhteiden puuttuminen ja kehollisuuden sivuuttaminen. Linin

⁴⁴ Japanissa löytyy jo laaja joukko ihmisiä, joita kutsutaan nimellä hikori. Hikori eristyy lähes täysin fyysisistä sosiaalisista suhteista. Yksi alajoukko hikoreja on nettipeleihin keskittyneet ihmiset, jotka viettävät kaiken vapaan aikansa netissä pelaten, sosiaalista mediaa selaten ja videoita katsellen.

ajatuskokeessa suurin ongelma liittyi siihen, että elämäänsä elävien kohteiden hyvinvoinnin arvioijaksi kutsutaan ulkopuolinen henkilö.

Löydettyjen ongelmakohtien korjaamiseksi esitettiin kaksi ajatuskoetta. Ensimmäisessä Linin Identtistä elämänaika ajatuskoetta hieman muokattiin. Muokkauksen kautta päädyttiin siihen tulokseen, että on vaikea väittää jotain muuta kuin, että pelkästään mielihyvän kokemus vaikuttavan ihmisen hyvinvointiin.

Toisessa ajatuskokeessa tuotiin mahdollinen ajatuskoe varsin lähelle nykypäivää ja esitettiin Kokemuskone 2.0, jonka sisään ihminen astuu tietoisena koneessa olostaan. Ajatuskoe esitti varsin uskottavan version hyvästä elämästä, jossa hyvinvointi syntyy täysin tietoisesta kokemuskoneessa olosta. Henkilö vapaaehtoisesti kerta toisensa jälkeen valitsi koneeseen astumisen halutessaan nostaa omaa hyvinvointiaan. On vaikea väittää, että hyvinvointiin vaikuttaisi tällöin mikään muu kuin sisäiset mielihyvän kokemukset. Ajatuskoetta vielä vahvisti se, ettei se nojaa vieraannuttaviin elementteihin ja että sen voidaan hyvinkin kuvitella olevan totta muutamien vuosien saatossa.

Ajatuskokeiden pohjalta voitiin esittää, etteivät Lin ja Nozick kykene täysin kumoamaan hedonismia hyvinvointiteoriana.

5 YHTEENVETO

Tämä työ liittyy hyvinvointiteorioihin ja niiden paikkansa pitävyyteen. Yleisesti hyvintointiteoriat jaetaan hedonismiin, haluteorioihin ja listateorioihin. Varsinkin hedonismi on aikojen saatossa saanut voimakasta kritiikkiä kohdakseen. Osittain kritiikki on ollut aiheellista, mutta seassa on ollut myös tahallista väärinymmärrystä. Kuitenkin Robert Nozickin ajatuskoe kokemuskoneesta vuonna 1974 oli niin vakuuttava, ettei vuosikymmeniin hedonismia pidetty varteenotettavana hyvinvoinnin teoriana. Kuitenkin 2000-luvulla hedonismi on kokenut jonkin asteisen renessanssin. Eden Lin on kirjoittanut voimakkaasti listateorioiden puolesta ja esittänyt erittäin uskottavia puolustuksia niille. Varsinkin hän itse pitää Identtinen elämänaika -ajatuskoetta hedonismin kumoavana. Hän myös kumoaa haluteorioita ja hedonismia tätä kautta. Tämän työn keskeisenä tutkimuskysymyksenä on: ”Voidaanko hedonismia pitää uskottavana vaihtoehtona hyvinvoinnin teoriaksi Robert Nozickin ja Eden Linin argumenttien valossa?” Toisin sanoen työssä pyritään puolustamaan hedonismia varteen otettavana hyvinvointiteoriana.

Koska sekä Nozick että Lin käyttävät omissa argumenteissaan hyväksi ajatuskokeita, niin tämän työn argumentti pohjaa Nozickin ja Lin ajatuskokeiden analyysiin sekä omien ajatuskokeiden esittämiseen. Ajatuskokeiden analyysin tuottama keskeinen kontribuutio tässä työssä on tunnistaa Nozickin ajatuskokeen taustalla hämmöttäviä piilotekeijöitä, jotka todennäköisesti vaikuttavat ajatuskokeen antamiin tuloksiin ja jotka aiemmasta kirjallisuudesta eivät nouse selkeästi esiin. Näitä ovat vapaa tahto, ihmissuhteet ja kehollisuus. Linin ajatuskokeesta osoitetaan, että se salakuljettaa ajatuskokeeseen ulkopuolisen arvioijan, joka (objektiivisten) listateorioiden puolustamisen kannalta, mikä siis on Linin tavoite, on toivottavaa. Työssä myös esitetään, että Lin vaihtaa aiheita ajatuskokeessaan ja siirtyy hyvinvointiteorioiden arvioinnista erilaisten elämien arvottamiseen.

Työssä tuotettavat kaksi uutta ajatuskoetta tuovat oman kontribuutionsa hyvinvointiteoriakeskusteluun. Työssä esitettävä kehitemä Linin ajatuskokeesta nimeltään Identtinen elämänaika 2.0 -ajatuskoe toimii vastaesimerkkinä Linin ajatuskokeelle. Se osoittaa, että itseasiassa Linin ajatuskoe ei lopullisesti kumoaa hedonismia, vaan jättää sille mahdollisuuden olla voimassa. Toinen työssä kehiteltävä ajatuskoe on Kokemuskone 2.0, joka nostaa esiin kysymyksen siitä, että voiko ja saako ajatuskokeessa ihminen olla tietoinen koneeseen astumisesta. Tämä pyrkii uudelleen hahmottamaan sitä, mistä itseasiassa kokemuskoneargumentissa on kyse. Lisäksi Kokemuskone 2.0 on erittäin relevantti ajatuskoe

nykyhetkessä, jolloin virtuaalimaailmat ja tekoäly kehittyvät voimakkaasti. Ajatuskoe nostaa esiin kysymyksen todellisuuden ja virtuaalisuuden välisestä arvostuksesta sekä miten ihminen omaa hyvinvointiaan rakentaa.

Työn lopputuloksena päädytään siihen, että hedonismi on edelleen varteenotettava hyvinvointiteoria. Nozickin tai Linin esittämät ajatuskokeet eivät sitä lopullisesti kumoa. Työssä ei kuitenkaan lopullisesti kyetä puolustamaan hedonismia ainoana oikeana hyvinvointiteorianana. Kuitenkin, jos kerran hedonismi on mahdollinen hyvinvointiteoria, niin sillä on implikaatioita. Esimerkiksi sosiaalisen median, virtuaalimaailmojen, uhkapelien ja mainosten suunnittelijat joutuvat eettisten velvoitteiden kohteeksi. Ei voida pitää eettisesti kestäväenä vääristää ihmisen hyvinvointia tuottavaa tekijää omaksi hyödykseen. Tällainen vääristäminen tapahtuu esimerkiksi esittämällä virheellisiä tai jopa valheellisia asioita ihmisen ruudulle vain sen vuoksi, että he viettäisivät enemmän aikaa toteuttajan luomassa ympäristössä.

Työssä avautuu muutamia jatkopolkua, jotka voisivat edelleen selkeyttää hedonismia hyvinvointiteorianana. Erityisesti tässä työssä varsin kevyesti käsitelty argumentti tietoisesta olemisesta virtuaalimaailmassa ja kuinka se voisi toimia hedonismin puolestapuhujana kaipaa tarkennusta. Truman Show, Matrix ja Ready Player One elokuvien tarkempi vertailu voisi valottaa tätä puolta. Lisäksi juuri tämä todellisen ja virtuaalisen kokemuksen välisen rajamaaston tutkiminen voisi osoittautua hedelmälliseksi maaperäksi saada uutta ymmärrystä hyvinvoinnin tekijöistä ja tätä kautta siitä, mikä hyvinvointiteoria on totta. Myös hedonismin implikaatioiden pohtiminen esimerkiksi algoritmien ja tekoälyn suunnittelussa voisi osoittautua hedelmälliseksi. Alaviitteen huomautukseksi jäänyt ajatus vapaasta tahdosta ja hyvinvoinnista voisi myös antaa mahdollisuuksia jatkopohdintoihin.

LÄHTEET

Aristoteles. 1989. *Nikomakhoksen etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Audi, R. 2008. Intuition, inference, and rational disagreement in ethics. *Ethical Theory and Moral Practice*, 11(5), 475—492.

Audi, R. 2010. *Epistemology: A contemporary introduction to the theory of knowledge*. Routledge.

Audi, R. 2015. Intuition and its Place in Ethics. *Journal of the American Philosophical Association*, 1(1), 57—77.

Barber, A. 2011. Hedonism and the experience machine. *Philosophical Papers*, 40(2), 257—278.

Bradley, B. Well-Being and Death. Teoksessa Fletcher, G. (toim.) *Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*. Routledge Publishing Company. 320—328.

Bramble, B. 2016. A new defense of hedonism about well-being. *Ergo, an Open Access Journal of Philosophy*, 3(4), 85—112.

De Brigard, F. 2010. If you like it, does it matter if it's real?. *Philosophical Psychology*, 23(1), 43—57.

Brown, J. R. 2011. *The laboratory of the mind: Thought experiments in the natural sciences*. Routledge.

Brown, J. R. ja Fehige, Y. "Thought Experiments", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/thought-experiment/>>. (30.9.2019)

Brun, G. 2017. Thought Experiments in Ethics. Teoksessa Stuart, M. T., Fehige, Y. & Brown, J. R. (toim.) *The Routledge Companion to Thought Experiments*. Routledge, 195—210.

Campbell, S. M. 2015. The concept of well-being. In Fletcher, G. (ed.) *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*. Routledge, 418—430.

Crisp, R. 2006. Hedonism reconsidered. *Philosophy and Phenomenological Research*, 73(3), 619—645.

Crisp, R. "Well-Being", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/well-being/>>. (30.9.2019)

de Brigard, F. 2010. If you like it, does it matter if it's real? *Philosophical Psychology*, 23(1), 43—57.

Dennett, D. 1984. *Elbow Room: The Varieties of Free Will Worth Wanting*. Oxford University Press.

Dorsey, D. 2010. Preferences, welfare, and the status-quo bias. *Australasian Journal of Philosophy*, 88(3), 535—554.

Feldman, F. 2004. *Pleasure and the good life: Concerning the nature, varieties, and plausibility of hedonism*. Oxford University Press on Demand.

Feldman, F. 2011. What we learn from the experience machine. *The Cambridge Companion to Nozick's Anarchy, State, and Utopia*, 59—88.

Fletcher, G. 2013. A fresh start for objective-list theories of well-being. *Utilitas*, 25(2), 206—220.

Fletcher, G. 2016. *The Philosophy of well-being: An introduction*. Routledge.

Foot, P. 1967. The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect. *The Oxford Review* 5, 5—15.

Fuchs, Thomas 2017. Intercorporeality and interaffectivity. Teoksessa C. Meyer, C., Streeck, J., Jordan, J. S. (toim.), *Intercorporeality: Emerging socialities in interaction*. Oxford: Oxford University Press.

Griffin, J. 1986. *Well-being: Its meaning, measurement and moral importance*. Oxford: Oxford University Press.

Haybron, D. M., & Tiberius, V. 2015. Well-being policy: What standard of well-being?. *Journal of the American Philosophical Association*, 1(4), 712—733.

Haybron, D. M. 2008. *Philosophy and the Science of Subjective Well-Being*. Teoksessa Eid, M. & Larsen R. J. *The Science of Subjective Well-Being*. The Guilford Press. 17—43.

Heathwood, C. 2006. Desire satisfactionism and hedonism. *Philosophical Studies*, 128(3), 539—563.

Heathwood, C. 2014. Subjective theories of well-being. Teoksessa Eggleston, B. & Miller, D. (ed.) *The Cambridge Companion to Utilitarianism*. Cambridge University Press, 199—219.

Heathwood, C. 2016. Desire-fulfillment theory. *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*. New York: Routledge, 135—147.

Heathwood, C. 2019. Which Desires Are Relevant to Well-Being?. *Noûs*, 53(3), 664—688.

Hersch, G. (2019). No Theory-Free Lunches in Well-Being Policy. *The Philosophical Quarterly*, 0(0), ??—??.

Hofstadter, D. R ja Dennett, D. C. (toim.). 1981. *The mind's I: Fantasies and reflections on self and soul*. Harvester Press.

Huemer, M. 2007. Compassionate Phenomenal Conservatism. *Philosophy and Phenomenological Research*, 74(1), 30—55.

Hunt, L. H. 2015. *Anarchy, state, and utopia: An advanced guide*. John Wiley & Sons.

Häggqvist, S. 2009. A model for thought experiments. *Canadian Journal of Philosophy*, 39(1), 55—76.

Kahneman, D., Knetsch, J. L., ja Thaler, R. H. 1991. Anomalies: The endowment effect, loss aversion, and status quo bias. *Journal of Economic perspectives*, 5(1), 193—206.

Kauppinen, A. 2007. The rise and fall of experimental philosophy. *Philosophical explorations*, 10(2), 95—118.

Kolber, A. J. 1994. Mental statism and the experience machine. *Bard Journal of Social Sciences*, 3, 10—17.

Lin, E. 2014. Pluralism about well-being. *Philosophical Perspectives*, 28(1), 127—154.

Lin, E. 2015. Monism and pluralism. In *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being* (pp. 347-357). Routledge.

Lin, E. 2016a. How to use the Experience Machine. *Utilitas*, 28(3), 314—332.

- Lin, E. 2016b. The subjective list theory of well-being. *Australasian Journal of Philosophy*, 94(1), 99—114.
- Malmgren, A. S. (2011). Rationalism and the content of intuitive judgements. *Mind*, 120(478), 263—327.
- Miller, A. 2014. *Contemporary metaethics: an introduction*. John Wiley & Sons.
- Murphy, M. C. 1999. The simple desire-fulfillment theory. *Noûs*, 33(2), 247—272.
- Nagel, T. 1970. Death. *Noûs*, 4(1), 73—80.
- Nersessian, N. J. 1992. In the theoretician's laboratory: Thought experimenting as mental modeling. In *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*, 1992 (2), 291—301).
- Nozick, R. 1974. *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basic Books.
- Parfit, D. 1987. *Reasons and Persons*, Reprint with further corrections. Oxford University Press.
- Parfit, D. 2011. *On what matters: volume one (Vol. 1)*. Oxford University Press.
- Popper, K. 2005 [1963]. *The logic of scientific discovery: The Growth of Scientific Knowledge*, Reprinted. Norfolk, UK: Routledge.
- Pust, J. "Intuition", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/intuition/>>.
- Ratcliffe, Matthew 2012. The phenomenology of existential feeling. Teoksessa Fingerhut, J. & Marienberg, S. (toim.), *Feelings of being alive / Gefühle des Lebendigseins*, 23—54. De Gruyter.
- Rice, C. M. 2013. Defending the Objective List Theory of Well-Being. *Ratio*, 26(2), 196—211.
- Scanlon, T. 1998. *What we owe to each other*. Harvard University Press.
- Seyedsayamdost, H. 2015. On normativity and epistemic intuitions: Failure of replication. *Episteme*, 12(1), 95—116.

- Shepard, R. N. 2008. The step to rationality: The efficacy of thought experiments in science, ethics, and free will. *Cognitive Science*, 32(1), 3—35.
- Sidgwick, H. (1981). *The Methods of Ethics*. (Reprint of Seventh edition [1907]). Hackett Publishing Company.
- Sober, E. & Wilson, D. S. 1999. *Unto others: The evolution and psychology of unselfish behavior*. Harvard University Press.
- Sorensen, R. A. 1992. Thought experiments and the epistemology of laws. *Canadian Journal of Philosophy*, 22(1), 15—44.
- Sorensen, R. 2018. Smartfounding: four grades of resistance to thought experiments. *Topoi*, (38), 791—800.
- Sumner, L. W. 1996. *Welfare, happiness, and ethics*. Clarendon Press.
- Thompson, E., & Cosmelli, D. 2011. Brain in a vat or body in a world? Brainbound versus enactive views of experience. *Philosophical topics*, 163—180.
- Tirkkonen, S. 2019. Yhdessä yksin – yksinäisyyden tunteet Tove Janssonin teoksessa *Muumipappa ja meri*. *Psykoterapia* 38(3), 185—195.
- Walsh, A. 2011. A moderate defence of the use of thought experiments in applied ethics. *Ethical Theory and Moral Practice*, 14(4), 467—481.
- Weijers, D. 2013. Intuitive biases in judgments about thought experiments: The experience machine revisited. *Philosophical Writings*, 41(1), 17—31.
- Weijers, D. 2014. Nozick's experience machine is dead, long live the experience machine!. *Philosophical Psychology*, 27(4), 513—535.
- Weijers, D., & Schouten, V. 2013. An assessment of recent responses to the experience machine objection to hedonism. *The Journal of Value Inquiry*, 47(4), 461—482.
- Weinberg, J. M. 2009. On doing better, experimental-style. *Philosophical Studies*, 145(3), 455—464.
- Weinberg, J. M., Gonnerman, C., Buckner, C., & Alexander, J. 2010. Are philosophers expert intuiters? *Philosophical Psychology*, 23(3), 331—355.

- Weinberg, J. M., Nichols, S., & Stich, S. 2001. Normativity and epistemic intuitions. *Philosophical topics*, 29(1/2), 429—460.
- Williamson, T. 2005, June. I*—Armchair philosophy, metaphysical modality and counterfactual thinking. In *Proceedings of the Aristotelian Society (Hardback)* (Vol. 105, No. 1, pp. 1-23). Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.
- Williamson, T. 2007. *The philosophy of philosophy*. Blackwell Publishing.
- Williamson, T. 2009. Replies to Ichikawa, Martin and Weinberg. *Philosophical Studies*, 145(3), 465—476.
- Williamson, T. 2011. Philosophical expertise and the burden of proof. *Metaphilosophy*, 42(3), 215—229.
- Williamson, T. 2019. Armchair Philosophy. *Epistemology & Philosophy of Science*, 56(2), 19—25.
- Wilson, T. D., & Gilbert, D. T. 2005. Affective forecasting: Knowing what to want. *Current directions in psychological science*, 14(3), 131—134.
- Woodard, C. 2013. Classifying theories of welfare. *Philosophical Studies*, 165(3), 787—803.